

મુદ્રણસ્થાન
શ્રી જયવંતસિંહ પ્રી પ્રેસ—લીંબડી

વીર સંવત્ ૨૪૭૭

વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૭

સને ૧૯૫૧

અનુક્રમણિકા.

પ્રસ્તાવના

ભૂમિકા:

સમક્ષિના સહજ ઓલની સજ્જાયનો પ્રારંભ: ૧

૧ મંગળાચળુ અને વિષય: ... ૨

૨ ગુરના ઉપકારનો બદલો અદ્યય: ... ૫

૩ જીન દરના સમક્ષિન ગુણની વિશેષતા: ... ૮

૪ સમક્ષિન ગુણની તાર્થિક સમજ: ... ૧૧

૫ સમક્ષિનના ૬૭ અધિકારો: ... ૧૬

મુખ્ય ૧૩ અધિકારો: ...

૧ અધિકાર પાલો: આ નદાગુઓ: ... ૨૦

૨ ,, જીન: ત્રણ લિ: ... ૨૮

૩ ,, ત્રીજો: દશ વિનય: ... ૩૪

૪ ,, ચોથો: ત્રણ શુધ્ધિ: ... ૪૧

૫ ,, પાંચમો: પાંચ દુષ્ટ: ... ૪૬

૬ ,, ૬ મો: આ પ્રજાવદ: ... ૫૯

૭ ,, ૭ મો: પાંચ ભૂલ: ... ૬૭

૮ ,, ૮ મો: પાંચ લક્ષણ: ... ૭૪

૯ ,, ૯ મો: ૭ લક્ષણ: ... ૮૧

૧૦ ૧૦ મો: ૭ આચાર: ... ૮૮

૧૧ ,, ૧૧ મો: ૭ ભાવના: ... ૯૨

૧૨ ,, ૧૨ મો: ૭ સ્થાનો: ... ૧૦૦

૧૩ ,, ૧૩ મો: ઉપચાર: સમક્ષિનના ૬૨૯ ... ૧૧૧

૧૪ ઓલ: ... ૧૨૧

૧૫ પત્ર: ... ૧૨૨

પ્રસ્તાવના

અમારી સંસ્થા તરફથી શ્રીમદ્ગુપ્તાધ્યાયજી મહારાજ મી યશોવિજયજી વાચકવર વિરચન “સમકિત તા સહસ્રક યોગની સન્જ્ઞાય” ની આ પોલાં ચાર આવૃત્તિઓ બહાર પડી ચૂકી છે તેની આ પાંચમી આવૃત્તિ છે આ પુસ્તકમાં પ્રથમની જેમ અઢાર પાપ સ્થાનકની સન્જ્ઞાયો આપવામાં આવી નથી. આ સન્જ્ઞાયની મહત્તા તરફ વાચકોનું લક્ષ્ય વિશેષે આકર્ષવા જેમ બને તેમ અર્થ અને હાપક્રમ ખૂબ ખુલ્લા રાખવામાં આવ્યા છે, જેથી સામાન્ય જુદાના જુદો પણ તેને લાભ સારી રીતે લઈ શકે.

આપણી પાઠશાળાઓમાં પંચ પ્રતિક્રમણના સૂત્રોનો મુખપાઠે અભ્યાસ પૂરે દેવાવવા ખાસ પ્રયત્ન થાય છે. અને તે જૈન ઇસનની યાત્રા અને આચાર શૈલી જોનાં બરાબર છે. પંચ પ્રતિક્રમણ ક્રોધ ઝેરી અદ્ભુત વસ્તુ છે, જે જોના પ્રથમ મૂળસૂત્રોજ પૂરેપૂરાં જૈન બાળકોને મુખપાઠે થઈ જવા જોઈએ પછી તેનો અર્થ શિખવવો પણ જરૂરી છે. પરંતુ મૂળ પૂર્વ મુખપાઠે થયા પહેલા અર્થ શિખવવાનું સૂક્ષ્મ વિચારણાથી વિચરી જોતાં યોગ્ય નથી આ વાત પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્રો શિવાય ખીજા સૂત્રોને એટલી લાગુ નથી. એ જગતમાં રાખવું તેથી જેમ બને તેમ ગમે તે બોલે મૂળસૂત્રો મુખપાઠે દરેક નાંખવા સ્વિશેષ હિતાવદ્ છે. જેમકે-તેની સાથે જૈનધર્મના દરેક આચારો અને અનુષ્ઠાનો જોડાયેલા છે. અને અનુષ્ઠાનો સાથે જીવન શુદ્ધિ જોડાયેલી છે. નાની ઉંમરમાં સૂત્રો મુખપાઠે થવાના રહી જાય છે, તો પ્રથમ જીવનની આખી જીવન જામે છે સૂત્રો મુખપાઠે થઈ ગયા હોય, તો પછી અર્થ શિખવાની તક મળી આવવાનો હીક હીક સંભવ છે. ત્યાર પછી જીવનચારે, નવનન્દ, વિગેરે પ્રકરણો જૈન તત્ત્વ જ્ઞાન સમજાવવા બહુવિધમાં આવે છે. પરંતુ જીવન સુધારણા માટેની ઉપયોગી સમજ માટે તો એ લાંબો રસ્તો દોવાયો બહુયે જીવે તે આગ્રહ નન્વ મેળવી શકના નથી. તેથી અમારી ધારના એ જેને જોઈએ જીવનચાર વિગેરેનો અભ્યાસ કરી શકે તેમ ન હોય, અથવા તેવી દરિન ધરાવતા ન હોય, તેવા બાળક બાલિકાઓ વિગેરેને પંચ પ્રતિક્રમણ પૂર્વ સનાતની સંસ્થા સુગ્રામી બ્રાહ્મમાં આપેલી આવી સ્વ ભૂત સનાતનો એ દે દેવાવી નાંખવી જોઈએ. અને સુગ્રામી ભ્રામમાં દેવાયો તેને અર્થ સનાતનમાં પણ જરાયે મુશ્કેલી પાડે નહિ

પંચ પ્રતિક્રમણના અભ્યાસની સાથે સાથે પણ જો સજ્જાય, સ્તવનો ના ક્રમ તરીકે મોઢે કરાવી લેવામા આવે, તોપણ અભ્યાસ ક્રમની શાસન-શૈલીને અગવડ આવે તેમ નથી, કેમકે-સજ્જાયો, સ્તવનો વિગેરે, પ્રતિક્રમણાદિ અનુષ્ઠાનોના અંગભૂત છે, એટલે તેના અંગ તરીકે તેનો ઉપયોગ પણ કરી શકાય.

આમ કરવાથી—“આપણી ઉચ્છરતી પ્રજા ધર્મ બોધથી વંચિત રહે છે.” એ ક્યારેક કેટલેક અંશે ઘટશે. કેમકે-તે બોધ તેમને સીધી રીતે મળી જવાની આવા પુસ્તકથી પ્રમાણભૂત સગવડ મળશે.

હિતચિંતક મુનિમહારાજઓએ કૃપા કરી અમને આ જાતની સૂચના આપવાથી અમે આ પ્રયાસ કર્યો છે અને અખતર તરીકે તેનો અમલ કરવા દરેક જૈન પાઠશાળાઓના સંચાલકોને અમારી પણ વિનંતિ છે, કે—“પોત પોતાની પાઠશાળામાં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે આ સજ્જાયના પદન-પાઠનનો રીતસર પ્રચાર કરશે, તેમાંના ઉપદેશ પ્રમાણે અમલ કેવી રીતે થાય છે ? અને તેનું શુ પરિણામ આવે છે ? તેના ઉપર ખ્યાલ રાખી લાભાલાભનું તારણ કાઢશે.”

ઉપરનો હેતુ બરાબર સફળ થાય, માટે તદ્દન સરળ અને સચોટ ભાષામાં ટુકામાં સમજી શકાય, તેવું સંપાદન કરાવાયેલું છે. તેથી આશા છે કે—આ આવૃત્તિ એકદમ ધ્યાન ખેંચનારી થશે ધણીજ ઉપયોગી થશે જેથી જૈન શામનમાના આવા મહત્ત્વના સાહિત્યનો બાળજીવને લાભ મળશે.

છતાં, આ આવૃત્તિમાં જેકાંઈ ક્ષણપણું, ગેર મમલુતી, શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ કે બીજી રીતે હરકન કરતા ભાગે. અથવા બીજું કાંઈ સચવવા જેવું લાગે, તેની સૂચના આપવાથી ઘડતી વિચારણા કરી નવી આવૃત્તિમાં બદલવા કરવામા આવશે પાછળ આપવામાં આવેલા ઉપમારી પગમ પૂજ્ય પત્રાસજી મહારાજ ગી એ કાળજી પૂર્વક કરી આપેલા શુદ્ધ પત્રક મુજબ સુધારીને વાચના વિસ્તારિત છે. હાલની મોંઝવારીના ગંભીરોની—અને મળનાના લાભની વિચારણા કરતાં હાલની નિમન બરાબર જણાશે.

‘જૈન શામનની આગાધાત્રી જગ્યજીવે પગમ મુખ પ્રાપ્ત કરે.’”

“આશા રાખે વિગમએ ધીએ—

સંચાલકો:—

શ્રી જૈન ગ્રંથસંસ્કર મંડળ.

અન્નેસાણા.

ભૂમિકા

જૈન ધર્મમાં શ્રદ્ધા રાખવાના મહત્ત્વનું કારણો:—

જૈન ધર્મ—

- ૧ માનવ જીવન સુધારવા માટેનું ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ સાધન છે.
- ૨ તેમાં ધર્મતરિક્કની ઉચ્ચમાં ઉચ્ચી અધ્યાત્મિક લાયકાત છે. જેમાં થોડી પણ આધ્યાત્મિકતા ન હોય, તેને ધર્મ કહી શકાય જ નહીં.
- ૩ તે પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ધર્મ છે અથવા સર્વ-સામાન્ય-ધર્મ-નામને લાયક તે જ છે. તેજ ધર્મ છે, જૈન-ધર્મ એ તેનું નામ સામાન્ય ઓળખાણ પૂરતું કહી શકાય.
- ૪ આજે પણ તેનું મૂળ સ્વરૂપ ઘણે અંશે મૂળ સ્વરૂપમાં જળવાઈ રહ્યું છે.
- ૫ તેના મૂળ ઉપદેશક તીર્થંકરોના જીવન ચરિત્રો નિર્દોષ અને ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ પ્રકારના છે. તે હકીકતની કોઈપણ માણસ, તેઓના જીવન ચરિત્રો વાંચીને ખાત્રી કરી શકે તેમ છે.
- ૬ તેનો પ્રચાર કરનારા ત્યાગી ધર્મ શુરુઓની જીવન પ્રણાલી ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ રીતે ઉપદેશાયેલી અને વખણાયેલી છે.
- ૭ તેના પાંચ આચારોની ગોઠવણ ઉચ્ચમાં ઉચ્ચી જીવન વ્યવસ્થા ઉપર રચાયેલી છે અને ધાર્મિક જીવનને મહત્ત્વનો તમામ ભાગ પૂરતી વિગત સાથે તેમાં સમાવેશ પામી જાય છે.
- ૮ નાના બાળકથી માંડીને મોટા સંત સુધી પાળી શકાય તેવી વ્યવસ્થિત અને સર્વ કાળના જીવોને લાગુ પડે તેવી સાગોપગ આચાર વ્યવસ્થા તેના શાસ્ત્રો પાસે છે.
- ૯ આ ધર્મનું ધ્યેય જગત્તમા નૈતિક વ્યવસ્થા ટકાવી, સર્વ જીવોનું આધ્યાત્મિક હિત કરવાનું અને સાચી અહિંસા ફેલાવવાનું છે.
- ૧૦ આ ધર્મ તો અંધ શ્રદ્ધા ઉપર રચાયેલ નથી જ. તેનું આધાર અને વિશ્વની પ્રાકૃતિક તત્ત્વ વ્યવસ્થા ઉપર રચાયેલું છે. પરંતુ, સર્વ જીવો તેનું અનુસરણ ન કરતાં શકે શકે. તેવું વર્ગીકરણ કરવાનું જરૂર પડે છે.

- ૧૧ બુદ્ધિશાળી જિજ્ઞાસુને માટે વાસ્તવિક દલીલો અને સમજાવતીઓથી તેના શાસ્ત્રો ભરપૂર ભરેલા છે.
- ૧૨ આ ધર્મ કોઈપણ એક વાતને ણિન જરૂરી રીતે પકડીને ખેંચ રહેતો નથી, તેમજ કેવળ કલ્પના ઉપર આધાર રાખતો નથી.
- ૧૩ આ ધર્મનું તત્ત્વજ્ઞાન જગતને દરેકે દરેક બાબતોથી અવલોકીને જગતના મૂળભૂત તત્ત્વનો નિર્ણય અનેક રીતે કરે છે.
- ૧૪ બીજા કોઈ પણ ધર્મ એક એક વિજ્ઞાનના આધાર ઉપર રચાયેલ છે.
- ૧૫ ત્યારે આ ધર્મ જ સર્વે વિજ્ઞાનોના સરવાળા રૂપ તત્ત્વ જ્ઞાનના પાયા ઉપર ખડો છે. અથવા એ રીતે છે, છે ને છે.
- ૧૬ જેન શાસ્ત્રોનો ઉપદેશ જગતના સર્વ ધર્મ શાસ્ત્રોના પરમાર્થ રૂપ છે, સાર રૂપ છે. તેમાં ફેરફારને અવકાશ નથી. આનાથી બીજું કંઈ કહેવા યોગ્ય જગતમાં બાકી રહેતું નથી.
- ૧૭ આ ધર્મ પાળવાથી-કોઈ તેવા પ્રકારનું પાપકર્મ આડે ન આવતું હોય, તો-દુન્યવી સુખ સગવડો તો મળેજ છે, ઉપરાંત તેના કરતાંય વધુ સુખરૂપ સ્વર્ગ અને તે સર્વથી અનંતશુભસુખરૂપ મોક્ષ-રૂપ ફળ પણ મળે છે.
- ૧૮ જગતનો ઉંચામાં ઉંચો ન્યાય, ઉંચામાં ઉંચા બંધારણ અને શિસ્તના શ્રેષ્ઠ તત્ત્વો આ ધર્મજ પ્રચારમાં મૂકેલા છે. જેની અસર પ્રાચીન કાળથી આખા જગત ઉપર ઓછે વધતે અંશે આજે પણ જોવામાં આવે છે.
- ૧૯ આ ધર્મનો તમામ પ્રકારનો વહીવટ ચલાવવાનો સુખ્ય અધિકાર ઉપર પ્રમાણના ન્યાય અને બંધારણ ધરાવતું જૈન-શાસનજ ધરાવે છે.
- ૨૦ જેન શાસનના અનુયાયીઓ અને વહીવટી અધિકારીઓ ચતુર્વિધ સંઘમાંનાજ હોય છે. અને હમ્મેશને માટે હોઈ શકે છે. કેમકે-તેમનેજ તેના સૂક્ષ્મ વહીવટનો અનુભવ હોય છે. તેથી, બીજાની તેમજ મતિ-શક્તિ આત્મી શકતી જ નથી.

- ૧ તીર્થકરો, તેના ગણધરો આદિ, તેના પરંપરાના શિષ્યો અને શિષ્યાઓ, વંશ વારસાથી આત્મા આવતા અથવા બંધારણ પૂર્વક નવા દાખલ થયેલા ઉપાસક અને ઉપાસિકા અનુયાયીઓ, જૈન શાસ્ત્રો, ચતુર્વિધ સંઘનું બંધારણ. તીર્થો, મંદિરો, ધર્મસ્થાનો, અનુયાયીઓના હૃદયમાંની ધર્મશ્રદ્ધાથી વારસા, આત્મી આવતી આચારોની શિષ્યા-તાલમ-વિગેરે સ્થાવર-જંગમ મિલકતો, જૈન ધર્મના ઉપદેશો, પૂર્વાપરનો વહીવટ, પરંપરાથી આત્મા આવતા શ્રી સંઘના પ્રમાણભૂત ઠરાવો, અન્ય ધર્મવાળા-રાત્રયો-અન્ય નતિઓ વિગેરે સાથેની કરેલી સંધિઓ વિગેરે, સ્થાનિક સંઘો અને સકળ સંઘ, તેને લગતી જરૂરી ધર્મ સંસ્થાઓ, તેના વહીવટ કરનારો, આચાર્યાદિક અને શુદ્ધ વંશ પરંપરાના સ્થાનિક આગેવાનો, વિગેરેના સમૂહ રૂપ જૈન શાસન છે.
- ૨ જૈનધર્મનો વહીવટ કરનાર જૈન શાસન

સ જગત્તું કલ્પવૃક્ષ છે.

હા સંસાર રૂપી સમુદ્ર તરીકે જાહેરી મોક્ષમા જવા માટેનું મુખ્ય બંદર છે. ૨૩ માનવી સર્વ શુભો અને આત્મ વિકાસની સ્વ પૂર્ણ સામગ્રી પૂરી પાડવાનો તેનો ઉદ્દેશ છે. [સમકલિતની છ ભાવનાના અધિષ્ઠાતામાં આ વસ્તુનું સ્પષ્ટ સૂચન છે.]

૨. સમ્યક્ત્વ જીવ: અને જૈન:

- ૧ જૈન શાસન તરફની હાર્દિક સંપૂર્ણ વફાતરી, તે સમક્ષિત:
- ૨ તેવી વફાતરી ધરાવી, તે ટકાવના સારેના જૈન કુટુંબમાં જન્મેલા હોય, તે, અને ગર્ભિત રીતે કે જાહેર રીતે જૈનશાસન તરફની વફાતરીનો શબ્દો તેમની ચોનાની તેવી દમ્ભથી મી સંઘમાં ધોરણરૂપે ભારતીયનાર્ય પ્રજાને દાખલ કરવામાં આવેલા હોય, તે રે: જૈન કહેવાય. બધાની રીતે સમર્પિત થઈ કહેવાય

૩ ૧ આજીવિકા, ૨ કન્યા વ્યવહાર, સામાજિક અને ધંધાની ખાખતની કોઈ પણ જૈનની જવાબદારી જૈન શાસન લેતું નથી.

૪ તે ખાખતમાં પોત પોતાના વંશ વારસાના સામાજિક, કૌટુંબિક, ધંધાના આર્થિક, દૈશિક, રાજ્યકીય, પ્રજાકીય વિગેરે આલ્યા આવતા સંબંધ અનુસાર જૈન શાસનની આજ્ઞાથી અવિરુદ્ધપણે વર્તવાને દરેકને છૂટ હોય છે.

૫ પરંતુ, તે દરેક પ્રકારના જીવનના ઉચ્ચ નિયમો, ઉચ્ચ ધોરણો, યોગ્ય વ્યવસ્થા, દરેક પ્રકારના આદર્શો અને લાભાલાભ જૈન શાસન ખતાવે છે. તેનો યથા શક્તિ ધર્મસાધક રીતે-માર્ગાનુસાર અમલ કરવાનો પ્રેરક ઉપદેશ આપે છે. અને જેમ અને તેમ પ્રજાના ઉચ્ચ જીવન સંસ્કાર ટકાવી રાખવાની વ્યવસ્થાની સમજ તથા માર્ગદર્શન પૂરાં પાડે છે.

૬ માનવ જાતના સામાજિક, પ્રજાકીય, રાજ્યકીય વિગેરે તત્ત્વે જૈન શાસનને સંપૂર્ણ સ્વાર્પણથી મદદ કરવા અને તેને આ ન આવવા બંધાયેલા છે. આ સત્ય સમજવાની અને સમજાવવાની જરૂર છે.

૩ સમકિત પાળવાની સમજ:

૧ મન વચન અને કાયાથી જૈન શાસન તરફની વફાદારી આ કરવાથી જૈન ધર્મ પાળી શકાય છે. અને તો જ તેના પાલનના મોક્ષ સુધીના ફળો અચૂક મળે છે.

૨ તેની સમજ આ સત્યજ્ઞાનમાં ખતાવેલા ૬૭ બોલથી ટુંકામાં છતાં વિગતવાર સચોટ મળે છે.

૩ માટે, તે જાણવા અને તે પ્રમાણે વર્તવા યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરવો.

૪ સમકિત સ્થિતિ હોય, તે જ જ્ઞાન અને આચારો ખરેખરા સફળ થાય છે. તે વિના તેનું જરાબર ફળ મલતું નથી. માટે સમકિત એ ધર્મ માટેની અવશ્યકતા છે. એટલામાં માટે પ્રવચન અચૂક છે.

૪. સમકિતના સહસ્ર યોલની સજ્જાય:

- ૧ સમકૃત્વ: સમકિત: સમ્યક્દશન. શ્રદ્ધા. શુદ્ધ. શ્રદ્ધા. શ્રદ્ધાન. વિશ્વાસ: રુચિ. દર્શન: વિગેરે શબ્દો લગભગ આ સમકિતના અર્થમાં વપરાય છે.
- ૨ આ સજ્જાય પ્રાચીન આચાર્ય મહારાજશ્રીએ રચેલા ૭૦ ગાથાના સમ્યક્ત્વ સર્વતિ-(દર્શન વિશુદ્ધિ) નામના ગ્રન્થને આધારે, ટુંકામાં ટુંકા, સરળ અને સચોટ શબ્દોમાં, આનંદ આપે તેવી રીતે ગુજરાતી ભાષાની ૬૮ કડીમાં વ્યવસ્થિત રીતે રચેલી છે. “યોતાના મનથી ૬૭ યોલો ઉપજવી કાઢીને ગ્રંથકારે રચેલી છે.” એમ કોઈએ સમજવાનું નથી.
- ૩ આ સજ્જાયના રચનારા અનેક શાસ્ત્રોના જ્ઞાતા. અનેક મોટા મોટા શાસ્ત્ર ગ્રંથો રચનારા: મહાનુવિદ્વાન: તથા માન્ય પુરુષ: ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમદ્વયશોવિજયજી વાચક મહારાજ છે જેમને કાશીના વિદ્વાનોએ ન્યાયવિશારદ અને ન્યાયાચાર્યનું વિરુદ્ધો આપેલા છે. તેઓશ્રી વિક્રમની ૧૮મી શતાબ્દિમાં વિવિધમાન હતા. તેમનું અદ્ભુત ચરિત્ર વાંચવા જેવું છે.
- ૪ માટે, તેના શબ્દો શબ્દ ઉપર વિશ્વાસ રાખી, તેની સમજ મેળવી, તે પ્રાપ્તે વર્તન કરવથી કાંઈ પણ નુકશાન થાય તેમ નથી.
- ૫ અને જે લાભ મળે છે, તેનું તો વર્ણન કરી શકાય તેમ નથી.

૫. આ સજ્જાયનો વિષય:

- ૧ પહેલા ચાર દોહામાં ટુંકી પ્રસ્તાવના છે.
- ૨ પાંચી બે દોહામાં બાર અધિકારો છે.
- ૩ તેમાંની પહેલી બે ગાથામાં ૧૨ અધિકારોના સ્પષ્ટ નોંધો દ્વારા સ્પષ્ટ કરેલા છે.

૪ બાર અધિકારમાંના કોઈ પણ એક અધિકાર પ્રમાણે કરવાથી સમકિતશુભ્રુતું પાલન ઘણે અંશે થઈ શકે છે.

૫ એટલે બાર અધિકારમાંથી જેની જેવી શક્તિ અને યોગ્યતા છે તે પ્રમાણે કોઈ પણ એક કે વધારે આધિકારોમાં બતાવેલા કર્તવ્યોનું પાલન કરવામાં આવે, તો પણ તેના સમકિતને આવેલો નથી.

૬. સ્વચ્છ આપવાની અમરારી પદ્ધતિ

(૩) કઠણ શબ્દો ઉપર ૧-૨ વિગેરે આંકડા મૂકીને, નીચે તેના શબ્દાર્થ આપ્યા છે.

(૧) દરેક ઢાળની આગળ તે ઢાળના એકદમ ધ્યાન ખેંચવા બોલો આપવામાં આવ્યા છે.

(૨) દરેક મુખ્ય મુખ્ય વિષયની ઉપર અવતરણો મૂકવામાં આ

(૩) આખી ઢાળ પછી-પૂરો ભાવાર્થ આવી જાય, તેવી સમજૂતી આ

(૪) તે પછી જરૂરી હુંકા હુંકા ટીપ્પણો ક્યાંક આપ્યા છે.

(૫) છેલ્લે ૬૭ બોલનો હુંકામા સત્રક આપ્યો છે.

(૬) કથાઓના સૂચક પ્રસંગો, જરૂરી ટીપ્પણો, પૂરક શાસ્ત્ર પ્રમાણો, તથા નજીકના ઇતિહાસમાંની કેટલીક કથાઓ, અંકિતને લગતું વિશેષ સ્વરૂપ વિસ્તાર લાયકી આપેલું નથી તે શુરુ મહારાજાઓનો પાદ્મિય કરી જ્ઞાસુઓએ વિસ્તારિત છે.

આશા છે, કે-જન ગાળકો અને બાળિકાઓને આ જૈન ધર્મ તરફ આકર્ષવાને વિશેષ ઉપયોગી થશે. જૈન બોલોરોલો વિગેરેના વિદ્યાર્થીના પરિચયમાં પદ્ય આ પુસ્તક કાયદા કારક નિવરશે છેવટે, તેમની શુદ્ધ જિજ્ઞાસાને દરેક જ. એવી આશા રાખવી વધુ પડતી નથી.

પ્રભુદાસ બેચરદાસ પાં

ન્યાયાચાર્યઃ ન્યાયવિશારદઃ કલિકાલ શ્રુતકેવળિ-
 તુલ્યઃ અનેક ગ્રન્થ-રત્ન પ્રણેતાઃ શ્રીમન્મહો-
 પાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી વાચકવર
 વિરચિત-

સમકિતના સુસુઠ ગોલની.
 સુજગ્યાય.

[:ગદ્ય ગાથાર્થ સમજ વગેરે સાથે

મંગલાચરણઃ ચત્રે વિષયઃ

દોહા

^૧સુ-કૃત-વહસી-કાદંબિની ^૨સમરી ^૩સરસ્વતી ^૪માત, ^૫
સમકિત-સડસઠ-ખોલની કહીશું મધુરી-વાત,

૧ પુણ્ય—પુણ્યાનુબંધિ-પુણ્ય સંવર નિર્જરાના કૃત્યો
વિજેરે સન્કાર્યો, ઉત્તમ કામો ૨ ચેત, વેક્ષો ૩ વરસતો વરસાદ.
૪ સન્કાર્યો—ઉત્તમ કાર્યો રૂપિ વેક્ષાને દ્વેષાવવામાં વરસતા વરસાદ જેવા
૫ યાદ કરી ૬ સમકિતના ૭ ૮૭ ભેડની. ૮ મીઠી—દિતકારક, પરિણામે
પ્રત્યક્ષ ફાયદો

ગાથાર્થઃ

ઉત્તમ કામો રૂપો વેલને ફેલાવવામાં વરસતા વરસાદ
જેવા સરસ્વતી માતાને યાદ કરી, સમકિતના સડસઠ બોલની
મીઠી વાત કહીશું. ૧

સમજ :

- ૧ સમકિત ધારી કોઈપણ દેવ કે જે કોઈ જૈન શાસનની સેવા-રક્ષા કરે, તેનું સ્મરણ કરવું, તે સમ્યગ્દર્શન પદની આરાધના કરવાની દૃષ્ટિથી સર્વ-વિરતિવંત મુનિઓને પણ યોગ્ય છે.
- ૨ સમકિત એટલે—
સાચો માર્ગ સાચો ધર્મ સાચો આદર્શ સાચો ઉદ્દેશ સાચું લક્ષ્ય સાચો વિશ્વાસ આત્માની શુદ્ધ ભૂમિકાનો મુખ્ય ગુણ તત્ત્વ સમજનો સાચો પાથો સાચી શ્રદ્ધા સાચી ઇચ્છા સાચી રુચિ સાચી સમજ આવી જાતનો તે આત્માનો ગુણ છે.
- ૩ સડસઠ બાલ—સમકિતને લગતી જાણવા જેવી ૬૭ મુખ્ય બાબતો છે, તે બોલો જાણવાથી અને તે પ્રમાણે વર્તવાથી સમકિત સારી રીતે પાળી શકાય છે.
- ૪ મીઠી—આ વાત મીઠી એટલા માટે છે, કે-દરેક વખતે જગત્મા હિત કરનારી છે, માટે આના કરતાં મીઠી વાત દુનિયામાં બીજી કોઈ પણ નથી.
જે વાત મીઠી છતાં, હિત ન કરે, તે, ખરી રીતે મીઠી ન ગણાય. કદાચ કડવું છતાં છેવટે હિત કરે, તે ખરેખરું મીઠું ગણાય છે. સમકિત ગુણ આ જીવનમાં, લોક વ્યવહારમાં, ધાર્મિક જીવનમાં, પરલોકમાં, અને મોક્ષ આપવામાં એ સૌથી મુખ્ય-પણે ઉપયોગી થાય છે, માટે તે અત્યંત મીઠું છે.
- ૫ મસ્તકની માતાનું સ્મરણ મંગળા ચરણ છે. અને સડસઠ બોલની મીઠી વાત વિષય છે અધિકારી પ્રયોજન સંબંધ વિશે ગર્ભિત રીતે મૂલ્યવેલા સમજ લેવા.

સમક્ષિત જવી હિતકારક ચીજ આપનાર ગુરુના ઉપકારનો
બદલો શી રીતે નળી શકે ?

સમક્ષિત-દાંયક-ગુરુતણે
ભવ-કોપ-કોટે કરી કરતાં - સર્વ-ઉપાય. ૨

ગાથાર્થ :

જગત્માં સંભવી શકે, તે સધળાંયે ઉપાયો કરોડો જીંદગી
સુધી કરવામાં આવે, તો પણ સમક્ષિત ગુણ જનાથી મળ્યો હોય,
તે-સમક્ષિત ગુણ આપનાર-ગુરુના ઉપારનો બદલો વળી
શકતો નથી. ૨

સમજ :

- ૧ સમકિત આપનાર—સમકિતનો ઉપદેશ આપનાર ગુરુ, અથવા જેનાથી સમકિત મળે કે થાય, તે ગુરુ. સમકિત જેવી દુનિયામાં ઉંચામાં ઉંચી મીઠી ચીજ આપે—જેથી છાંદગીઓની છાંદગીઓ સુધરી જાય, ને છેવટે મોક્ષ મળે. તે ગુરુનો બદલો શી રીતે વળે ? ન જ વળી શકે, એટલો બધો આપણા ઉપર તેનો ઉપકાર થાય છે. અને એથી કરીને સમકિત એ એટલી બધી મધુર ચીજ છે.
- ૨ સઘળા ચે—ઉપાય—આપણી પાસે રાજ્ય ઋદ્ધિ કે ઇંદ્રાદિક દેવોની ઋદ્ધિ હોય, તે સર્વનો ઉપયોગ કરીને સમકિત આપવાનો ઉપકાર કરનારનો બદલો વાળવા કરોડો છાંદગી સુધી જેટલા સંભવિ શકે તે સઘળાચે ઉપાયો કરવા છતાં, તેનો બદલો વળી શકતો નથી.

બીજા ગુણો કરતાં સમકિત ગુણ મોટા હોવાનું કારણ. ૨

દાના-ડઢદિકે-કિરિયા ન દીયે સમકિત વિણ શિવ-શર્મ
તે માટે-“સમકિત વડું” જાણો પ્રવચન-મર્મ. ૩

૧ સ્વ-પર અનુગ્રહ ઉપકાર કરવાની બુદ્ધિથી પાત્રને આપવું. ૨ આર્થિકથી શીયજ, તપ, ભાવના વિગેરે સમજવા. ૩ પ્રવૃત્તિ, ધર્મપ્રવૃત્તિ, ધાર્મિક-અનુદાન ૪ મોઝ ૫ મુખ ૬ મોઠું ૭ જૈનશાસ્ત્ર ૮ વદસ્ય.

ગાથાથ .

“દાન આપવું : વિગેરે [ઉત્તમ] ક્રિયાઓ પણ
સમક્ષિત વિના મોક્ષતું સુખ આપી શકતી નથી.

મોટે સમક્ષિત એ મોટામાં મોટો ગુણ છે.”

આ વાત જૈન શાસ્ત્રનો ખાસ મર્મ છે.

અથવા સમક્ષિત એ જૈન શાસ્ત્રનો ખાસ મર્મ છે. ૩

સમજ :

૧ મોક્ષનું સુખ : જે ગામ જવું હોય, તેનો રસ્તો ભણ્યા વિના-મનમાં ચોક્કસ નક્કી કર્યા વિના-ગમે તેટલી મોટી દોડા દોડી કરવામાં આવે, તેથી તે ગામ પહોંચાતું નથી. તે પ્રમાણે સમકિત વિના દાન-અક્ષયર્થ. તપ ભાવના કે બીજી કોઈપણ ધર્મ ક્રિયા: પૂર્વની તૈયારી રૂપ સમકિત શિવાય મોક્ષ રૂપ ક્ષણ આપવા બરાબર શક્તિ ધરાવતી નથી.

૨ મોટામાં મોટો ગુણ : મોક્ષમાં શા માટે જવું ? તે ઉદ્દેશ: અને કઈ રીતે જવું ? તે તેનો માર્ગ એ બેને સમકિત ગુણ નક્કી કરી આપે છે. અને પહેલેથી, કેઈ મોક્ષમાં જવા સુધી સાથે રહે છે. મોક્ષની ધરણ ઉત્પન્ન કરે છે, તેથી બીજા બધા ગુણો સફળ થાય છે.

૩ જૈન શાસ્ત્રો . જૈન શાસ્ત્રોને પ્રવચન કહેવામાં આવે છે. ઉંચામાં ઉંચુ જીવન જીવનારા તીર્થંકર ભગવંતો ઉંચામાં ઉંચુ કેવળ જ્ઞાન મેળવી, સર્વજ્ઞ થઈ, જગતના જીવોના ભલા માટે ઉંચામાં ઉંચો-પરમાર્થ ભરેલો-ઉપદેશ આપે છે. માટે તે ઉપદેશનું નામ પ્રવચન કહેવાય છે. તેનાથી ઉંચા ઉપદેશ-વચનો જગતમાં બીજા પાલવી શકતા નથી. પ્ર=ઉંચામાં ઉંચા. વચન=એટલે વાક્યો. તેથી આવા પ્રવચનોનો સંગ્રહ જેમાં કરવામાં આવેલો છે, તે જૈન શાસ્ત્રો પણ પ્રવચન કહેવાય છે. જૈન પ્રવચનની પ્રચારક સંસ્થા જન શાસન-પણ પ્રવચન કહેવાય છે.

સમકિતથી જ જન શાસનમાં રીતસર પ્રવેશ કરી શકાય છે. સમકિતથી જ જૈન ગાંધીના રહસ્ય સમજી શકાય છે

સમકિતથી જ તીર્થંકર પરમાત્માઓનો ઉપદેશ અમલમાં મૂકવું માર્ગ થયું આવે છે

સમકિતથી જ તે ઉપદેશને અમલ બનાવવા સફળ થાય છે.

સમકિત એ કમ જાતનો ગુણ છે ? તની તાત્વિક સમજ —

દર્શન-મોહ-વિનાશથી જે નિર્મળ-ગુણ-હોય.

તે નિષ્કે સમકિત કહ્યું. તેહનાં એહે અદિહોણુ -૪

ગાથાર્થ .

દર્શન-મોહનીય કમેનિ નારા યવાથી જે નિર્મળ ગુણ-
સ્થાનક પ્રગટ થાય છે, તે નિઃસ્વય નયથી સમક્ષિત કહેવાય છે.
તે સમક્ષિતને રહેવાના નીચે ગણાવેલા (૬૭) અધિકારનો
-કેન્દ્રો-મત્યદો છે. ૨

સમજ :

૧ દર્શન મોહનીય કર્મ :—નખના કાળા ભાગ, વાળનો બહારનો ભાગ તથા શરીરના પોલાણુ : શિવાયના આખા શરીરના તમામ ભાગમાં આત્મા ફેલાઈને રહેલો છે. દરેક આત્માઓ શુણે લગભગ સરખા છતાં, જીવોમાં મુખી, દુઃખી, રાજા, રંક વિગેરે વજુાય છે તે આત્મા સાથે બંધાયેલા-ચોટેલા કર્મોને લીધે છે. આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે અનંત કર્મોના પડ-થર ચોટેલા છે. અને તે આત્મા સાથે દૂધ અને પાણીની માફક, લોહના ગોળા અને અગ્નિની માફક મળી ગયેલા છે

આત્મામાં અનંત શુણો છે. તેમાં જ્ઞાન· દર્શન· સમક્ષિત : તથા ચારિત્ર સાચું મુખ· અરૂપિયણું અક્ષય સ્થિતિ સદા નિર્મળતા : વિગેરે વિગેરે આઠ મુખ્ય શુણો છે. તેને ઢાંકનાર ૧૨૦ પેટા બેઠો સાથેના આઠ મુખ્ય કર્મો છે. તેમાંનું એક મોહનીય નામે કર્મ છે. તેના બે ભાગ છે. એક ભાગ સમક્ષિતના શુણોને ઢાંકે છે, અને બીજો ભાગ ચારિત્રના શુણોને ઢાંકે છે

નમસ્તિના શુણોને ઢાંકનાર મોહનીય કર્મનું નામ દર્શન મોહ-કર્મ કહેવાય છે તેનો નાશ થાય, તો-દર્શન ચોટેલે સમક્ષિત શુણ પ્રગટ થાય, એ સ્વાભાવિક છે

તે દે-અહીં નાશ લખેલ છે, પણ હિપરામ ચોટેલે કર્મોની જ્ઞાતિ અને કાર્તિક નાશ તથા કાર્તિક ઉપશમ. ચોટેલે સ્વયોપશમ એ બંને સ્વાભાવિક પણ દર્શન-સમક્ષિત શુણ-પ્રગટ થાય છે

એમ દર્શન મોહનીય કર્મના ઉપશમ સ્વયોપશમ અને કાર્તિક એ ત્રણમંત્ર કોષપણ એક સ્વાભાવિક સમક્ષિત શુણ પ્રગટ થાય છે. તેના નામ સ્વોપશમિક સમક્ષિત સ્વયોપશમિક સમક્ષિત અને સ્વાયિક સમક્ષિત કહેવાય છે દર્શન મોહનીય કર્મના નાશ ઉપશમ કાર્તિક સ્વાયિક સમક્ષિત નાશ મોહનીય

ચોકુખું હોય છે. માટે (સ્થલ) નિશ્ચય-નયથી તેને ખરું સમકિત કહ્યું છે.

૧ સમકિત ગુણને તદ્દન ઢાંકનાર કર્મનું નામ મિથ્યા દર્શન મોહનીય કર્મ કહેવાય છે.

૨ „ „ અરથો ઢાંકનાર કર્મનું નામ મિથ્ય દર્શન મોહનીય કર્મ કહેવાય છે.

૩ „ „ રહેજ ઢાંકનાર કર્મનું નામ સમ્યક્-દર્શન મોહનીય કર્મ કહેવાય છે.

તેમાં મદદગાર અનંતાનુ બધીય કોષ : માન : માયા : અને લોભ . એ ચાર કષાયો હોય છે

એમ એ સાત પણ દર્શન મોહનીય કર્મો કહેવાય છે, તેનો નાશ થવાથી જે શુદ્ધ દર્શન પ્રગટ થાય છે, તેનું નામ ક્ષાયિક સમકિત કહેવાય છે

૨ નિર્મળ ગુણ સ્થાનક . આ ક્ષાયિક સમકિત પ્રગટ થાય, ત્યારે ૧૪ ગુણ સ્થાનકમાનું ૪ થાય, અને તેની પછીના દશ ગુણસ્થાનક ઉપર જીવ ચડે છે, અને તે દરેક ઉત્તરોત્તર નિર્મળ હોય છે. સમકિતથી શરૂ થયેલ એ નિર્મળતા ઠેઠ મોક્ષમા જીવ લય, ત્યાં પણ કાયમ રહે છે

૩ નિશ્ચયનય જૈન શાસ્ત્રોમાં ટુકામા નિશ્ચય નય . અને વ્યવહાર નય . એ બે નયો પણ છે એ બંનેયના ઘણા અર્થો છે પણ અહીં નિશ્ચય નય એટલે “અરેખરું તાત્વિક” એવો અર્થ કરવો અને વ્યવહાર નય એટલે “બહારથી સમજી શકાય” એવો અર્થ કરવો.

૪ નિશ્ચય નયથી નહીં કરવામા આવેલું સમકિત આત્માનો નિર્મળ ગુણ છે પરંતુ “તે ગુણ અમુક આત્મામા છે.” એવું વ્યાખ્યાની જે જે રીત બાત ઉપચી સમજાય, તે તે રીતબાતને નિશ્ચયનીકે અને સમકિતને એવાના અધિષ્ઠાન એટલે કેન્દ્રો,

મત્થકો કહેવાય છે. એટલે વ્યવહાર નયથી એ મત્થકો
 પણ સમકિત કહેવાય છે. મૂળ સમકિત ગુણુ આત્મામાં પ્રગટ
 થયો ન હોય, તો ઘણે ભાગે તેના મત્થકો-નિશાનીઓ જોવામાં
 જાણવામાં આવતા નથી-અને એ વ્યવહાર સમકિત રૂપ
 મત્થકો જોવામાં કે જાણવામાં આવે તો ઘણે ભાગે નિશ્ચય
 નયથીયે આત્માના ગુણુ રૂપ સમકિત પણ હોય છે અને
 કદાચ ન હોય તો પણ એ મત્થકો-અધિષ્ઠાનોનું
 આચરણ કરવાથી સમકિત ગુણુ લાવવામાં મદદ થાય છે
 નિશ્ચયનયના સમકિતનો અને વ્યવહાર નયના સમકિતનો
 સંબંધ હોય છે *

દુકામાં સમક્તિના ૬૭ અધિષ્ઠાનોઃ—

ઢાળ ૧ લી

વીર જિતેશ્વર ઉપદેશે—એ દેશી

ચૈ૩-સદૃહણા, તિ૩ લિહૃંગ છે. દશ-વિધ-વિનય વિચારો રે.
ત્રણ શુદ્ધિ, પૃણ દૂષણ, આઠ પ્રભાવક ધારો રે. ૫

હરિ-ગીત-છઠ

પ્રભાવક અંડ, પગ-ચ ભૂષણ, પગ-ચ લક્ષણ જાણયે.
ષટ જયણ, ષટ આગાર, ભાવના છર્વિહ મન આણિયે.
ષટ ઠાણ. સમક્તિ તણાં સસસઠ ભેદ એહ ઉદાર એ.
એહનો તર્વ-વિચાર કરતાં, લહીજે ભવ-પાર એ. ૬

૧ ચાર ૨ શ્રદ્ધા ૩ ત્રણ ૪ નિશાનીઓ, ચિહ્ન ૫ પ્રકારે
૬ પાંચ ૭ દોષ, ખામીઓ ૮ પ્રભાવ દેલાવનાર ૯ મનમાં વિચારો
૧૦ આઠ ૧૧ ચોભાવનારા ૧૨ તાત્ત્વિક નિશાનીઓ ૧૩ રક્ષણના
માધનો ૧૪ છુટો, બાગીઓ, અપવાદો ૧૫ સમક્તિ શુદ્ધ મજબૂત-
૧૬ કરવાની વિચારણાઓ ૧૮ છ પ્રકારે ૧૭ સ્થાન, સુખ્ય મત્યદેહ
૧૮ ઉચા પ્રકારના, ઉત્તમ, સુંદર ૧૯ પરમાર્થ, ખરેખરો ૨૦
મંમંગનો છોટો, મેંશ

ગાથાર્થ :

ચાર ધ્રુવા : ત્રણ લિંગ દશ પ્રકારના વિનયનો વિચાર કરો.

ત્રણ શ્રુદ્ધિ. પાંચ દ્રવ્ય. અને આઠ પ્રભાવદોષને મનમાં યાદ રાખો.

આઠ પ્રભાવક પાંચ ભૂષણ. અને પાંચ લક્ષણ : બહુ રાખો.

છ લયણ : છ આગાર. અને છ પ્રકારની લાવનાઓ મનમાં યાદ રાખો.

અને મમહિતના છ મુખ્ય રથાનો છે.

એ સદસદ બેઠ ધણાજ મહત્વના છે. તેઓના તત્ત્વનો અનાખ્ય વિચાર કરવાથી મોક્ષ પામી શકાય છે.

સમજ .

અધિકાર: લેહ: નામ:

- ૧ — ૪ ચાર શ્રદ્ધા=હૃદયવી સુખ: અને પ્રાંતે મોક્ષ સુખ:
આપવાની જૈનધર્મની-શક્તિ: અને
તત્ત્વ જ્ઞાન: ઉપર-પાકે વિશ્વાસ.
- ૨ — ૩ ત્રણ લિખ=સમકિત ગુણ હોવાની ખાત્રી કરાવે,
તેવી નિશાનીઓ.
- ૩ — ૧૦ દશ વિનય=હૃદયના બહુમાનથી સમકિતી છવે
કરવાના મુખ્ય કર્તવ્યો.
- ૪ — ૩ ત્રણ શુદ્ધિ=સમકિત ગુણ ચોક્ષો રાખવાની
મહત્ત્વતાઓ.
- ૫ — ૫ પાંચ દૂષણુ=સમકિત ગુણ મેલો થવાના ખાસ
પ્રસંગો.
- ૬ — ૮ આઠ પ્રભાવક=સમકિત ગુણની જહોજલાલી
ફેલાવનારા સામર્થ્યશાળીઓ.
- ૭ — ૫ પાંચ ભૂષણુ=સમકિત ગુણને શોભા આપનારા
ગુણો.
- ૮ — ૫ પાંચ લક્ષણુ=સમકિત ગુણ હોવાની મહત્ત્વની
તાર્ત્વિક નિશાનીઓ.
- ૯ — ૬ છ જયણુ=સમકિત ગુણનું રક્ષણ કરવાની
ચાવીઓ.
- ૧૦ — ૭ સાત આગાર=સમકિત ગુણ પાળવામા આવી
પડતી ઘોટામાં ઘોટી મુશ્કેલીઓ
વખતે લેવી પડતી છુટા.
- ૧૧ — ૬ છ ભાવના=સમકિત ગુણને મજબૂત ટકાવી
રાખવા માટે મનને દૃઢ કરવા બળનું
સિંચન કરનારી મુદાની વિચારણાઓ.

૧૨ — ૬ છ સ્થાનકે=સમકિત ગુણને મજબૂત રીતે
 દર્શાવનાર: ને સમકિત ગુણના આધાર
 ભૂત: તાત્ત્વિક: સમજ. અથવા
 જગતમાં સમકિત ગુણની જરૂરીઆત
 હસી થવાના કુદરતી મહત્વના-
 મુખ્ય-મુદ્દાઓ.

૧૨—૬૭ એ બાર અધિકારો અને ૬૭ લેહો'તું વિવેચન
 હવે પછી સમજાવવામાં આવશે.

૨ એ મહત્વના બાર ગુણોના ૬૭ લેહો છે. તેના પશુ પેટા
 લેહો ઘણા ધાય છે. પરંતુ તેથી વિસ્તાર ઘણો થાય, માટે આ
 ૬૭ ઉદાર એટલે મહત્વના અને મોટા મોટા એટલે મુખ્ય મુખ્ય
 લેહો ગણાવ્યા છે.

૩ તત્ત્વ વિચાર—

જ્ઞાન ત્રણ પ્રકારનું હાય છે:—

૧ વિષયપ્રતિભાસ ૨ આત્મપરિણતિમત્ત

૩ તત્ત્વસંવેદન

૧ વિષય પ્રતિભાસ જ્ઞાન=એટલે વસ્તુનું સામાન્ય હુચો-
 પાટેયના વિવેક રહિત જ્ઞાન ધાય તે

તેમજે—“આ મીઠાઈ છે.”

૨ આત્મપરિણતિમત્ત-જ્ઞાન= એટલે તે વસ્તુમાં જ્ઞાનોપયોગ
 એટલે હેય હોઈ કે ઉપાસ્ય હોઈ તે વાત
 ધ્યાનમાં આવે

તેમજે—“આ મીઠાઈ ખાવાના કામમાં આવે છે, ખાવાથી
 મીઠી લાગે.”

૩ તત્ત્વ સંવેદન જ્ઞાન=વસ્તુનો અમલ કરવાઈ, તેના પ્રત્યક્ષ
 લાભલાન સમજાય. તેનો અનુભવ થાય, તે

તેમજે—મીઠાઈ ખાવી, અને તેનો સ્વાદ અનુભવ કરવો

તે “મીઠાઈ” બહુ સરસ લાગે છે.”

આ તત્ત્વવિચાર એટલે આ તત્ત્વ સંવેદન કે જે જ્ઞાન
 માટે, તે જ જ્ઞાનસંવેદન કે સમકિતથી મેળવવા જેવું, જાણીતું છે.

અધિકાર પહેલો:

ચાર સદ્ગુણો:

- ૧ પરમાર્થ રૂપ: જૈન શાસ્ત્રોક્ત: તાત્ત્વિક: નવ પદાર્થ:
રૂપ તત્ત્વ વ્યવસ્થા ઉપર દૃઢ વિશ્વાસ રાખવો.
- ૨ ગીતાર્થ ગુરુઓને ઓળખી તેની સેવા કરવી.
- ૩ જૈનવ્યક્તિઓમાંથી સમકિત ગુણુ ચાલ્યો ગયો
હોય, તો તેઓનીયે સોખત ન કરવી, તેમના પરિચ-
યમાં થે ન આવવું.
- ૪ બીજા દર્શનવાળાઓ સાથે સંબંધ ન રાખવો.

સૂચના—આ ચાર ગુણુ હોય, તો પણ સમકિત અવશ્ય હોય—
અર્થાત્ સ્વરૂપે સમકિત—હોય જ.

અસમર્થ. ૨૨ અજ્ઞાની, મૂર્ખ. ૨૩ બીજા ધર્મવાળા, ૨૪ દીન,
હલકટ, ગુણોથી ઉતરતા, હલકા, ૨૫ જેમ, ૨૬ સમુદ્રની,
૨૭ પાણી ૨૮ ગંગા નદીનું પાણી, ગંગા-જલ, ૨૯ આરાધ્ય, ઇશ્વર.

છાજ [૧ લી ચાહુ]

ચક્ર-વિહ સદહણા: તિહાં-જીવા-સદિક પરમત્યોરે.
પ્રવચનમાંહિ જે ભાખિયા, લીજે તેહનો અત્યોરે. ૨ ૭
હરિ-ગીત-છંદ.

તેહનો અર્થ વિચારીએ, એ પ્રથમ સદહણા ખરી.
ખીજ સદહણા-તેહના જે બહુ મુનિ ગુણ-ઝવહરી,
સંવેગ-રંગ-તરંગ ઝીલે. માર્ગ શુદ્ધ કહે બુધા.
તેહની સેવા કીજિયે, નિમ પીજિયે સમતા-સુધા ૮
છાજ [૧ લી ચાહુ]

સમકિત જેણુ ગ્રંહી, વર્મેયુ. નિર્હતવ: ને અહાં-છંદારે,
પાસંત્યા ને કુ-શીલિયા: વેપ-વિડખંક: મંદા: ૨ ૯
હરિ-ગીત-છંદ

મદા અનાણી દૂર છડો, ત્રાજ સદહણા ગ્રહી.
પર દર્શનીનો સંગ તજિયે. ચોથી સદહણા કહી.
હીણા તાંગા જે સંગ ન તજે, તેહનો ગુણ નવિ રહે.
જ્યે જલમિ જલમાં બળયું-ગંગા-નીર હણયેલું લહે. ૧૦

૧ પદાર્થ, ૧ બળુલો, ૩ અર્થ. સંદેષથી અથવા
વિભાજી સમજ, ૪ મહુ મહાન્વર્ત ૫ શુદ્ધ સ્ત્રી રત્નોના પદાર્થ
જેવી ૬ દેશવ્ય, ૭ દસ, ૮ કહેલો ૯ નહાય. ૧૦ નાદ કરે.
૧૧ ધર્મ-મર્ગ, ૧૨ પદ્મિ જાતી, ૧૩ સમ. ૧૪ અનુભ
૧૫ રહને ૧૬ ગોર. ૧૭ નિહાલ દુષ્ટાવળ: ૧૮ મહા
૧૯ મેન, ૨૦ નાદ-સ્વર. ૨૧ અનુભ રિહિદ ૨૨ દુષ્ટ રંગ
૨૩ કુનિ દેવને કલ્પના ૨૪ નાદ. ૨૫ નાદ, ૨૬ તેહનો

ગાથાર્થ :

સદહણીઓ ચાર છે

તેમાં—

૧ જીવ, અજીવ, વિગેરે પરમાર્થો છે. જૈન શાસ્ત્રમાં તે જ રીતે કહ્યા છે, તેનો અર્થ બાણવો.^૧

એટલે તેનો અર્થ વિચારવો. એ પહેલી સદહણા મુખ્ય^૨ છે. ૭

૨ બીજી સદહણા—તે પરમાર્થના બાણ: વૈરાગ્ય રસના તરંગોમાં નહાતા: શુદ્ધ ધર્મ માર્ગનો ઉપદેશ આપતા: ખરે-ખરા જ્ઞાની: અને ગુણરૂપી રત્નોના ઝવેરી સમાન: જ મુનિઓ હોય, તેઓની એવી સરસ સેવા કરવી, કે જથી કરીને સમતા^૩—ભાવરૂપો અમૃત પીછ શકાય. ૮

૩ સમકિત મેળવીને જગ્યાએ છોડી દીધું હોય.

જમઠે—નિહ્નવો: યથાઈન્દો: પાર્શ્વસ્થો. કુશીલિયા.

વેશ—વિકૃષ્ટકા: મંદો—શિથિલો: ૯

ત્રીજી સદહણાનો સ્વીકાર કરીને—એવા શિથિલો અને

અજ્ઞાનીઓથી દૂર રહેવાનો નિશ્ચય કરવો.

૪ બીજા ધર્મવાળાઓની સોખત ન કરવી. એ ચોથી સદહણા કહી છે.

જમ—

સમુદ્રના પાણીમાં બળેલું ગંગા જળ પણ ખારું થઈ જાય છે. [તેની મીઠાશ યાત્રી જાય છે.]

તેમ—

દુલકા વૈદ્યાની સોખત જ છોડે નહિ. તેનો ગુણ ટકી શકે નથી.

આશ્રવઃ પાપઃ અને બંધનો ત્યાગ કરવો અને છેવટે પુણ્યનો પણ ત્યાગ કરવો. સંવરઃ નિર્જરાઃનો આદર કરી મોક્ષ મેળવવો. આ રીતે બીજી કોઈ પણ તત્ત્વ વ્યવસ્થા કરતાં—આ જીવાદિક નવ તત્ત્વની વ્યવસ્થા જગત્માં ખાસ પરમાર્થ રૂપ છે કેમકે—

- ૧ આખા જગત્ની ત્રણ કાળની તમામે તમામ વ્યવસ્થા સમજાવવાનું પણ આ તત્ત્વ વ્યવસ્થાથી જ સરળ થાય છે.
- ૨ તથા, જીવનમાં શું કરવું? શું ન કરવું? અને શું બાંધવું? અને છેવટે ખરું સુખ કેમ મેળવવું? તે સમજવાને અને અમલમાં મૂકવાને આ નવ તત્ત્વની વ્યવસ્થા જ દુઃખમાં દુઃખી રીતે ગોઠવાયેલી હોવા છતાં ઘણીજ સગવડ ભરેલી છે.

જીવ અજીવ પુણ્ય પાપ આશ્રવઃ બંધઃ સંવર નિર્જરા અને મોક્ષ આ નવ તત્ત્વ છે. સામાન્ય બુદ્ધિથી પણ આખા જગતની વ્યવસ્થા સમજવાને આ તત્ત્વ વ્યવસ્થા સહજ રીતે જ ગોઠવાઈ જાય છે તેને પહેલી સદહણમાં મૂકવાનો આશય એ છે, કે -

આ વાત કોઈપણનેય પક્ષપાત વગરની લાગે તેમ છે. અને જો તાત્ત્વિક વ્યવસ્થા વગરનેા ધર્મ હોય, તો તેમાં શ્રદ્ધા રાખવાથી વખતે ન્હાસીપાસ થવાનો વખત આવે છે. જે ધર્મમાં તાત્ત્વિક તત્ત્વ વ્યવસ્થા નથી હોતી, તેમાં તે ધર્મના સમજદાર અનુયાયિઓ સ્થિર રહી શકતા નથી

જેમ—૧ કસોટીના પત્થર ઉપર ઘસારો આપીને ૨ છીણીથી કાપો મુકીને અને ૩ અગ્નિમાં તપાવીને ત્રણ રીતે મોનાની પરીક્ષા કરી શકાય છે, તે પ્રમાણે—

- ૧ જે ધર્મમાં વિષે અને નિષેધરૂપ આચારો સુંદર હોય, ને, તે ધર્મની પરીક્ષા કરવાનો કસોટી ઉપરનો કપ છે

૨ તે પાળવાની ને ધર્મ મુંઢવ્ય વ્યવસ્થા બતાવતો હોય, તે છેદ કહેવાય છે.

તેમા વિદ્યુત વિજ્ઞાન—તત્ત્વનું વર્ણન વ્યવસ્થિત હોય, તે તાપ કહેવાય છે

દુષ્કર છેદ અને તાપ જ્ઞાનાની નેમ એ ત્રણ પદ્ધિમાથી જે ધર્મ પચાર પાય. તે જરો ધર્મ ગણાય

માટે આ પદ્ધતિ પરમાર્થ રૂપ તત્ત્વ વ્યવસ્થાવાળો, માન આધાર-વિચાર વાળો, અને તે પાળવાની વ્યવસ્થા વાળો—ઉદ્ધર્મ-ગણવાની વિગાળ વ્યવસ્થા-વાળો તેવાની સંખ્યા પાંચે થોડા ધર્મ છે તેના ઉપર મહા નાળવાથી હોય પણ નીતે જેવરાવાનો અર્થ નોતો નથી

૪ સમકિતથી બ્રહ્મ થયેલા—

‘દંસણ-મઢો મઢો દંસણ-મસ્સઢ નત્થિ નિવ્વાણં।’

“સમકિતથી બ્રહ્મ થયે, તેને બ્રહ્મ જ માનવો, સમકિતથી બ્રહ્મને મોક્ષ મળતો નથી.”

૫ નિહ્નવઃ સત્યના, ધર્મ ગુરુના, વિદ્યા ગુરુના, સત્ય ધર્મના ઉત્થાપક છુપાવનાર ગુંગળાવનારા.

૬ યથાર્છંદઃ સ્વરર્છંદીઃ ગુરુ અને શાસ્ત્રની આજ્ઞામાં ન રહેતાં ગમે તેમ વર્તનારા.

૭ પાસત્યા ઉપદેશક મુનિ તરીકેનો વેશ છતાં એક જ ઠેકાણે પડ્યા રહી આચારમાં ઢીલા પડી ગયા હોય, તે.

૮ કુ-શીલિયાઃ દુરાચારી.

૯ વેષ-વિડંબકઃ મુનિના વેષની નિંદા થાય—સત્જન લોકોમાં જૈન વેષ હાંસી પાત્ર થાય—તેવા ખરાબ વર્તન અને આચાર વાળા, ખાનગીમાં કે બહારમાં પોતાની અંગત માવિડીનું ધન રાખે, ઇંદ્રિયોના વિષયો લોગવવામાં મન ભટકતું રાખે, કપટી અને ભુઠા, બગલાની પેઠે ધીમે ધીમે ચાલે, ધૂતારાની માફક મોઢે મીઠું મીઠું બોલે, કદાચહી, દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા, ધર્મને નામે ધતિંગ ચલાવનારા, એ સર્વ વેષ વિડંબક સમજવા.

૧૦ શિથિલો ધર્મના આચારો પાળવામાં આળસુ, ઢીલા, નિ-સત્ત્વ, ગળિયા બળદ જેવા, સ્ફૂર્તિ વગરના વળી મૂર્ખા—સાદી સમજ વગરનાયે હોય, તે

૧૧ દૂર જ રહેવાનો નિશ્ચય આવા લોકોની સોબત ચાલુ રાખવામાં આવે, તો આપણને સમકિત થવામાં કે તેની ઉજવણી થવામાં મદદ તો ન મળે પણ હોય, તે પણ આશ્ચર્ય જાય, અથવા આપણે પણ તેના જેવા થઈ જઈએ. આવા જૈન મુઝિા કે આવડો હોય, તેનો પણ ત્યાગ કરવાની

બસાયણ છે. તો પછી બીજા ધર્મવાળાઓની યોગ્યતા છોટવાનું
 હશે, તેમાં પૂછવું જ શું ? દેટલો નિષ્પક્ષપાત ?

૧૨ બીજા ધર્મવાળાઓની યોગ્યતા ન દર્શવી: કેમકે—તેઓની
 ધર્મનો વ્યવસ્થાઓ પરમાર્થ રૂપ નથી જ હોતી—એટલે તેથી
 સમક્ષિતના અર્થી જીવને કોઈ પણ પ્રકારે ઉત્તમ કાયદો ન જ
 થાય, એ સ્વાભાવિક છે. ઉલટો, બુદ્ધિ બેદ-થવાથી નુકશાન
 થાય છે. તેઓમાં કોઈ શુણ્ણ હોય, છતાં તેની યોગ્યતા
 ન દર્શવી. કેમકે સામાન્ય સમજના લોકો શુણ્ણ અને
 હોયોની ધર્મોચ્છે ન દરી શકવાથી શુણ્ણ માથે હોયો
 પણ તો લે, તો આયાન્નિક વિદ્યાસમા સ્વ-પદને
 જરૂર નુકશાન થાય વિશિષ્ટ સમસ્તવત-ગીનાર્થ
 પુરુષો માટે આવી દાકાવટ ન હોય, પણ સામાન્ય
 સક્ષિતના સમક્ષિતવત જીવોને માટે આ દાકાવટ ખાસ
 ઉપયોગી છે. આને માટેનું-પવિત્ર ગંગાજળ પણ સમુદ્રમાં
 ભળવાથી ખાસ થાય છે—એ દાખલ પણ સરસ આપ્યું છે.

ખાસ સૂચના

અધિકાર પીઠો:

ત્રણ લિજ્ઞો:

- ૧ ધર્મ સંભાળવાની તીવ્ર ઇચ્છા: તે ૧ બું લિજ્ઞો
- ૨ ધર્મ ઉપર દૃઢ રાગ: તે ૨ બું લિજ્ઞો.
- ૩ દેવ: ગુરુ: અને ધર્મ:ની ખડેપગે સેવા કરવી: તે ૩ બું લિજ્ઞો.

મુદ્રાના—આ ત્રણ લિજ્ઞોને કહેવાય, તેઓને અમરિત અવસ્થા કહેવાય.
આ ત્રણ લિજ્ઞોને કહેવાય, તેઓને અમરિત અવસ્થા કહેવાય.

ગાથાર્થ :

સમકિતના ત્રણ લિંગ છે:-

૧ પહેલું લિંગ શ્રુત-શાસ્ત્ર સાંભળવાની તીવ્ર ઈચ્છા, જે ઈચ્છાથી શ્રોતાને શાસ્ત્ર સાંભળવામાં ગળી ગળી સાકર અને ધરાખ ખાવા જેવી મીઠાશ આવે ૧૧

દાખલા તરીકે—

એક તો પુરુષ હોય: યુવાન હોય: એટલું જ નહિ, પણ તે ખુબ સુખી હોય: એટલું જ નહિ, પણ તેની રસિક પત્ની તેની સાથે હોય એટલું જ નહિ, તે મૂર્ખો ન હોય, પણ ચતુર-સંગીતજ્ઞ હોય. એટલું જ નહિ, પણ તે સાંભળવાનું સામાન્ય ગીત ન હોય, પણ દિવ્ય-સંગીત સાંભળવાનું હોય. તે વખતે તેને તે સાંભળવામાં ફેટલો બધો આનંદ આવતો હોય ? તેના કરતાંયે પણ જે શ્રોતાને અત્યંત તીવ્ર ઈચ્છાથી ધર્મ શાસ્ત્ર સાંભળવામાં અત્યંત આનંદ આવે, તે શ્રુત-અભિલાષ-શાસ્ત્ર સાંભળવાની ઈચ્છા લિંગ કહેવાય. ૧૨

૨ એક તો તે પોતે ભૂખ્યો હોય, પાણી અને કુળાદિક વગરના અને કાંટા ઝાંખરાવાળા પહાડી જંગલોમાંથી આવો ચડયો હોય, પાછો તે બ્રાહ્મણ હોય, અને પછી તેને સુંદર અને તાજાં ઘેવર મળી જાય, ત્યારે તેને તે ખાવાનું ફેટલું બધું મન થાય ? ફેટલી બધી ને ખાવાની તેને ઈચ્છા થાય ? તેવી રીતે જે સમકિતો બધી જીવને ધર્મ પાળવાનું (આચરવાનું) મન થાય, તે બીજું લિંગ સમજવું. ૧૩

૩ જગારેય આગસ ગાખ્યા વગર વિદ્યાના સાધકની

માદદ દેવ અને ગુરુ ની એવા કરવી તે મહત્ત્વનું ત્રીજું
લિંગ છે, ૧૪

હે મન્ય-પ્રાણીઓ ! આ રીતે ત્રણ નિશાનીઓથી
જોખખી ગમ્ય નેવો મમકિતનો ગગ એવી રીતે ધાગણ કરો.
૬ તથા કરીને અબગ એટલે કરી પણ નાશ ન પામે, તેવું
મોક્ષ મુખ મેળવી શકો.

સમજ

૧ જૈન ધર્મના અનુયાયિઓને પણ જન ધર્મ જેવી સર્વેપરિ ચીજ મળ્યાં પછી પણ, તેના પરમશાસ્ત્રોને બદલે જે તે ભાષણો સાલળવા પાછળ દોડવાની ટેવ પડી છે. તેથી ઘણી રીતે તેઓના મન ડહોળાય છે. અને સમક્ષિતથી તો શું, પણ માર્ગાનુસારિપણથી પણ ભ્રષ્ટ થાય છે. તેને બદલે ધર્મ શાસ્ત્ર સાલળવું જોઈએ. તે સાલળવાની ટેવ ટકાવવી જોઈએ. આત્મોત્કર્ષ ખાતર જૈન ધર્મ શાસ્ત્ર સાલળવું જ જોઈએ. નહિ કે-કાંઈક સાલળવાની ટેવ ખાતર-કાનની ખરજ મટાડવા ખાતર સાલળવું જોઈએ. તે સાલળવાથી કાંઈને કાંઈ અવશ્ય મહત્વનો લાભ જ થાય છે

“ સાંલળવું તો ધર્મ શાસ્ત્ર જ સાલળવું ” એવી ટેક અગાઉ આપણી પ્રજાને હતી તે ટેક આજે ભૂલાતી બાય છે

તેજ પ્રમાણે ધર્મ પોષક બાળતો શિવાયની બીજી બાળતોમા લોકો તન, મન, ધન એટલા જોરથી આગી રતા છે. કે-ગીનું સુજતુ જ નથી તેનું વિપરીત પરિણામ એ બાંધુ છે, કે-તેટલા જ જોરથી લોકો ધર્મથી તો શું, પણ માર્ગાનુસારિપણથી પણ, દૂર જતા બાય છે જ-મથી માડીને મરતુ સુધીના જીવનના મર્વ મારા ગાગમા સીમી રીતે કે આડકતરી રીતે ભુદેવઃ ભુગુરુ અને ભુધર્મ એ ત્રણ વસ્તુઓ જ ખાસ મજદગાર પાય છે તેથી, તેમની મેવામા જ તન-મન-ધન-વગત પડેવવા જોઈએ તેમા સર્વ પ્રકારની સેવાનાં તાબાં મમાયેલા જ છે પોતાના-ધન, માન, મિત્રકત કુટુંબ, પત્નિવાર વિગેરે મરેંચ પતારો દેવ ગુરુ ધર્મ ના મમજવાના કે ક્યોપાર્જિતમરી નિર્વાં પૂરતુ જ વાપરવા નો પોતાનાં અધિન કે પોતાનાં જુ-કુટુંબનાં મળેલુ વારસાનાં કેય, તે મિત્ર ન-ને ત્રુ તત્વનાં મેગરનાં જ નર્પણુ કતાનું છે. અને તેનાં જ નર્પણુ દરનું જેનું વચ્ચમા મળેલુ ને તે પાત્રા ધર્મ પાત્ર જ નહીં જ વચ્ચમા મળેલુ ને પાત્રુ નેનું

- ૨ વેદથી, દેખાદેખીથી, લાક્ષ્યથી, ભયથી, શરમથી ધર્મ કરી શકાય છે, પરંતુ મોક્ષનું આધન માનીને ખૂબ આદરથી ધર્મનું આચરણ કરવામાં આવે, તો તે સમકિત જોળખવાની બીજી પાટી નિશાની છે.
- ૩ સમકિત વંત જીવ, દેવ શુરુઃ અને ધર્મઃ અને તેના સમમ જગો તથા પ્રત્યંગોઃમાં તદ્દલીનપણે સેવા આપ્યા વિના રહેજ નહીં. તેમાંજ તન, મન, ધનનો હાદ્દિક સાવનાથી રસપૂર્વક ઉપયોગ કરે, કરવો જોઈએ, એજ તન, મન, ધનના સદુપયોગનો સાચો ઉપાય છે. આ ત્રીજી કિંગ છે, સમકિત હોવાની પાટી નિશાની છે.

દામ ત્રીજી
સમકિતનું મૂલ જાણિયેલ—એ દેશી
૧

અરિહંતઃ તે જિત વિચરેતાણ, કમ ખંધી હુતા નિઃક્રઃ
ચેમયઃ જિત-પરિમા દહીણ, સુત્રઃ સિદ્ધ્યાંત પ્રસિદ્ધ.
અતુર નર! સમજો જિતય પ્રકાર.
જિમ સહિયે સમકિત-પાર.—અતુર ૧૫

ગાથાર્થ :

- ૧ વિચરતાં જિનેશ્વર પ્રભુ: તે આરહંત ભગવંતો.
- ૨ કર્મ ખપાવીને મોક્ષમાં ગયા: તે સિદ્ધ ભગવંતો.
- ૩ જિનેશ્વર પ્રભુની પ્રતિમા તે ચૈત્ય
- ૪ પ્રસિદ્ધ જૈન આગમો: તે સૂત્ર. ૧૫
- ૫ ક્ષમા વિગેરે ૧૦ પ્રકારનો મુનિ ધર્મ: તે ધર્મ.
- ૬ તે ધર્મને પાળનારા અને ધર્મના સ્થાન રૂપ હોય: તે સાધુ.
- ૭ જ [પાંચ] આચારો શીખવનારા અને માર્ગ દર્શક નાયક હોય: તે આચાર્ય ૧૬
- ૮ શિષ્યોને સૂત્રો ભણાવે: તે ઉપાધ્યાય.
- ૯ વખાણવા લાયક આણંદ કલ્યાણી શ્રી જૈન સંઘ છે: તે પ્રવચન

- ૧૦ ઉત્તમ એવો સમકિત ગુણ: તે દર્શન.
- ૧ બહારથી સેવા કરવી: તે ભક્તિ.
- ૨ બહુમાન-દદ્યનો પ્રેમ: તે બહુમાન.
- ૩ ગુણોના વખાણ કરવા: તે ગુણોની સ્તુતિ.
- ૪ અવગુણ ઢાંકવા: હેલનાનો ત્યાગ કરવો: તે હેલના ત્યાગ.
- ૫ અપમાન કરવું તે, આશાતના. તે ન કરવી: તે આશાતનાનો ત્યાગ. ૧૮

એ દશનો ઉપર જણાવેલા પાંચ ભેદે જ સમકિત વંત તેઓની અનુકૂળતા પ્રમાણે વિનય કરે છે, તે અમૃત-રસ રૂપિ પાણી ધર્મ રૂપી વૃક્ષના મૂળમાં રહે છે ૧૯

હે મનુષ્ય પુરુષો ! તમે ઉત્તમ સમકિત ગુણ જ પ્રકારે સારી રીતે મેળવી શકો, તે માટે વિનયના પ્રકાર સમજો.

સમજ :

- ૧ અરિહંત ભગવંતો. —દેવળી થઈ કૃત-કૃત્ય છતાં હામ હામ વિચરી શુદ્ધ ધર્મોપદેશ આપી અસાધારણ વિશ્વોપકારપણાનો મોઢ વહેવડાવે છે. આજે પણ આપણામાં સદ્ગુણોનો જે લેશ ભાગ છે, અને આપણા વારસામાં તે જશે, તે સર્વ ઉપરનો સર્વ ઉપકાર અરિહંત ભગવંતોનો જ છે. આજે પણ તેના મિત્રો થઈ, ત્યાગી થયેલ ધર્મોપદેશક મહા પુરુષોના ઉપદેશનો હાથ જન સમાજને મળે છે, ને પણ તેઓનો જ ઉપકાર છે, તેથી તેઓનો લોકોત્તર વિનય સર્વથી પ્રથમ કરવાનું સુચવવા તેઓને પહેલા મૂકેલા છે. તેમના નામનો જાપ-તેમની પ્રતિમાની પૂજા, તેના દ્રવ્યોનો-તેમના જીવન સાથે સીધો કે આરક્તરો અંબધ ધરાવતા કોઈ પણ પાર્થનો-સત્કાર કરીને અને તેઓથી સાક્ષાત્ વિદ્યમાન રહેય, ત્યાં પણ અનેક પ્રકારે તેઓની ભક્તિ દર્શી બ્રહ્મજી બોઅરિહંત પદનો વિનય રહેવાય

આગે છે. સમકિત ઉત્પન્ન થયું હોય, તો પણ તે ટકાવવા અને તેમાં આગળ વધવા માટે આ દશનો પાંચેય પ્રકારે વિનય કરવો જ જોઈએ. તો જ આગળ ઉપર મોક્ષ મળી શકે છે. આ દશ જેમ સમકિત ઉત્પત્તિના કારણો છે, તે જ પ્રમાણે દેશ વિરતિ અને સર્વ વિરતિ ધર્મમાં પણ આગળ ઉપર મદદગાર એ જ છે. માટે, તેઓનો વિનય સમકિત ઉત્પન્ન કરવા અથવા ઉત્પન્ન થયું હોય, તો ટકાવવા અને આગળ વધવા માટે પણ કરવો જ જોઈએ. આ વાત સમજનારા હોય, તે કેટલા બધા ચતુર અને સમજદાર પુરુષો હોય ?

આ દશમાંના કોઈપણ એક તરફ અવિનય કરવાથી દશેય તરફ અવિનય થાય છે. આ વાત ચતુર પુરુષોએ ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવા જેવી છે. માટે દશમાંના કોઈનોયે અવિનય. નીંદા. ચાડી. ખાળજીવો તથા અન્ય દર્શનીયઓને જાણ થાય તેવી રીતે જાહેરમાં દોષોની ચર્ચા: પોતાને ન સમજતા રહસ્યો તથા હકીકતોની જાહેરમાં ટીકા: વીગેરે ન કરવા. કેમકે-એ સવળા અવિનયના પ્રકારો છે.

ઢાળ ચોથી

ઘોળીડા તું ઘોળે મનનું ઘોતીયું રે—એ દેશી

૧

ત્રણ શુદ્ધિઃ સમકિત તણી રે તિહાં પહેલી મન-શુદ્ધિ રે.
 “શ્રી જિનઃ ને જિન-મતઃ વિના રે-ભ્રુઠ સકળ” એ બુદ્ધિ રે.
 ચતુર ! વિચારે ચિત્તમાં રે. ૨૦

૨

“જિન ભગતે જે નવિ થયુ રે, તે બીજાથી કેમ થાય ? રે !”
 એવું જે મુખે ભાખિયે રે. તેની વચન-શુદ્ધિ કહેવાય રે.
 ચતુઃ ૨૧

૩

છેલ્લોઃ ભેલોઃ વેદનાં રે જે સહેતો અનેક-પ્રકાર રે,
 જિન વિણ પર-સુર નવિ નમે રે. તેહની કાયા-શુદ્ધિ
 ઉદાર રે. ચતુઃ ૨૨

૧ રાગ અને ડ્રેષના વિજેતા અરિહંત ભગવંત. ૨ અને તેનો મત એટલે જૈન શાસન. જૈન શાસ્ત્રો અરિહંત પ્રભુનો ઉપદેશ જૈન ધર્મ. ૩ ખોટું ૪ બધું. ૫ એવી ૬ મનની મહત્તમ વિચારણા. ૭ ભેલવું. ૮ શસ્ત્રોથી સ્ત્રેજ છેદાયો. ૯ ગન્ત્રોથી વધુ છેદાયો. ૧૦ કષ્ટ સદન કરવું. ૧૧ અન્ય જિનેશ્વર પ્રભુ સિવાય દેવોને. ૧૨ મન્ય ખાતર અરો બાવોથી સદન કરવાને લીધે મુખ્ય અને મહત્વની.

આધાર્થ :

સમક્ષિતની ત્રણ શુદ્ધિઓ છે :—

તેમાં —

પરેલી મન-શુદ્ધિ છે. તે —

“ શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુ અને તેઓએ ઉપદેશ્યા શ્રી
તે. સર્વ : એ વિના બીજી બધું ન થાયું છે ” ગાંધી
મનમાંજ મુદ્ધ મસજ.

“ ત્યા પ્રધાનનું ઉત્તમ કામ, ગમે તેવું સુદેવે બર્ષ
રોય, પરંતુ એવું જ કામ જિનેશ્વર દેવના અનુયાયિથી ન બની
માયુ રોય, તે મામ બીજાના તો ન જ થઈ શકે ” એમ
ગોતાને આ મત્ય નિરૂપણ કર્યું-આવડ તે વચન-“
રોવાય છે

પાયવ પંચો રોય સ્પર્ધા ગોરા રોય અને અને
નવન નવાના પોતાને માં જ્યાં પડ્યા રોય ત્યાં જ
જિનેશ્વર દેવ વિના બીજા દેવને ન હોય તે ન જ
તેની માયા કોઈ બાબતો બારી-સા પાવન, ત્યાં જ
દેવે રોય રોય રોય રોય રોય રોય રોય રોય
તે જ્યાં રોય રોય રોય રોય રોય રોય રોય રોય
રોય રોય રોય રોય રોય રોય રોય રોય રોય

સમજ :

- ૧ આ દાળમાં જૈન ધર્મ તરફ સંપૂર્ણ પક્ષપાત એકવાર જેવું દેખાય છે. પરંતુ, જિનેશ્વર દેવ તો નિર્દોષ ચારિત્રોવાળા અને મોટામાં મોટા જગતના ઉપકારી દેવ છે. એમ સાબિત થયા પછી, મનમા “તેમના તરફ જ- દૃઢ વિશ્વાસ હોવો જોઈએ.” એ જગતનું સત્ય અહીં પ્રગટ થાય છે. એજ પ્રમાણે-જિનેશ્વર પ્રભુએ ઉપદેશોલો જન ધર્મ પણ જ્યારે પરમાર્થ રૂપ ધર્મ સાબિત થાય છે, એટલે પછી “તેમાં જ દૃઢ વિશ્વાસ હોવો જોઈએ.” એ પણ જગતનું એક બીજું સત્ય પ્રગટ થાય છે. પોતાનો દૃઢ વિશ્વાસ કોઈપણ ઠેકાણે સ્થિર તો કરવો જ જોઈએ. અને તે સ્થિર કરવાનું સ્થાન ભવિષ્યમાં ખોટું પડે તેવું, ડગી જાય તેવું, તો ન જ હોવું જોઈએ. એવું સ્થાન તીર્થંકરો અને તેનો ધર્મ દુનિયામાં છેલ્લામાં છેલ્લા ઉંચા સ્થાન ઉપર છે. તે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં અત્રે કહેવામાં આવ્યું છે. “છેલ્લામાં છેલ્લા ઉંચા કલ્યાણ સ્થાનમાં તમારો દૃઢ વિશ્વાસ સ્થિર કરો.” એમ કહેવામાં આવ્યું હોત, તો પણ એજ વસ્તુઓ આવી રહેત. કેમકે—જગતમા વાસ્તવિક સત્ય જ તે પ્રમાણે છે. એટલે-એજ-વસ્તુનો જ્ઞાન સ્પષ્ટ શબ્દોમાં બતાવેલ છે. પરંતુ, પક્ષપાત નથી. આ સમકિતની મન-શુદ્ધિ સમજવી.
- ૨ “જિન-ભક્તો હલકા કામમાં પડે જ નહિ, અને પડે, તો તે જિન-ભક્ત નહિ, પરંતુ, તે ઉત્તમ કામકાજમાં જ પડે. અથવા, ઉત્તમ કામમાં, કોઈ હલકા માણસે નાના મોટા હલકા પ્રકારના વિદ્યો ઉચા કર્યા હોય, તો તે તોડવા માટે, તે હલકા પ્રકારના વિદ્યોના સંબંધમાં તેને આવવું પડે, છતાં, તેનો ઉદ્દેશ ઉત્તમ કામમાં પડતા વિદ્યો દર કરવાનો છે. એટલે તે પણ ઉત્તમ કામ જ હાથમાં લીધું ગણાય. એ રીતે, જે ઉત્તમ કામો જો તેનથી પણ ન થઈ શકે, તો તે બીજાથી ધાય જ નહિ, કેમકે—બીજાને તેની જમજ દે આવડત હોય નહિ.

અધિકાર પાંચમો:

પાંચ દૂષણો:

- ૧ જૈનધર્મમાં અવિશ્વાસ—શંકા.
- ૨ ળીજ્ઞ ધર્મોની ઇચ્છા—આકાંક્ષા.
- ૩ ધર્મનાં ફળનો અવિશ્વાસ—વિચિકિત્સા.
- ૪ મિથ્યા દર્શનિઓના ગુણોના વખાણુ-મિથ્યામતિ ગુણુ વર્ણના:
- ૫ મિથ્યા-મતિવાળાઓનો પરિચય કરવો: કે તેનો ધર્મ માનવો: કે તેની સોબત કરવી:

સૂચના:—આવા મુદ્દાના ટોળોનો ત્યાગ કરવામા આવે, તો પછી સર્વાનંદા સો ખામી રહે ?

ન જ રહે

લાળ પાંચમી
કડવા કળ છે કોથના—ઝા દેશી

૧

અમકિત દુપાણુ પરિહાર. જેમાં—પહેલી છે શકા: ૩
તે જિન વચનમાં મત કળ. જેને સમ તૃપ—૨ કા: ૩.
અમકિત દુપાણુ પરિહાર. ૨૩

૨

કાળા: કુ-મર્તની વાંછતા. બીજી દુપાણુ તજીયે.
પામી મુર-તર પરગટો, કિમ બાંઉલ લાગુએ ?
અમન - ૪

૩

મર્મયે મર્મનાં દાળ તાંગો, વિનિગિનાળ નામં.
મિત્ર દુપાણુ પરિહાર. નિજ-શબ-પરિણામે અમન - ૫

૪

નિઃશા-મતિ-ગુણ-વર્ણના. યાંગા ચોમો રાપ
નિર્મારજી યાંગતા. હુંદે હિન મારગ-પોષ અમન - ૬

૫

પાંચમો રાપ મિઃશામતિ-રિદિયે તલિ દીને
મ મારગ-મતિ-ગુણ-વર્ણના. બહી વાંછતા હું

સમકિતનાં પાંચ દૂષણ છે તે છોડી દેવા.

તેમાં —

પહેલું દૂષણ શૌંક છે,

તે-શકા શ્રી જૈન ધર્મમાં ન કરવી ક્રમકે-જૈન ધર્મનો ઉપદેશ આપનારા તીર્થંકર વીતરાગ પરમાત્માઓને રાજ અને રક સરખા છે એટલે તેમને ખોટું બોલવાનું કાંઈ કારણ નથી. ૨૩

ખોટા ધર્મની ઈચ્છા, તે કાંક્ષા નામે ખીનું દૂષણ છે.

તેનો પણ ત્યાગ કરવો ક્રમકે-પોતાની સામે પ્રત્યક્ષ કદપવૃક્ષ મળી આવ્યું હોય, અને પછી કાંઈ આવશ્યતા આશ્રય લેવા દોડી જાય ? ન જ જાય તે પ્રમાણે જૈન ધર્મ મળ્યા પછી, ખીજની ઈચ્છા જ ન થવી જોઈએ. થાય, તો એટલો દોષ છે ૨૪

“ધર્મ પાળતાં, તેનું ક્ષણ મળશે કે નહીં ?” એવી જાતનો અવિશ્વાસ મનમાં થાય, તે વિચિકિત્સા નામે ત્રીજું દૂષણ કહેવાય છે

તેનો ત્યાગ-કાંઈની પ્રેમભાવથી નહિ, પણ તમારા મનમાં સમજાને-શુભ આવથી ક્રમે ૨૫

હિંમે રહેને જનારના વખાણ કરવાથી હિંધા મારગને પુષ્ટિ મળે છે માટે, નિશ્ચા મનમાં [જ્ઞાન દયા દાનાદિક] ગુણો મેળાય, જતાં જાતેજમાં તેના વખાણ કરવા, એ

મિથ્યા-મતિના ગુણોની વર્ણના નામે ચોથા દોષ છે. તેનો
પાત્ર ત્યાગ દરો. ૨૬

મિથ્યાત્વિની સોળત કરવી, એ પાંચમો દોષ છે. આટે
તે પાત્ર ન કરવો.

એમ પાંચેય દોષનો ત્યાગ કરવાથી, અમકિત સ્વરૂપ-શુદ્ધ-
વૃદ્ધિથી-કમળ ખીચી ઠાણે, એટલે તમને તેના ઉત્તમોત્તમ-
સમય મળશે, અથવા, તેની સુગંધ લઈ શકશો. આટે, અમકિતને
દેખવું લગાડનાં [જે જે દુર્ગંધ] દોષ, તેનો ત્યાગ કરો. ૨૭

સમજ :

૧ દાયાઈ સમકિતવાળાને ખાસ, અને ઉપશમ સમકિતવાળાનેય આ પાત્ર દોષ ઉપજે નહિં કેમકે-તેઓનો સમકિત ગુણુ નિર્મળપણે પ્રગટ થયેલો હોય છે. પરંતુ, દ્વાયોપશમિક સમકિતવાળાને સમકિત-મોહનીય રૂપે પણ દર્શન મોહનીય કર્મનો ઉદય હોય છે. એટલે, એ કર્મના દોષને લીધે, તેને કર્મના ઉદયના પ્રમાણમા શંકા : કાંક્ષા • વિચિકિત્સા • મિથ્યામતિ ગુણુ વર્ણના : તથા મિથ્યામતિની સોળત કરવાનું મન થવા રૂપી • દોષો-અતિચાર રૂપમા કે વ્યવહારથી કાંઈક અનાચાર રૂપમા લાગી શકે છે.

માટે, આત્માને પ્રળળ બનાવીને દાયાઈ સમકિત મળે, ત્યાં સુધી દર્શનાચારનું સેવન. કરવાથી લવિધ્યમાં આ અનાચાર રૂપે કે અતિચાર રૂપે દોષો-ખામીઓ લાગશે નહિં.

૨ શાસ્ત્રો • કે ધર્મના રહસ્ય ની બાળતમા જ્ઞાનના તીવ્ર આવરણોને લીધે કાંઈ સમજ ન પડે, અને ખુલાસા પૂછવાનું મન થાય, તે શકાને અહીં શંકા નામે દોષ તરીકે જણાવવામા આવેલો નથી

પરંતુ, જૈન શાસ્ત્રોમા આવતા નરક સ્વર્ગ ના વર્ણનો : અસંખ્ય-દ્રીપ-સમુદ્રો તથા બીજી એવી ઘણી બાળતો છે, કે-જે જ્ઞાનિ-ગમ્ય છે તે હોવાનો પાકો વિશ્વાસ ન બેસે, તેમાં બહેમ પડે, તે સાચુ હોવાની માન્યતા દૃઢ ન થાય, તે બતની શંકા સમકિતના દોષ તરીકે અહીં સમજવાની છે અરિહંત ગગવંતોના કેવળજ્ઞાન • અતિગયો જૈન સુનિની પરમ ત્યાગ-શીલતા વિગેરે વિષે વિશ્વાસ ન આવે, તે લવગેરેને અહીં શંકા દોષમા ગણવાના છે

જન ધર્મ મિવાવન બીજા ધર્મો પાળવાની ઇચ્છા થાય, એટલી પરુ આત્માની નિર્ભયતા કે વિશિષ્ટ જ્ઞાની પુરુષો બીજા ધર્મોના તત્ત્વોમય પાળતમ નહિં જેટલુ મન્ય હોય, તેટલી રીતે ગમજે, એટલુ જાન રહેતું, તેને પાળવન મન થવ, એ આપ્યાત્મિક

શુભો તરફ દ્રેષ હોય છે.” એમ કલ્પના સરખી પણ કરવાને કારણ નથી. તેમજ, તેઓના શુભની વર્ણના ગીતાર્થ શુર પણ પૂરો લાલ જોયા વિના બહેરમાં કે ખાનગીમાં પણ ન કરે. કારણ કે-એ શુભ-વર્ણના જે શ્રોતાજનો તથા પ્રકારના ન હોય, અને શુભ તથા દોષનું પૃથક્કરણ કરી શકતા ન હોય, તેની સામે કરવું ન જોઈએ. આથી ગીતાર્થો અને તન્નિશ્ચિત સમજી સાધકો મનમા શુભોની અનુમોદના જરૂર કરી શકે છે. શાસનના કોઈ અબાધિત લાલ ખાતર, અને તેવા પ્રકારના પાત્ર આગળ શુભોની વર્ણના પણ ગીતાર્થો કરી શકે, તેની સામે શાસ્ત્રકારોનો વિરોધ જણાતો નથી.

૬ ચરમ પુદ્ગળ પરાવર્તિઃ અપુનર્બંધકઃ માર્ગાનુસારિઃ વિગેરે દર-જનના મિથ્યાત્વિઓમાં પણ પ્રાથમિક ભૂમિકાના શુભો હોય છે. તેઓમા પણ થોડા જ વખતમા સમકિત પામીને દેશ-વિરતિ તથા સર્વવિરતિપણું પામીને આસન્ન મોક્ષગામિ પણ જીવેહોઈ શકે છે, છતાં, ઉપરના કારણોથી બાળ જીવોને સમકિતથી પડતા બચાવવા અથવા સમકિત પામતા ન અટકી બંધ, માટેજ તેમના પરિચયને પણ સમકિત શુભમાં ખામી લાવનાર દોષ તરીકે જણાવેલ છે, તે બરાબર છે.

મિથ્યામતિની શુભવર્ણનાનો કે તેના પરિચયનો ત્યાગ રાખવાનું સૂચવેલું છે, તેમાં, તે લોકો, તેમના શાસ્ત્રો, તેના મંદિરો, તેના દેવો, તથા તેમની સાથે બીબલ જે જે સંબંધ ધરાવતા તત્ત્વો હોય, તે સર્વનો ઉત્સર્ગથી તેમા સમાવેશ થાય છે. ધંધા, સગપણ, મિત્રતા, જીવનની આવશ્યક જરૂરીઆતની પૂર્તિ માટેના જરૂરી પ્રસંગો એ સર્વનોયે ઉત્સર્ગથી તે ત્યાગમાં સમાવેશ થાય છે.

અપવાદ-શાસનના કોઈ મહત્ત્વના કિતને કારણે ગીતાર્થોની આજ્ઞાને અનુસારે, તથા જે જે બાબતમાં અનિવાર્ય સંજોગોમાં તેમની સાથેના સંબંધ વિના ચલાવી શકાય તેમ ન હોય,

સમકિતધારી હોવાને માટે અનેક જાતની વ્યવસ્થા પણ જન દર્શનમા જ બતાવેલી છે, તેનાથી શ્રીમદ્ યજ્ઞોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ અબ્બણ નથી કેમકે-તેઓશ્રીઓ જ પોતાના બીજા ગ્રંથોમા આ વિષે ઘણી સૂક્ષ્મ વિચારણાઓ કરીને યોગ્ય વ્યવસ્થા બતાવી છે અને જેન દર્શનની વિશાળતા, ખુબી, મહત્તા અને યોગ્ય વ્યવસ્થા સમજાવી છે તે ગ્રંથોનું પરિશિલન કરવાની વિશેષ જિજ્ઞાસુ માટે જરૂરી છે તેથી આ સન્નિધાનમા દૂષણોની જે વ્યાખ્યા કરી છે, તે બાળ હોય માટે બરાબર યોગ્ય અને ઉચિત છે

સુલસા સતીજી તો અખંડ તાપસે બતાવેલા કૃત્રિમ પ્રભુ મહાવીર દેવના સમવસરણમા પણ નહોતા ગયા કેટલીક વખત બીજાઓમા ગુણો ન હોય, તો તેનો સાચો ખ્યાલ પણ સમકિતમા પ્રેરક બને છે બીજામા વિશિષ્ટ ગુણો ન હોવા છતાં તેની બ્રાતિયે સમકિતને મલિન બનાવે છે. નાના મોટા બીજા ગુણો કરતા મિથ્યાત્વ રૂપ એક મોટો દોષ વધુ નુકશાનકારક થઈ પડે છે માટે ગુણો ગ્રહણ કરવામા પણ મોટામા મોટા એ દોષને લીધે જ સબાળ રાખવી પડે છે

- ૯ આગે તો એક નવી મુશ્કેલી ઉભી થઈ છે, કે-આધ્યાત્મિક વાદ અને ભૌતિક વાદ એ બન્નેયની હરિફાઈ આજે ચાલી છે. આધ્યાત્મિક વાદ સામે ભૌતિક વાદે માનવ જીવનમા જાહેરમા આજના નેટવર્ક પ્રધાનતાએ ભેર ભૂતકાળમા કદી પકડાયું હોવાનું જાણવામા આવતું નથી ભૌતિક વાદ નવો નથી. પરંતુ આજે જાહેર જીવનમાથી આધ્યાત્મિક વાદને હડાવીને પોતે જાહેર જીવનમા સ્થાન મેળવી ગયો છે તે જ મહત્વનો પ્રશ્ન છે

હાલના વિજ્ઞાનની ગોગોળી પોષાતો ભૌતિક વાદ ન્યારથી જગતમા વ્યાપક થવા લાગ્યો, તે પહેલા જગતમા જે કોઈ ધર્મ વિદ્યમાન રહ્યો, અને તેમાના આગે જે જે છે, તે સર્વ ધર્મ-આધ્યાત્મિક વાદના પાયા ઉપર કોઈ વધતે આજે આવેલા છે જેન વર્તિક જોઈ કંઈકામ ખીસ્તી તથા

પ્રવૃત્તિઓને મિત્રા રજન ચગત્તને માર્ગમા દેખે જતાવત્રામાં આવેલા છે. છતાં, તે ધર્મો અને તેના અનુયાયિઓ માર્ગાનુચારી નહીં છે. કારણ કે—તેઓએ આદર્શ અને ધર્મની ભૂમિકા આધ્યાત્મિક તરફ ઉપર દર્શાવેલી છે. અદ્વી ભૌતિકવાદની સામે આધ્યાત્મિકોએ એકમંથીમાં રહેવાની જામ નહીં છે.

૨. ભૌતિકવાદને પાળતુ આપનારી ત્રાય, અને જેના આદર્શો અને ભૂમિકા આ લાદ ઉપર દર્શાવેલી ત્રાય, તેની દેખપાતુ શુદ્ધ ભૌતિકપ્રવૃત્તિઓને અથવા તેની આગામિકતાથી મિત્ર છતાં ભૌતિકતાપોષક પ્રાચીનધર્મની નવી સંધ્યાઓ, વ્યક્તિઓ, કે પ્રવૃત્તિઓને મહામિથ્યા ચગત્તને આ વિવેચન કરવામાં આવેલું છે. આજે વિવેકપૂર્વકતું પૂરકકરણ રવાની બાહુ જ નહીં છે.

અલખત્ત, જે ભૌતિકવાદનો વિકાસ. જે માનવ જતને માટે ઉત્તમઆદર્શ હોય, તે અધ્યાત્મવાદ તેની દ્રષ્ટિમા મહામિથ્યા છે. અને આધ્યાત્મિકવાદ માનવ જતનો હિતકારક હોય, તે ભૌતિકવાદ તેની દ્રષ્ટિમાં મહામિથ્યા હોય, તેમાં પૂછવું જ શું.

૧૧. આમ છતાં, ગીતાર્થશુરોના માર્ગદર્શન અનુસાર: સફળ. યોગ્ય શિસ્ત અનુસાર: જ શાસનને અને અધ્યાત્મવાદના આદર્શોને પોષણ મળે—માટે દરેકની સાથે ક્રમસર યોગ્યતા પ્રમાણે સંધિના નિયમોથી યોગ્ય મર્યાદા પ્રમાણે—આધ્યાત્મિકતાના પોષક દ્રવ્યક્ષેત્ર કાળ: અને ભાવને હાનિ ન પહોંચે તેવી રીતે, લાભ-લાભની તુલના કરીને—ધાર્મિક. સામાજિક: આર્થિક: ધંધા. રાજ્યકીય: રક્ષણાત્મક: રહેણાણ: વિગેરેને લગતા સંબંધો શ્રી સંધ બાંધી શકે છે. અને તેનું પાલન કરવાની દરેક જનનીયે ફરજ પાડે છે અધ્યાત્મિકો સાથેના એવા સંધિ પત્રોને સાધક થાય તેવા ભૌતિકવાદીઓ સાથે પણ સંધિપત્ર અને સંબંધો નક્કી કરીને આધ્યાત્મિક આદર્શોનું અને શાસનનું રક્ષણ મેળવી શકાય છે. તમા અણુસમજથી ભૌતિકવાદને પોષક પ્રવૃત્તિમાં લાગેલા

આધ્યાત્મિકોનો હૃદયપટ્ટો કરવાના પણ પ્રત્યનો કરી શકાય છે. આ પ્રકારના સંબંધોનો સમાવેશ ચતુર્નાના વિશાળ અર્થમાં થાય છે. કેમકે—કહ્યું છે, કે-એમાં પણ કારણથી જમણા તેહના અનેક પ્રકાર પા. પરંતુ આ ઘણું ગહન અને મુશ્કેલ કામ આજે છે.

આધ્યાત્મિકવાદ ધર્મમારફત પ્રબલુવનમાં વ્યવહારુ બનાવી શકાય છે. તેથી પ્રાચીન ધર્મોની મૂળ પરંપરાઓ અને તેની કેન્દ્ર સંસ્થાઓ પૂર્વ કાળ કરતાં ઉતરતી સ્થિતિમાં હોય તો પણ માનવ જાતની કે જગતની કોઈપણ સેવા કરતાં તે સંસ્થાઓ અને કેન્દ્રોના દક્ષણમાં આજે ઉંચામાં ઉંચી માનવ સેવા છે, વિશ્વસેવા છે. ભૌતિકવાદીઓ અધ્યાત્મવાદનો અંચળો ઓઢે; અને તેમાં કોઈ ભારતીય વ્યક્તિને યશ આપે; પરિણામે તેમનો એ પ્રયત્ન ધર્મના કેન્દ્રોને આધ્યાત્મિકવેગ આપે પરંતુ તે કૃત્રિમ વેગ મૂળસ્થિતિથી વ્યુત કરી જાહેરમાં લાવી ભૌતિકવાદના હુમલા લાવવાની સગવડ મેળવી લેવાની હોય છે. તેથી સમ્યગ્ દ્રષ્ટા તેથી પણ ન લલચાતા સ્વસ્થ રહી સ્થિતિવ્યુત નજ થાય

અધિકાર ૬ ટો:

આઠ પ્રભાવક:

- ૧ પ્રાવચનિક—જૈન શાસ્ત્રોના સંપૂર્ણ જ્ઞાણ.
- ૨ ધર્મકથી—ધર્મનો ઉપદેશ આપવામાં પૂરા હોંશિયાર
- ૩ વાદી—જૈનમત સામેના વાદમાં સાચાપક્ષને જીતી લેનાર.
- ૪ નૈમિત્તિક—જ્યોતિષ વિગેરે અષ્ટાંગનિમિત્ત શાસ્ત્રના જ્ઞાનના બળથી પણ જૈન શાસનની પ્રભાવના કરે.
- ૫ તપસ્વી—તપો બળથી શાસનનો પ્રભાવ ફેલાવે.
- ૬ વિદ્યામંત્રથી બળવાન—ચમત્કારિક વિદ્યાના બળથી પ્રભાવના કરે.
- ૭ તાંત્રિક—અંજનઃ સૂક્ષ્મ: વિગેરેના બળથી પ્રભાવના કરે.
- ૮ મહાકવિ—ચમત્કારિક કાવ્યોની રચના કરી પ્રભાવ પાડે.

સૂચના—આઠમાંથી કોઈ પણ એક રીતે જિનાયામાં રહીને જૈન શાસનની પ્રભાવના કરે, તો પણ તેમા સમક્ષિ ગુણ હોવાનું પૂરવાર ગણાય.

2

धन धन शासन-भङ्ग-भुति-वरा ! २८

2

ધર્મ-કૃતી : બીજો જાણિયે. નંદિપેણ પરે જોડ,
નિજ-ઉપદેશેરે રાજે લોકને, ભજે હૃદય સંદેહ. ધન૦૨૬

૧ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામા રહી જૈન શાસનનો યશ, ફેલાવી,
આકર્ષણ કરી, જીવોને જૈન ધર્મમાં જોડી કે તેના તરફ સદ્ભાવના-
શીલ બનાવી, જીવોના કલ્યાણનો માર્ગ સરળ કરનાર. ૨ જૈન શાસન
૩ જન શાંતિના મુંદર બંધાવવામાં ખુબ કુશળ, ૪ પહેલો
પ્રથમ ૫ વર્તમાનકાળે જે વિદ્યમાન શાસ્ત્રો ૬ અંતિમ તાત્પર્ય-
વાચ્ય મૂળી પોષીને રાજ્ય ચાલે ગાઝ મમજાવી શકે. ૭ ગુણના
વેદન ૮ શુદ્ધ ૯ પહેલો પેઢો -- વર્ષનો મુંદર ઉપદેશ કરનાર ૧૦
શ્રી કે જે જીવોના મનને શાંત કરી મોક્ષ દગ મળાવે
કાલેના આવી શ્રી મળાવી રૂઝવામી પામે તીશા તેના મોકલનાની
મુખે પડે અને જે જીવે ના પુણ્ય ન કરે તેને પોતે
કાલેના આવી શ્રી મળાવી રૂઝવામી પામે તીશા તેના મોકલનાની
મુખે પડે અને જે જીવે ના પુણ્ય ન કરે તેને પોતે

વાંદી ત્રીજેરે તર્ક-નિષ્પાળ બાળી. ચરણ-વાંદી પરે જોડ,
રાજ-દ્વારે જય-ક્રમલા વરે ગાજતો જિમ મંદ. ધન૦૩૦

૪

ભદ્રંબાહુ પરે જોડ નિમિત્ત કહુ પર-મન-છપાળ કાજ.
તેહ નિમિત્તોરે ઓથો જાણિયે. શ્રી-જિન-સાસન-રાજ.
ધન૦ ૩૧

૫

તપ-ગુણ ઓપે રે, રોપે ધર્મને, ગોપે નવિ જિન-આશુ,
આસન લોપે રે, નવિ દોપે કદા, પંચમ તપસા: તે જાણુ.
ધ ૦ ૩૨

૧૫ વાદ કરવામાં સમર્થ. ૧૬ તર્કશાસ્ત્રમાં હોશિયાર હોવાને
લીધે. ૧૭ વલ્લભી-પુરના શિલાદિત્ય રાજના લાલેજ મહલવાદીઓ
ગજ સલામાં બૌદ્ધ આચાર્ય સાથે વાદ કરી, તેને હરાવી,
બૌદ્ધાચાર્યથી પ્રથમ હારી ગયેલા પોતાના ગુરુને પાછા રાજ્ય-
ધાનીમાં લાવી સલાખ્ય દાદશાર નય ચક્રવાલ વિગેરે મોટા
મોટા તર્ક શાસ્ત્રના ગ્રંથો રચી જૈન શાસનની પ્રભાવના કરનાર, ૧૮
રાજ સલામાં. ૧૯ વિજય-લક્ષ્મી. ૨૦ મેળવે. ૨૧ વરસાદ. ૨૨
જ્યોતિષ વિગેરે અષ્ટાંગ નિમિત્તના જાણુ ભદ્રંબાહુ દેવદાસીઓ રાજના
છોકરાના મરણનો દિવસ ખરે કહીને, ખીજ જ્યોતિષીને પોટો
પાઠી, પોતે સાચા કરી, જૈન શાસનનો પ્રભાવ ફેલાવી, રાજને પણ
જૈન ધર્મી બનાવ્યો હતો. ૨૩ નિમિત્ત શાસ્ત્ર. જેના આઠ અંગો છે.
ખહારના નિમિત્તો ઉપરથી જાણિય કહેવાની વિદ્યા. ૨૪ ખીજ
ધર્મવાળાઓને છતવા માટે. ૨૫ શ્રી જૈન શાસન રૂપી રાજ્યમાં
૨૬ દીપે. ૨૭ સ્થાપે. ૨૮ છુપાવે નહિ. ૨૯ આજ્ઞા. ૩૦ કર્મણ-
ધનનાં કારણો. ૩૧ કર કરે ૩૨ કોઈ દિવસ. ૩૩ પાંચમાં, ૩૪

ગાથાર્થ :

જૈન શાસનમાં શાસનના આંક પ્રભાવદો કલ્યા છે
પહેલા પ્રભાવક-પ્રાવચનિક સનજવા.

જ જ વર્તમાન કાળે જ જ જૈન શાસ્ત્રો હોય, તે દરેકના
અર્થ ખુબ સારો રીતે સમજાવે, અને પોતે ગુણ-ગુણના
સંકાર હોય, તે પહેલા પ્રભાવક ધર્મોપદેશક સમજવા. ૨૮

પોતાના ઉપદેશથી નંદિષેણની પેઠે લોકોના મનને
રાજ કરે અને મનની શંકાઓ બધીયે દૂર કરે તે ધર્મકથો
નામના બીજા પ્રભાવક જાણવા. ૨૯

વાદી ત્રીજા પ્રભાવક છે.

તર્ક શાસ્ત્રમાં હોશિયાર હોવાને લીધે-જમ વરસાદ ગાજે
તેમ રાજ્યસભામાં ગર્જન કરીને મહત્ત વાદીને પેઠે-
વિજય લક્ષ્મી મેળવે, તે. ૩૦

શ્રી જૈનશાસન રૂપી ધર્મ રાજ્યમાં-માત્ર બીજા
ધર્મવાળાઓને જીતી લેવા ખાતર જ ભદ્રબાહુ સ્વામીની
માફક નિમિત્ત બહાર કરે. તે ચોથા નૈમિત્તિક પ્રભાવક
જાણવા. ૩૧

તપ ગુણથી દીપી ઉઠે; ધર્મના પાયા ઉડા નાખે: (જનેશ્વર
પ્રભુની આજ્ઞા લોખ્યા વિના તેમાં બરાબર સ્થિર રહે:
કર્મ બાધવાના કારણથી દૂર રહે: ઘાઈ દિવસ કોઈ કરે
નહિ તે પાંચમા તપસ્વિ પ્રભાવક જાણવા. ૩૨.

શ્રી વજ્રસ્વામિની પેઠે વિદ્યા અને મત્રમાં
સમર્થ હોય તે છઠ્ઠા વિદ્યાબલી પ્રભાવક.

શ્રી કાલિકાચાર્યની પેઠે ચુર્ણ; અગ્નિન વિગેરેના
પ્રયોગથી બળવાન હોય તે સાતમા સિદ્ધ પ્રભાવક
જાણવાં ૩૩

માત્ર ધર્મનાજ કામ ખાતર સિદ્ધસેન દિવાકરજીની
માફક અમૃતના રસ લેવા મીઠાં ભાવાર્થથી ભરેલાં કાવ્યો
બનાવીને રાજને ખુશ કરે. તે આઠમાં ઉત્તમ કવિ પ્રભાવક
જાણવાં. ૩૪

તેને કદાચ, આવા પ્રભાવક પુરુષો ન પાડતા હોય
ત્યારે પણ યાત્રા પૂજા વિગેરે મોટી મોટી ધર્મ ક્રિયાઓ
વિધિ પૂરેક જ કરે. તે પણ છેવટે પ્રભાવક ગણાય. ૩૫

અત્રી રીતે શાસનની પ્રભાવ કરનારા શાસનના શણગાર
કે પ્રેમ મુનિવગેને ખરે જ ધન્યવાદ છે!! ધન્યવાદ છે!!!

૧. આઠ પ્રભાવકો તો મુખ્ય કહ્યા છે અને પ્રસિદ્ધ પ્રભાવકોના નામો પણ આપ્યા છે. ઉપલક્ષણથી નાના મોટા અનેક પ્રભાવકો હોઈ શકે છે. અને ઘણાના નામો પણ પ્રસિદ્ધ છે.
૨. શાસ્ત્રોના અર્થના પૂરા જાણકાર સાથે શુભવંત હોવા જોઈએ. શાસ્ત્રાર્થના ગમે તેવા જાણકાર છતાં નિ-હાવાદિ, તો પ્રવચનના પ્રભાવક ન જ બની શકે.
૩. રાજી કરીને પણ લોકોને માત્ર ધર્મમાં-સન્માર્ગમાં જ જોડવાના હોય છે. ધંધો ચાલવવા, “વાહવાહ” મેળવવા કે લોકોને અવળે માર્ગ ચલાવવા માટે લોકોને રાજી કરવાના નથી હોતા.
૪. વાદીનું કામ ધર્મવાદ કરીને જન સમાજને કષ્ટા યુદ્ધિથી તત્ત્વની રક્ષા કરી સન્માર્ગ ટકાવી રાખવાનો હોય છે. બીજો આશય હોતો નથી. તે કામ બરાબર બજાવામા આવે, તો હુદ્દ સ્વભાવના પ્રતિવાદીને આગેઆપ શિક્ષા મળી રહે છે.
૫. ૧ન મુનિઓએ જ્યોતિષ· સ્વપ્ન હસ્તરેખા· આકાશી તત્ત્વો· તલ· વિગેરેનું રહસ્ય જાણવાનું હોય છે, પણ તેનો ઉપયોગ જાહેરમા સસારિક હેતુથી કરવાની શાસ્ત્રોમા સ્પષ્ટ મનાઈ છે તોપણ જો તેનો પ્રકાશ કરવાથી જન શાસનની પ્રભાવના થાય તેમ ખાત્રી હોય; તો જ તેનો જાહેરમાં પ્રયોગ બતાવી શકે છે, એને અવે પ્રસંગે તેને દોષ લાગતો નથી.
૬. શ્રી વિષ્ણુકૃમાર તથા તંપાગચ્છની સ્થાપના કરનાર શ્રી જગચ્ચન્દ્ર સૂરીશ્વરજી તથા ચંપાચાવિકાંની માફક તપોબળથી પણ શાસનની પ્રભાવના કરી શકાય છે. પરંતુ તપ એવી ઉચ્ચ વસ્તુ છે.—કે તેની સાથે કેટલાકે દુર્ગુણો ઘસડાઈ આવે છે અભિમાન ક્રોધ પાપવાસનાઓ· શરીરનો બગાડ· વિગેરે દોષો આવી જવાનો સંભવ છે. તે દરેકને દૂર રાખવાથી તપસ્વિ પ્રભાવકે થવલ્ય છે.

૭. જન શાસનની ત્રિઘાઓ અને મંત્રી: સાધવા ઘણા કઠણ છે, પણ મહા પુરુષાર્થ સુંદર ચારિત્ર્ય ન જન મુનિમહારાજોથી તેજ સાધી શકે છે તેને હુનિ નો બીજો કોઈપણ ચમત્કાર પહોંચી શકે તેમ નથી આજ તેવા વિદ્યા-સિદ્ધ અને મંત્ર-સિદ્ધ પુરુષોની ખાસ જરૂર છે. યોગ્ય પ્રયત્ન કરવામાં આવે, તો અશક્ય જણાતું નથી. આજના વૈજ્ઞાનિકો પોતાના સ્વાર્થે ખાતર વજાનની પ્રતિષ્ઠા વધારવા, તેવા ચમત્કારિક પ્રયોગો જન સમાજમાં વહેતા મૂકે છે ત્યારે જન સમાજને અધ્યાત્મ માર્ગમાં ચર રાખવા માટે અને પારલૌકિક હિતને માટે નિર્લેપ ચમત્કારોની અસર પાડવી ખૂબ જરૂરી ગણાય.
૮. પેથડ કુમાર વસ્તુપાળ: તેજપાળ: કુમારપાળ મહારાજ સંપ્રતિ મહારાજા વિક્રમ રાજા સમરાશાહ જાવડશાહ જાવડશાહ મરત ચક્રવર્તિ: કાલિકાચાર્ય: કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય વિજયહીર રિશ્ત: ધર્મઘોષસૂરિશ્ત: વિગેરે પણ કેટલેક અંશે પ્રભાવકો તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામેલા છે.
૯. પ્રભાવક પુરુષોનો સંક્ષિપ્ત કથા ભાગ પાછળ આપવામાં આવેલો છે.
૧૦. દરેક જન વ્યક્તિએ પોતાના જીવનમાં કોઈ ને કોઈ નાની મોટી પ્રભાવના કરી નાના મોટા પ્રભાવક અવરથ થવું જોઈએ. તેમ જનની દરેકે અવરથ ભાવના રોવવી જોઈએ.

અધિકાર ૭ મોઃ

પાંચ ભૂષણુઃ

- ૧ ધર્મક્રિયા—અનુષ્ઠાનોના વિધિમાં કુશળપણુઃ
- ૨ તીર્થ સેવા :
- ૩ ધર્મમાં દૃઢતા :
- ૪ દેવ-ગુરુની ભક્તિ :
- ૫ શાસનનો પ્રભાવના :

મૂચના—આ પાંચ ભૂષણુ હોય, તે પણુ સમકિતમાં ખામી ન રહે. પરંતુ, ભૂષણુ રૂપે આ પાંચ ગુણો સમકિતની શોભા વધારવામા મદદ કરે છે.

હાળ ૭ મી

સતીય સુસદ્રા—ની દેશી.

૧

સોંઠે સમકિત જેહવી નખી ! જિન માંભરણુ દેહું,
ભૂષણુ પાંચ તે મનવસ્યા સખા ! મનવસ્યા. તેહમાં નાહ
સંદેહ.

મુજ સમકિત રંગ અર્ચણ હોજો. ૩૬

૧ શોભે ૨ ધરણુયા. ૩ શરીર ૪ દાગીના. ૫ મનમા
ગમ્યા. ૬ સંશય, શંકા. ૭ રસ, વૃક્ષિ, પ્રેમ. ૮ કિયર.

: ગાથાર્થ :

જેમ દાગીનાથી શરીર શોભે, તેમ જનાથી સમકિત શોભી ઉઠે છે તે પાંચ ભૂપણે મનમાં ગમી જાય એવાં જ છે. તેમાં જરાયે શંકાને સ્થાન નથી

કુશળપણું એ પહેલું ભૂપણ છે.

તેમાં વદન અને પરચક્રખાણોનો સમાવેશ થાય છે. તેને લગતી અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓનો ઘણો વિસ્તાર છે, તે વિસ્તારવાળી ક્રિયાઓ છતાં જ સુખણ સમકિતી છે. તે તેનું અવશ્ય આચરણ કરે છે.

તીર્થ-સેવના. એ બીજું ભૂપણ

સસારથી તારે, તે તીર્થઃ એટલે અહીં તેનો અર્થ જન શાસનનું નાવ ચલાવનાર જ્ઞાની અને અનુભવી-ગીતાર્થ મુનિવરો સમજવા. તેની સાથે નિરંતર સંબંધ રાખવો એટલે કે તેમનો પરિચય કરવો, અને તેનો આશ્રય લેવો. ૩૮ દેવ-ગુરુની ભક્તિ કરવી: એ ત્રીજું ભૂપણ છે.

કોઈના ચળાવવાથી ધર્મથી જરા પણ ન ચળે, તે દૃઢધર્મ નામનું ચોથું ભૂપણ જાણવું. ૩૯

જેથી ઘણા માણસો જેન શાસનની પ્રશંસા કરે, તેવી અંતપૂર્વક શ્રી જેન શાસનની પ્રભાવના કરવી તે પાંચમું ભૂપણ છે.

આ પાંચ ભૂપણની મદદથી મારો સમકિત તરફનો પ્રેમ સ્થિત બન્યો રહે, એમ ઈચ્છું છું.

સમજ:

૧. સમકિત શુષ્ક આત્મામાં હોવા છતાં-તેને શોભાવનાથી ખીજી
 હવેની ઈચ્છા તેને મેળવવાની થાય છે. તેમજ સમકિ
 શુષ્કથી ભરત ન થતા તેમાં વધુને વધુ મન જે-સાતું નય છે
 ઉત્સાહ વધતો જાય છે. તેમજ, જે શુષ્ક હોય છતાં, તે જુદા જુદા
 કામમાં ઝળકી ન ઉઠે, તો તે કામને પણ લોકો ગણતા નથી.
 શુષ્કનો ઝળકાટ થવો જ નહીં. તો જ તે વસ્તુ લોકાદર પાત્ર
 બને છે. સમકિતથી આગળ વધીને બાર પ્રતાદિક કે પાંચ
 મહાપ્રતાદિક પાળવા તે પણ સમકિતની શોભા છે.

૨. સમ્યક્ત્વવંત હવેને સમકિત શુષ્કને શોભાવનારી ઘણી ઘણી
 ક્રિયાઓ કરવાની હોય છે. તે વિષે શુષ્કસ્થાનકની સજ્જાયમાં
 ચોથાશુભાશુભાની સજ્જાયમાં સમકિતની કેટલીક ક્રિયાઓ
 બતાવી છે, તે અર્થ સહિત નીચે મૂકીએ છીએ -
 ચોથે શુભ ઠાણે જે ચઢયા, તે શ્રાવક શુષ્ક રચણે મઠયા
 તેડ તળે કહિશું આચાર. વિગતે સુણને બોલ વિચાર...૧
 તણ કાળ જિન પૂન કરે, મન-વચ-કાયા મઠ પરિકરે,
 પાંચ, આઠ, સત્તર ભેદ યથા શકિત પૂરે ગત-વેદ...૨
 શુભ શુભાધુની જેવા કરે વાદે પૂરે શુષ્ક ઉચરે.
 પ્રતિભાને અગનાદિક-આચાર, વિમતિ, વસ્ત, પાત્ર, સત્કાર...૩
 મામાયિકમા આઠગર કરે જિન શામન શોભા વિમતરે.
 શુભાદે અગને ચાક, વાગે વાજિત જુગે લાખ-લોક...૪
 ધર્મ-શુભ-મિદન-વિચાર, નિરુદ્ધે, બનાવે અર્થ ઉદાર
 જન વચને સુરુષ્ક ધર્મ શુભન અમર, વશા વૌટન...૫
 જિન-પ્રતિભાને શુભ-શુભની પ્રતિભા વાગે મને રૂર.
 જિન-પ્રતિભાને શુભ-શુભની પ્રતિભા વાગે મને રૂર.
 જિન-પ્રતિભાને શુભ-શુભની પ્રતિભા વાગે મને રૂર.
 જિન-પ્રતિભાને શુભ-શુભની પ્રતિભા વાગે મને રૂર.

સંઘ ક્ષત્રી મોટે 'મં'રાણુ, તીરથ-યાત્રા કરે ગુણુ-દાણુ,
 પદે 'કરતાં' જે જ કર. વગી ચલાવે 'સત્રાડગાર'.. ૭
 નગર અમારી પડહુ 'નિર્દોષ' પરવ 'પન્નુપણુ-સાહમિય પોષ.
 'કેસર-તિલક' હવે ફૂલ માળ, 'લહાણી' મોદક મોટા થાળ.. ૮
 સોજન ભક્તિ કરે સંઘ તણી, ભૂષણુ, વસ્ત્ર, પહેરામણી.
 પુસ્તક મહોરછવ, રાત્રી જગા 'ધર પધરાવે' સાહમિ સગા.. ૯
 'કષ્ટ' પડે નવિ ચૂકે રતિ ધરમ તણી દ્રઢતા શુભ-મતિ,
 સમકિતના જે સહસહ લેદ, તે આરાધે 'મન-નિર્વેદ'... ૧૦
 ચોથા ગુણુ ઠાણુ-તણી અદ્ય માત્ર કિરિયા મેં બણી.
 વિગતે કહેતાં નાવે પાર 'સમકિત-દષ્ટિ-શુદ્ધ-આચાર'... ૧૧

આ પ્રમાણે સમકિતી જીવે જૈન શાસનની શોભા રૂપ અનેક પ્રવૃત્તિઓ કરવાની છે. સમકિતી જીવે તો ચોથે ગુણુસ્થાનકેથી માંડીને ઠેક-૪ મા સુધી પણ હોય છે. ચોટલે તેઓએ પણ જ્ઞાન અને ચારિત્ર ગુણુ ત્રિવાય સમકૃત ગુણુને શોભાવવા પ્રભાવક-પણું વિગેરે કરવાનું હોય છે, સંઘ ઉપરની મુશ્કેલીઓ દૂર કરવાની હોય છે, તીર્થો ઉપરની આક્રમણ દૂર કરવાની હોય છે. સંઘના સ્થાનિક વહિવટો કરવાના છે, ઉજમણાં, વરઘોડા વિગેરે શાસનની પ્રવૃત્તિઓ ચલાવવાની હોય છે.

સાધર્મિકોને મુશ્કેલી ન આ' તેવી વ્યવહાર પ્રણાલિકા બજાવવાની છે. વિદ્યો આવે તે દૂર કરવાના છે. મુનિઓ., સાધવીજી,

૧ શોભા. ૨ જમજમકાર. ૩ દાનશાળા. ૪ શહેરમાં ડોષ પણ જીવની હિંસા ન કરવાનો પડદ વગાડાવવો. ૫ પન્નુસણુ પર્વની આરાધના. ૬ સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવા. ૭ કેસરના આદલા અને પુલની માળા પહેરાવે. ૮ માક, લોટા, થાળ વિગેરેની લહાણી કરવી. ૯ સાધર્મિકરૂપી સગાઓને ઘેર આમંત્રણ આપે. ૧૦ ગમે તેટલું કષ્ટ પડે તોપણ રતિબાર પણ ધર્મની દ્રઢતા શુદ્ધ શુદ્ધિવાળા સમકિતી ન ચૂકે. ૧૧ મનના સંસાર તરફ નિર્વેદ. ૧૨ સમકિતી જીવે શુદ્ધ આચાર કહેતા પાર આવે નહિ.

૧. આક પ્રભાવકો એ - પ્રભાવનાના ભૂષણનોજ વિસ્તાર છે. પ્રભાવનાઓ નાની મેટી ઘણી થાય છે જ્યાજ્યાનાદિક કે કોઈ પણ ધાર્મિક પ્રસંગે જે લોકોએ તેમાં ભાગ લીધો હોય, તેમનો સત્કાર કરવો, તેમના તે ગુણ તરફ ભક્તિથી યથાશક્તિ કાંઈ આપવું, તે પણ પ્રભાવના ગણાય છે. ઇનામ, સત્કાર, પ્રભાવના, એ ત્રણેય જુદા છે. ઇનામમા કામ કરનારને બદલાની આશા છે, અથવા ઇનામ આપનાર લાલચથી પોતાનું કામ કઢાવી દે છે, ઉપકારી તરફ સત્કારમા દુન્યવી વિવેકનો અભાવ છે, અને પ્રભાવનામાં ધર્મ છે. ધર્મ કરનારાનો ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ તરફ ભક્તિ અને બહુમાનનો ભાવ છે. આ પાંચ ભૂષણ તરફ લક્ષ્ય રહે, એટલે તેના પેટામાં સમક્રિતો સ્થિર અને તાત્ત્વ રહેજ. તેમાં ખામી આવવા ન પામે માટે ભૂષણ સમક્રિતના મહત્વના અંગો છે.

અધિકાર ૮ મો:

પાંચ લક્ષણો :

- ૧ ઉપશમ : શાંતિ
- ૨ સંવેગ : સંસારને દુઃખ રૂપ માનવો
- ૩ નિર્વેદ : સંસારમાંથી ભાગીછૂટવાની ઇચ્છા.
- ૪ અનુકંપા : હૃદયમાં દયા
- ૫ આસ્તિકતા : જિન વચનો ઉપર દ્રઢ વિશ્વાસ.

મુચના — આ પાંચ લક્ષણો હોય તો સમક્ષિત અવશ્ય હોયજ.
એટલે પાંચ લક્ષણો ધારણ કરવાથી પણ સમક્ષિત માં આત્મી
ન રહે

લાળ ૮ મી

૧

લક્ષણ પાંચ કંઈમાં સમક્ષિત તથા રે. ધુરં ઉપશમઃ
અનુકંપા. સુગુણ નર!
અપરમાથી શું પણ નવિ ચિત્ત થકી ચિંતવીએ
પ્રતિકૂળ. મગુણ નર!

૩! જિન-ભોગિત વચન વિચારિયે—૪૧

જિન-ભોગિત વચન વિચારિયે—૪૧
જિન-ભોગિત વચન વિચારિયે—૪૧
જિન-ભોગિત વચન વિચારિયે—૪૧

સુર-નર સુખ જે દુઃખ કરી લેખવે, વંચે શિવ-સુખ
એક. સુ૦

ખીનું લક્ષણ તે ઐંગી કરે, સારે સંવેગ, શું ટેક.
સુ૦ શ્રી૦ ૪૨

નારક-ચારક-સમ-ભવ ઉભંગ્યો, તારક જાણીને ધર્મ, સુ૦
ચાહે નિકળવું નિર્વેદ. તે ત્રીજું લક્ષણ મર્મ.
સુ૦ શ્રી૦ ૪૩

દ્રવ્યથી કી દુઃખિયાની જે દયા, ધર્મ-હીણાની રે
ભાવ. ૨૩

ચોથું લક્ષણ અનુકંપાઃ કહી. નિજ-શક્તે મન ભાવ.
સુ૦ શ્રી૦ ૪૪

૭ દેવ અને મનુષ્યના સુખ ૮ માને ૯ ઇચ્છે ૧૦ મોક્ષનું
સુખ ૧૧ સ્વીકારે ૧૨ ઉત્તમ, વૈરાગ્ય ૧૩ સાથે ૧૫ દહેતા ૧૫
નારકી ૧૬ કેદખાનું ૧૭ જેવું ૧૮ સંસારથી ૧૯ કંટાળો ૨૦ તાર
નાર ૨૧ કંટાળો ૨૨ મર્મરૂપ, મહત્વનું ૨૩ વ્યવહાર ૨૪ ધર્મ-
રહિત ૨૫ તે ભાવ દયા, પારમાર્થિક દયા ૨૬ દયા, કરુણા,
પોતાની શક્તિથી

ભાવથી-ધર્મરક્ષિતનીજ દયા :

તે અનુકંપા: નામે ચોથું લક્ષણ કહ્યું છે,

પોતાની શક્તિ પ્રમાણે અનુકંપા મનમાં રાખવી જ.

શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુએ જે ઉપદેશ્યું છે, તે જરાપણ ખોટું નથી. પણ પુરેપૂરું સાચું છે, “એવો મનમાં જે દ્રઢ વિશ્વાસ, તેનું નામ આસ્તિકતા: નામે પાંચમું લક્ષણ છે.

એ ગુણ દુર્બુદ્ધિનો-મિથ્યાત્વનો-નાશ કરે છે.

શ્રી જિનેશ્વર દેવના આ વચનોનો તો જરાકનો વિચાર કરો! કેટલા અદ્ભુત છે !

સમજ

૧ આલક્ષણોમાં-ઉપશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, અને આસ્તિકતા એ પાંચ ચોગ્યતા અને શ્રેષ્ઠતાની દૃષ્ટીથી આ પ્રમાણે ગતાવ્યા છે. નહિતર છવને એ પાંચ ગુણ પાછળના ક્રમથી મળે છે.

૧ જિન વચન ઉપર પહેલો વિશ્વાસ થાય. પછી

૨ મનમાં કયા ભગે, પછી

૩ સંસારથી કંટાળો આવે, અને ધર્મની ઇચ્છા થાય. પછી

૪ મોક્ષની ઇચ્છા ભગે અને સંસાર દુઃખમય લાગે અને વૈરાગ્ય સ્થિર ધાય. પછી

૫ આત્મામાં શાંતિ ઉપશમ આવી જાય.

લક્ષણ ચોટલે ચતુર્થ નિશાની આ પાંચ સમક્રિત હોવા

- [illegible]

જૂત થાય, તે સર્વે દૂર કરવાની યોતાની ફરજ સમજે. અને ધર્મ કરવામાં અનુકૂળતાઓ ઉભી રાખે, ઉત્પન્ન કરે. ધર્મ કરવામાં સહાયક લોક વ્યવહારો, સમાજિક વ્યવહારો, રાજ્ય વ્યવસ્થા, ન્યાય, સુકેહ શાન્તિ વિગેરે જળવાય તેવા પ્રયત્ન કરે મહાયુગ્મોએ પ્રચલિત કરેલ માર્ગાનુસારિ લોક વ્યવહાર અને જીવન વ્યવહારથી પણ લોકો પતિત ન થાય. તે સર્વ બાબતોની પણ કાળજી સમક્રિત દ્રષ્ટિની ભાવ અનુકંપામાં સમાય છે. ભૌતિક જડવાદી જીવનનો પ્રચાર ઓછો થાય, અને આધ્યાત્મિક જીવન—નહેર અને પ્રતિષ્ઠિત રીતે ટકી રહે, તેવા સમક્રિતીના પ્રયત્નો પણ ભાવ અનુકંપામાં સમાય છે થોડા સ્વાર્થને માટે લોકો માનવોની કે બીજા પ્રાણીઓની હિંસા ન કરે, તેવા પ્રયત્નો કરવા, તે દ્રવ્ય દયામાં સમાય છે. તેરા પંથિઓએ તથા ખેતીના રક્ષણ માટે વાંદરા વિગેરેને મારવાનો ઉપદેશ આપનારાઓએ આ વિચારવાનું છે. દ્રવ્ય અનુકંપા શિવાય સમક્રિતીની તો શું પણ માર્ગાનુસારિપણની પણ આશા શી રીતે રખાય ?

૬

સન્વાદં જિનેસર-ભાસિયાદં-વયનાદં-નમ્નહા હુતિ
इअबुद्धि जरस मणे सम्मत्तं निच्चलं तस्स ॥૧॥

“ જિનેશ્વર પ્રભુએ કહેલાં સર્વ વચનો જરાપણ ખોટાં થથી હોતાં. આવી બુદ્ધિ જેના મનમાં હોય, તેનું સમ્યક્ત્વ નિશ્ચય સમજવું ॥૧. ”

આવો વિશ્વાસજ સર્વ દુર્બુદ્ધિનો નાશ કરે છે. વીતરાગ પ્રભુ ઉપર દ્રઢ વિશ્વાસ જામે કે પછી તેની મદદથી જીવનમાં સદ્ગુણોનો પ્રવાહજ જોવો શરૂ થવા માંડે છે. કેમકે તેઓ ૧૮ કોષ રહિત હોવાથી તેમનો ઉપદેશ પણ નિર્દોષજ હોય છે અને સદ્ગુણોનો પોષક બને છે. સ્યાદ્વાદ શૈલીમય તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરેલો નિઃસ્વાર્થ ઉપદેશ હલ્લુ સુધો કયાંય આ જમાનામાંય જોવામાં આવ્યો નથી.

- ૭ ધર્મ પ્રાપ્તિ કરવાની ભૂમિકાની આવી પાંચ નિશાનીઓ. કોઈ યજ્ઞ ધર્મવાળાએ બતાવી છે ? કોઈ ધર્મમાં આવા પાંચ લક્ષણો એક સામટા ધર્મની ભૂમિકા રૂપે જણાવ્યા નથી આ ખુબી જૈન ધર્મની છે. માટે તેના ઉપર ખૂબ લક્ષ્ય આપવા જેવું છે; કે—જિનેશ્વરના વચનો કેટલા બધા વ્યવસ્થિત, નિષ્પક્ષપાતી અને સચોટ છે ? માટે પ્રજાની આજ્ઞાજ સર્વથા પ્રમાણ છે.

૭ ધર્મ પ્રાપ્તિ કરવાની ભૂમિકાનો આવી પાંચ નિશાનીઓ. કોઈ પણ ધર્મવાળાએ બતાવી છે ? કોઈ ધર્મમાં આવા પાંચ લક્ષણ એક સામટા ધર્મની ભૂમિકા રૂપે જણાવ્યા નથી આ ખુબી જૈન ધર્મની છે. માટે તેના ઉપર ખૂબ લક્ષ્ય આપવા લેવું છે ; કે—જિનેશ્વરના વચનો કેટલા બધા વ્યવસ્થિત, નિષ્પક્ષપાતી અને સચોટ છે ? માટે પ્રજાની આજ્ઞાજ સર્વથા પ્રમાણુ છે.

અધિકાર ૬ મો

છ જયણા :

પર ધર્મિઓને, તેમના દેવો વિગેરેને, તથા તેમણે
સ્થાકારેલી જૈન પ્રતિમાઓ વિગેરેનેપણ. —

- ૧ હાથ જોડીને કરાતું વંદન ન કરવું.
- ૨ મસ્તક તમાવીને થતું નમન ન કરવું.
- ૩ ગારવ-ભક્તિપૂર્વક અન્નાદિકનું દાન ન દેવું.
- ૪ વારંવાર દાન-અનુપ્રદાન- ન કરવું.
- ૫ વગર ઘોલાવ્યે આલાપ ન કરવો.
- ૫ વગર ઘોલાવ્યે વારંવારનો આલાપ-સંલાપ ન કરવો.

મુચ્ચના :— સમક્ષિત જળવયુ હોય, તેમણે આ છ યતના
ગમતીજી જોઈએ.

- ૧ આ યતના રાખવાથી સમક્ષિત જળવાય છે તેથી સમક્ષિત અને બ્યવહાર
પણ જોભે છે અને સમક્ષિત હોવાનો પૂગવો મળે છે
- ૨ શાસનની પ્રભાવના દેવ ગુરૂની ભક્તિ, જ્ઞાનાદિકનો લાભ વિગેરે પ્રસંગે
સાક્ષાત્કારનો વિચાર કરીને ગીનાર્થ ગુરૂની આજ્ઞા મુજબ આ જયણામાં
પણ અપવાદ રૂપ નયણા અનેક પ્રસંગની સંભવે છે

દાળ ૯ મી

[ખીજે ભવે વગર સ્થાનક 'તમ' દેરી— ઝેરશી]

- ૭ ધર્મ પ્રાપ્તિ કરવાની ભૂમિકાનો આવી પાંચ નિશાનીઓ. કોઈ પણ ધર્મવાળાએ બતાવી છે? કોઈ ધર્મમાં આવા પાંચ લક્ષણ એક સામટા ધર્મની ભૂમિકા રૂપે જણાવ્યા નથી આ ખુબી જૈન ધર્મની છે. માટે તેના ઉપર ખૂબ લક્ષ્ય આપવા લેવું છે; કે—જિનેશ્વરના વચનો કેટલા બધા વ્યવસ્થિત, નિષ્પક્ષપાતી અને સચોટ છે? માટે પ્રજાની આજ્ઞાજ સર્વથા પ્રમાણુ છે.

અધિકાર ૯ મો

છ જયણા :

પર ધર્મિઓને, તેમના દેવો વિગેરેને, તથા તેમણે
સ્વાકારેલી જૈન પ્રતિમાઓ વિગેરેનેપણ —

- ૧ હાથ જોડીને કરાતું વંદન ન કરણું.
- ૨ મસ્તક નમાવીને થતું નમન ન કરણું.
- ૩ ગારવ-ભક્તિપૂર્વક અન્નાદિકતું દાન ન દેણું.
- ૪ વારંવાર દાન-અનુપ્રદાન-ન કરણું.
- ૫ વગર ઘોલાળ્યે આલાપ ન કરવો.
- ૫ વગર ઘોલાળ્યે વારંવારનો આલાપ-સંલાપ ન કરવો.

મુચ્ચના :— સમક્ષિત જાળવણી હોય, તેમણે આ છ યતના સખતીજ લેઈએ.

- ૧ આ યતના ગમ્મવાથી સમક્ષિત જાળવાય છે તેથી સમક્ષિત અને વ્યવહાર પાત્ર ગણે છે અને સમક્ષિત હોવાનો પુરાવો મળે છે
- ૨ શાસ્ત્રની પ્રભાવના દેવ ગુરૂની ભક્તિ, જ્ઞાનાદિકનો લાભ.. વિગેરે પ્રસંગે લાભલાભનો વિચાર કરીને ગીતાર્થ ગુરૂની આના મુજબ આ જયણામાં
- ૫૯ અપવાદ ૩૫ જયણા અનેક પ્રકારની સંભવે છે

દાળ ૯ મી

[મીને ભમે વર સ્થાનક તપ્પે દેરી— ઐશ્વરી]

પર-તીરથી, પરના સુર, તેણે-ચેત્યે ગ્રહ્યાં વળી જેહ.
 વંદન-પ્રમુખ તિહાં નવિ કહ્યું, તે જ્યણા પદ્મ ભેદે
 ભવિકા! સમકિત-ચર્તના કીજે. ૪૬

વંદનઃ કર-યોજન કહિયે, નમનઃ તે શીષ નમાવે.
 દાનઃ ઇંદ્ર અન્નાદિક દેવું, ગૌરવ-ભૂમિતિ દેખાવે. રે
 ભ૦ ૪૭

અનુપ્રદાનઃ તે તેહને કહિયે-વારવાર જે દાન.
 દોષ કુપોત્તે પાત્ર-મર્તિએ, નહિ અનુકંપા માનરે, ભ૦ ૪૮

૧ અન્ય ધર્મી, જેન ધર્મ શિવાયના બીજે કોઈ પણ ધર્મમાનનારા.
 આધુ સંન્યાસી, ચેગી, પુંગી, દ્વીર, પાદરી, વિગેરે, ૨ તેમના દેવો
 વિના, મોક્ષવર, ભુક્ષ, ઇંદ્ર, વિગેરે ૩ જિનપ્રતિમા, જેનપર્વ,
 જેન શરણે ૪ સ્વીચાર, પોતાના માન્યા ૪ વિગેરે ૬ રક્ષણ ૭
 જેન ૮ જે જન્મ રહે ! ૯ રક્ષણ ૧૦ દાય જોડવા ૧૧ આયુ ૧૨
 ક્ષિત્તે, મોક્ષવર ક્ષિત્તે, જરૂરી ૧૩ અપાત્ર વિગેરે ૧૪ મહત્ત
 અપાત્ર-માનવ પૂર્વકની કહિત ૧૫ મુપાત્ર પાત્ર કુપાત્ર અપાત્ર
 એ અપાત્ર કુપાત્ર અને અપાત્રમાં ૧૬ પાત્રની ભુવિધથી ૧૭
 અપાત્ર-પાત્ર ૧૮ અપાત્ર.

અણ બાલોવ્યે જોહ બોલાવું, તે કહીયે આલાપઃ
વારવાર આલાપ જે કરવો, તે જાણો સંલાપરે. ભ૦ ૪૯

એ જયણાથી સમકિત દીપે, વળી દીપે વ્યવહાર,
એમાં પણ કારણથી જયણા, તેહના અનેક-પ્રકાર.

ભ૦ ૫૦

ગાથાર્થ

- ૧ ખીજ ધર્મવાળાના ધર્મ ગુરુઓઃ
- ૨ ખીજ ધર્મવાળાના દેવો.
- ૩ ખીજ ધર્મવાળાઓએ જિન-પ્રતિમા વિગેરેને પોતાના તરીકે ઠરાવ્યા હોય, કે તેના કબજામાં રાખી નેમની રીતે પૂજતા-માનતા હોય, તેને વંદન ન કરવું. તે જયણા છે અને તેના છ ભેદ છે.
- ૧ વંદન એટલે શ્રે હાથ બેડી પ્રણામ ન કરવો.
- ૨ નમન : એટલે માથું નમાવી પ્રણામ ન કરવો.
- ૩ દાન એટલે તેઓનું માનસન્માન ગૌરવ આણીને લકિત દેખાડવા માટે તેઓને જરૂરી ઇષ્ટ અન્ન, વસ્ત્ર, પાત્ર, વિગેરે કાંઈ પણ ન આપવું તે.
- ૪ અનુપ્રદાન: તે કહેવાય કે વારંવારે દાન આપવું, તે પાત્ર બુદ્ધિથી દુપાત્રને દાન આપવામાં આવે, તો તેમાં દોષ છે. તેવા દાનને અનુકંપાદાન પણ માનવાનું નથી. ૪૮

- ૫ બોલાવ્યા વિના બોલવું તેનું નામ આલાપ કહેવાય છે.
- ૬ વારંવાર આલાપ કરવો તેનું નામ સંલાપ જાણીએ ૪૯ હે ભવ્ય જીવો સમકિતનું આવા પ્રસંગે ખાસ રક્ષણ કરવું.

આ જયણાઓ સાચવનાથી સમકિત દીપે છે અને વ્યવહાર પણ દીપે છે. જો કે ખાસ કારણ પ્રસંગે જયણાઓમાં પણ જયણા રાખવાની હોય છે. તેના પણ અનેક પ્રકારો છે ૫૦

સમજ

- ૧ આ જયણાથી બીજા ધર્મવાળાઓ ઉપર કે તેમના માન્ય કેવો ઉપર કંઈ કે અણુગમો કરવાની વાત સમજવાની નથી. તેમજ તેઓમાના કોઈનું અપમાન કરવાનું પણ આથી સમજવાનું નથી, ઉદાહરણ તરીકે તેઓનું અપમાન થાય, કે તેઓનું મન દુઃખી થાય. તેવી કોઈ પણ રીતમાતથી સમકિતી જીવે કંઈ રહેવાનું છે. પરંતુ અત્યંત નિર્ણય કરીને સમકિતી-પોતાના સત્ય નિર્ણયને અને સમકિત વાતને તથા બીજા વાતને મહકમતાથી વળગી રહી શકે છે જેને મુશ્કેલીઓ આવી પડે, તે સહી વા પોતાની અપમાન પણ બતાવી શકે છે. આમ કરવાથી પોતે સ્વીકારેલા સત્યનું રક્ષણ કરવાની તાકાત દેખવાય છે, અને તાકાત જેના માટે દેખાઈ રહ્યા તે સત્યની ઉગ્રતાની વાત શી રીતે કરી શકે? તેથી જિજ્ઞાસુ દેખાઈ પોતાની કચ્છા ન હતા બીજાને દુઃખ કે અપમાન નો કંઈ દોષ નિપજ ગોંધ તેની દરકાર સમકિતી ન હોય. આથી જ સમકિતી પ્રમગ બોલે કરવાનું ન હોય.

૨ ખુશી તો એ છે, કે—ખુદ જિન પ્રતિમા હોય. જૈન સાધુ હોય, જૈન પર્યો હોય કે જૈન શાસ્ત્ર ગ્રંથ હોય પણ ખીલ તેનો પોતાની રીતે ઉપયોગ કરતા હોય કે ખીજના કબજામાં હોય અને જૈનસંઘ માન્ય જૈન રીત પ્રમાણે તેનો ઉપયોગ ન કરી શકાય તેમ હોય તો તેને પણ વંદન નમન દાન અનુપ્રદાન ન કરવાની સલામણુ આ ચતનામાં સમાય છે. તથા તેમની સાથે આલાપ સંવાપ પણ કરવાની મનાઈ કરવામાં આવે છે જો પક્ષપાત હોત તો આ વસ્તુ જન શાસ્ત્ર કાગે ન બતાવત સત્યની રક્ષાની તમન્નાનો આ એક મજબુત પ્રકાર છે.

૩ સુપાત્ર પાત્ર દુપાત્ર અપાત્ર

પાત્ર ખુદિધથી કૃપાત્ર ને દાન દેવામાં આવે, તો મિથ્યાત્વ પોષણ નો દોષ લાગે છે તેમાં અનુકંપા પણ સમજવાની નથી. કેમકે—કેવળ પાત્રાપાત્રની ખુદિધ વિના માત્ર પ્રાણી ધારીને દુઃખીને જવાડાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે, તેનું નામ અનુકંપા છે. અન્ય ધર્મ ગુરુઓને તો જીવન સામગ્રી હોય છે, કે મળતી હોય છે એટલે કોઈ એવા પ્રસંગ શિવાય અનુકંપાને ધ્યાન રહેતું નથી. છતાં તેમના તન્દ્ર બહુમાન કે ગૌરવ ખુદિધ થાય, પાત્ર કે સુપાત્ર ખુદિધ થાય, તે સમક્રિતમાં દોષ લગાડનાર છે તે પણ કોઈ પણ વખતે દુઃખમાં સપડાયેલ હોય, તેમની જીદંગી જોખમમાં હોય કોઈ ભયંકર દુઃખ હોય તે વખતે પ્રાણી દયાની દૃષ્ટિથી અવશ્ય તેનો પણ જીવ બચાવવો એટો સમક્રીતનું અનુકંપા નામે ખાત્ર લક્ષણ છે જ. ઉપરાત સર્વ કોઈ સાથે ધર્મપામે એ ભાવઅનુકંપા પણ સર્વ જીવો તરફ સમક્રિત જીવે રાખવાના છે

૪ બોલાવ્યા વિના ન જોડવું એ ખટું પણ બોલાવવા છતાં ન બોલવું તે સ્વરૂપતા નથી. પણ વિના પ્રયોજને કે કોઈ સ્વાર્થી પ્રયોજનથી

અધિકાર ૧૦ મોઃ

છ આગાર

- ૧ રાત્રિભિયોગઃ રાત્રિ ની આજ્ઞાનું દખાણુ.
- ૨ ગણા ભિયોગઃ માનવ સમૂહ.—માનવ ગણાનું દખાણુ.
- ૩ ખજાભિયોગઃ ચોર, લશ્કર, લુંટારા, વિગેરે નું દખાણુ
- ૪ દેવાભિયોગઃ ક્ષેત્રપાત્ર વિગેરે દેવાનું દખાણુ.
- ૫ મહત્તર—ગુરુ—નિગ્રહાભિયોગઃ—માતા—પિતા વિગેરે વડીલોનું દખાણુ.
- ૬ ભીષણ—કાન્તાર—વૃત્તિઃભયંકર પરિસ્થિતિમાં સપડાવું પડ્યું હોય. કે આજીવિકાની બારે મુશ્કેલી ઉભી થઈ હોય.

૪

મેળો જનનો ગણ કહ્યો. ઝળ ચોરાદિક જાણ લલના
 ક્ષેત્રપાલાડદિક દેવતા. તાંતાડદિક ગુરુ-દાણ લલના
 બોલ્યુ. ૫૪

૫

વૃત્તિ દૂર્જીભ આજીવિકા. તે ભીષણ-કાંતાર. લલના.
 તે હેતે દૂપણ નહો કરતા અન્ય આચાર. લલના.
 બોલ્યુ. ૫૫

સમજ

૧. જો કોઈ પણ વ્રતમાં આગારો ન હોય, તો વ્રતલંગનો પ્રસંગ અવી જાય છે. અને વ્રતલંગ થયા પછી, વ્રત તરફ ઉપેક્ષા-બેદરકારી થઈ જાય છે. નળના મનના માણસો તેમ કરી ન બેસે માટે ખરી મુશ્કેલી વખતે કરેલી ભૂલ વ્રતલંગમાં ગણાતી નથી. રાજ્યના લૌકિક કાયદામાં પણ ખરી મુશ્કેલી ભરેલી સ્થિતિમાં કરેલા કાયદાના લંગથી શુન્દો ગણાતો નથી.

એટલું તો ખરું જ કે—૧ મુશ્કેલી ખરેખરી આવેલી હોવી જોઈએ.
૨ અને જેમ જાને તેમ વ્રત પાળવા સાચવવા ખની શકે તેટલી મથામણ કરી હોવી જોઈએ.

૩ છતાં ન છુટકે વ્રત ભાગવું પડ્યું હોય ત્યારે આ આગારો ગણાય છે.

૪ નહિતર તો તેનું નામ વ્રત ભાગ્યું ગણાય છે.

૫ પણ જો ખરેખરી રીતે આગારનો ઉપયોગ કરીને ગમે તેવું વર્તન કરવું પડ્યું હોય છતાં તેથી વ્રત ભાગતું નથી.

૨. કોઈ પણ દેવના દળાણથી ન છુટકે વશ થવું પડે તો દેવાલિયોગના આગારથી વ્રત ન ભાંગે પણ દળાણ વિના પણ-કુળ-દેવ ગોત્રદેવ વિગેરેને માટે કુટુંબના રીવાજ પ્રમાણે વર્તવામાં સમક્રિતતા દોષ લાગતો હોય તેમ જણાતું નથી, કેમકે-જેમ લેઈ જાય તેની વિગેરેનો લાભ સમક્રિત લે છે. તે પ્રમાણે આમાં પણ સમજવાનું છે. અથવા શુરુ નિઝદાલિયોગ આગારમાં તેનો સમાવેશ અને તેનો જોડો જોડો, પરંતુ તે ગોત્ર દેવો વિગેરેને તરફ તરફ ધર્મ દાતા દેવ તત્વ માનવામાં સમક્રિતમાં દોષ લાગે છે મિથ્યાત્વ અને છે.

આધિકાર ૧૧ મો

છ ભાવના

સમક્રિત:—

૧-ધર્મનું મૂળ છે.

૨-ધર્મ નગરનું કાર છે.

૩-ધર્મ મંદિરનો પાયો છે.

૪-ધર્મનો ભંડાર છે.

૫-ધર્મનો આધાર છે.

૬-ધર્મનું પાત્ર છે.

આ રીતે મનમાં ૬ ભાવનાઓ મજબૂતપણે રાખવાથી સમક્રિત વધુ દ્રઢ થાય છે. તેમાંથી હગવાનો કે ભૂલાવો ખાવાનો પ્રસંગ આવતો નથી.

સૂચના:—આ ૭ ભાવના ખરેખર હોય, તો પણ સમક્રિત હોય.

ઢાળ ૧૧ ઁી

[રાગ-મહાર]

[પાંચ પોથીરે દ્વણી, માઠાં ત્રિયંગણાં-એદેશી]
 ભાવિજેરે ! સમકિત જેહંથી રચડું,
 તે ભાવના રે ! ભાવો કરી મન પરવડું.
 “ જો સમકિત રે ! તાજું સાજું મૂળ રે
 તે વ્રત-તરુ રે ! દીએ શિવ-ફળ . અનુકૂળ રે

હરિગીત છંદ

અનુકૂળ મૂળ રસાંત સમકિત, તેહ વિણ મતિ અધંએ.
 જે કરે કિરિયા ગર્વ ભરિયા, તેહ જુઠો ધંધંએ.”
 એ પ્રથમ ભાવના ગુણે રૂડી, મુણે બીજી ભાવના.
 “ ભારણ સમકિત-ધર્મ-પૂરનું.” એહવી એ
 પાવના....૫૭

(લાળ ચાહુ)

ત્રીજી લાવનારે ! સમકિત-પીઠ જે દૈઢ ગ્રહી,

તો મોટો રે ! ધર્મ-પ્રાસાદ હજો નહિ.

પાયે ખોટો રે ! મોટો મંડાણ ન શોભિયે.

તેણે કારણ રે ! સમકિત શું ચિત્ત થોભિયે. ૫૮

હરિગીત છંદ :

થોભીએ ચિત્ત નિત એમ ભાવી, ચોથી લાવના
ભાવિયે.

" સમકિત નિર્ધાન સમસ્ત ગુણનું. " એહવું મને લાવિયે.

તેહ વિના છુટા રત્ન સરિખાં; મૂલ-ઉત્તરે ગુણસર્વ.

કિમ રહે તોડે જેહ હરવા, ચાર જોર ભવે ભવે. " ૫૯

લાળ ચાહુ

ભાવો પાંચમી રે ! લાવના " સમદ્રમ સાર રે-

પૃથ્વી પરે રે ! સમકિત તસ આધાર રે ! "

છઠી લાવનારે ! " સમકિત ભાજન જે મળે,

શ્રેષ્ઠ શીજી નો રે ! તો રસ તેહમાં નવિ હળે. ૬૦

૧ પદ્યાર ૨ મન્જુલ ૩ પદ્યારમાં આવે ૩ મહેલ ૫ રચના
૬ સ્થિર કરવું ૭ દરજોજ ૮ લાવીને ૯ લંડાર ૧૦ સઘળા
૧૧ મૂળ ગુણ પાંચ અનુવ્રત કે પાંચ મહાવ્રત ૧૨ ઉત્તર ગુણ
ખાકીના શ્રાવકોના વ્રતો તથા સાધુના ખાકીના ધર્મો ૧૩ સર્વ,
સઘળા. ૧૪ તાકી રદ્યા હોય ૧૫ ચોરી નવાં ૧૬ જોરવાળા,
ખળવાન ૧૭ દરેક લાવના ૧૮ શક્તિ ૧૯ સંપદી ૨૦ આશય
૨૧ પાત્ર વાસણ ૨૨ શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન શાસ્ત્રાભ્યાસથી ધ્યેયેલો સુંદર
ભોધ ૨૩ સદાચાર ૨૪ લાભ.

ક્રમક્રમે:- સમકિત વિના સર્વ ગુણો અને ઉત્તર ગુણો છુટા રત્ન જેવા સમજવા.

જની ચોરી કરવાને લવો લવથી કષાયો રૂપી નેરદાઃ ચોરો તાકી રહ્યા હોય છે, તે ક્રમ કરીને રહે ? તેનું રક્ષણ શી રીતે થાય ? તે ચોરાઈજ નય.

પાંચમી ભાવના ભાવો:-

શમ-શાંતિ:-દમ-ઈન્દ્રિયોનો સંગ્રમ વિગેરે ઉત્તમ ગુણો છે. પરંતુ સકળ પદાર્થનો આધાર પૃથ્વી છે તેમ તે સર્વ ઉત્તમ ગુણો ટકવાનો આધાર તો સમકિતજ છે.

હવે છઠી ભાવના:-

જો સમકિત રૂપી મળખૂત વાસણ મળે તો શાસ્ત્ર અને સદાચારનો રસ તેમાંથી ઢળી શકે નહિં. ૬૦
સમકિતના ભાવનો રસ તો ન ઢળે, પણ અમન જેવા સંવરનો રસ પણ ન ઢળે. ”

એ છ ભાવનાઓ કહી.

એ ભાવનાઓ ઉપર બહુ આદર રાખો.

એ રીતે, રોજ રોજ દરેક વખતે સમકિતને ઈશ્વરનારી ભાવનાઓ ભાવનામાં આવે, તો પરમાર્થ આગળે મહાદેવના હૃદયના અવિરત રહે.

અને જ્યારે વિનમ ગુણો રૂપી નેરદાઃ પુણ્યના સમકિત મળે તો છે. આગે તો આત્માનાં આનંદના તરંગો વહેવા લાગે છે.

સમજ

૧ ગર્વ દોષનું મૂળ છે. પરંતુ જો ગર્વ વિના અભ્યાસ ક્રિયા કરવામા આવે તોપણ તદ્દન નિષ્ફળ ક્રિયા નથી. પણ મોક્ષ આપવામાં ક્રિયા જે પ્રબળ કારણ રૂપ છે. તેના પ્રમાણમાં સંકળતા મળતી નથી. તે અપેક્ષાએ નિષ્ફળ કહી છે, નહીંતર અમુન બંધકની ક્રિયા પણ પરંપરાએ મોક્ષનું કારણ બને છે, એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે ખરું કરે. પરંતુ તે ક્રિયા લાંબે કાળે પરંપરાએ ફળ આપે છે. છતાં સમક્રિત સહિતની ક્રિયા મોક્ષ રૂપી ફળ યોગ્ય વખતમા આપે છે. એટલેકે-તે ક્રિયા તુરત તુરત ફળની સન્મુખ લક્ષ લાય છે. તે વિનાની અલ્પ ફળ વાળી ક્રિયા અને વળી તેમાં ગર્વ મળે. એટલે તો પછી એક જાતનું બાંધલજ ગણાય. એમાં પૂછવું જ શું. લલાસિનંદિ અચરમા વર્તી મહામિથ્યાત્વિભયોની સમક્રિત વગરની ક્રિયા તેને સંસારમાં ભમવામા નિમિત્ત ભૂત થાય છે. તેથી તે બાંધલ રૂપ છે. અલભ-ત તે ક્રિયા પણ સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી દૂર પરંપરાએ તેના આત્મ વિકાસમા ઉપયોગી થાય છે. પરંતુ તેની વિવક્ષા ખાસ કરીને ગોઠવે હોય છે.

૨ ભાવનાઓ એ-વ્રતને, પ્રતિજ્ઞાને, નિયમને, નિશ્ચયને દ્રઢ રાખવાનું મોટામા મોટું સાધન છે. ભાવના ઉત્સાહ ગ્રેરે છે. નિશ્ચયને તાબે રાખે છે. અને તેમાં વધુને વધુ ગ્રેરણા ઉમેરે છે.

સમક્રિતથી પરમાર્થનો યોગ્ય થાય છે. અને તેથી પરિણામે મોક્ષ મળે છે. એટલે ભાવનાઓથી સમક્રિતમા વેગ આવે છે. સમક્રિતની નિર્મળતા થાય છે. તેથી પરમાર્થનું જ્ઞાન દિન-રાત રહ્યા કરે છે. અને તેમા સાથે પુણ્યોદયથી ખીલે પણ સાધક સામગ્રી મળી આવે, તો આત્માના આનંદના કલ્પોલ્લેસ ઉછળે જ છે એટલેકે-ચારિત્રમાં આગળ વધાય છે. અનુભવ જ્ઞાન, ક્ષપક શ્રેણિ અને દેવજ્ઞ જ્ઞાન પાત્રીને મોક્ષમુખી પહોંચી શકાય છે. એટલી હદ સુધીનું જ્ઞાન આ ભાવનાઓમાં છે.

અધિકાર ૧૨ મો

છ સ્થાનો

૧ આત્મા છે.

૨ આત્મા નિત્ય છે.

૩ આત્મા કર્મોનો કર્તા છે.

૪ આત્મા ભોક્તા છે.

૫ આત્માનો મોક્ષ થાય છે.

૬ મોક્ષ મેળવવાનો ઉપાય છે.

મુચ્ચના - આ છ સ્થાનક સમકિતનો મૂળ પાયો છે આ છર્મા આમી રાય આ પ્રમાણે લખાવન જગતમા ન હોય. તો સમકિતનું અસ્તિત્વ નમમું થઈ પડે છે જગતમા આત્માન ન હોય તે નિત્ય ન હોય કે તેનો મોક્ષ ન હોય, કે મોક્ષ મેળવવાના જગતમા તેના ઉપાયો ન હોય, કે કર્મ ન લાગતા હોય, કે કર્મ ભેગવવા પડતા ન હોય, તો આછમાનું એક પળ ન હોય તે ન હોય તે સમકિતનો પાયોન રહેનો નથી. એટલે સમકિતનું અસ્તિત્વ ન હોય તે સમકિત નથી એ છે તે સમકિત છે એ છે છે અને સમકિત પળ છે સમકિત છે તે મિથ્યાતા પળ છે તેથી મિથ્યાતાનો ત્યાગ અને સમકિતને નાશ કરે છે આ છ સ્થાનક જોના દિલમાં દદ હોય તે પત સમકિત નથી.

ગાથાર્થ

જમાં સમકિત સ્થિર થાય, તેનું નામ-સમક્રિતું સ્થાનક^૧.

તેના છ પ્રકાર છે.

તેમાં:—

પહેલું સ્થાનક:—

“આત્મા-એટલે-જનામાં ચેતના^૨ રૂપ નિશાની જોવામાં આવે તે, એમ જાણવું.”

દૂધ અને પાણી જમ એક બીજામાં મળી જાય છે, તેમ આત્મા અને પુદ્ગલ-શરીર એક બીજામાં મિશ્ર થઈ ગએલા હોય છે. પણ ખરી રીતે આત્મા પુદ્ગલથી જુદોજ છે.

સ્વ અને પરની વહેંચણુ રૂપ અનુભવ જ્ઞાનરૂપીઈસની ચાંચ જે આત્મા અને પુદ્ગલ રૂપ દૂધ અને પાણીના મિશ્રણને લગાડવામાં આવે તો “આત્મા પુદ્ગલ સાથે તદન મળી ગયો છે” એમ નહિ દેખાય, “પરંતુ જુદોજ છે,” એમ ધરાખર સમજશે. ૬૨

બીજું સ્થાનક:—

“આત્મા નિત્ય છે”

‘દેખો-નિત્ય હોવાથી જ અનુભવેલી પાછલી વસ્તુ તે યાદ કરી શકે છે. જમ ખાઈને જન્મતાની સાથેજ ધાવવાનું મન વાય છે અને પૂર્વ વાસનાથી “દેખ પાવું!” તે પણ મને આવડે છે. તે પૂર્વભવના અનુભવને અનુસારેજ અને છે, નહિતર નહિ જે દે-આત્મા દ્રવ્ય નિત્ય છે, છતાં તેના દેવ, મનુષ્ય, નર, નિર્વચ્ય વિગેરે બધા પર્યાય અનિત્ય છે.”

પોતાના ગુણોની અપેક્ષાએ તો આત્મારૂપિ રાજ
અવિચલિત અને સદા અખંડિત છે. એટલે આત્મા
નિત્ય છે. ૬૩

ત્રીજું સ્થાનક:—

આત્મા યોગીની મદદથી કર્મ સંયોગ સંબંધ રચે
છે તેથી કર્તા છે.” જન્મ કૃતિયામાં દંડ, આક્રોશ, વિગેરેની
મદદથી કુલાર ધડાનો ખતાવનાર છે. તેમ આત્મા પણ
કર્મોનો કર્તા છે.

નિશ્ચય નયથી:—“જો કે પોતાના ગુણોનો કર્તા છે.”
અને અસુખચરિત વ્યવહાર નયથી:—“પુદ્ગલ દ્રવ્યરૂપ
કર્મોનો પણ કર્તા છે.” અને,

ઉપચરિત પ્રકારના વ્યવહાર નયથી:—“પોતાના તોફર
‘વિગેરેનો પણ કર્તા છે.” ૬૪.

ચોથું સ્થાનક:—

“આત્મા” પુણ્ય અને પાપોના કૃણોનો ભોગવનારો છે.”
એ વાત વ્યવહાર નયથી સમજવી.

નિશ્ચય નયની દ્રષ્ટિથી:—“આત્મા સ્વતંત્રપણે
પોતામાન ગુણોને ભોગવે છે.

પાંચમું સ્થાનક:—

“અચળ અને અનંત સુખના ધામ રૂપ મોક્ષ”
સ્થાનક છે.” આ જગતમાં આધિ રૂપ મનના કૃષ્ણો છે.
અને આધિ રૂપ શરીરના કૃષ્ણો છે ત્યાં મોક્ષમાં તેનો સર્વથા
અભાવ હો

છડું સ્થાનક:—

“સંયમ રૂપ ચારિત્ર અને સમ્યગ્જ્ઞાન એ બેનો મેળ મોક્ષ મેળવવાનો ઉપાય” છે. બે મોક્ષ સહેજેજ-કાઈ પણ પ્રકારના ઉપાય વિના મળી જતો હોય, તો સધળેય ઠેકાણેથી અને સધળીય રીતે મળી જવો બેઈએ અને તેમ હોય તો પછી જગતમાં કારણ-કાર્ય ભાવજ નકામો થાય. બધી સામગ્રી નરમીજ ગણાય. હવે, અહીં જ્ઞાનનય કહે છે કે:—

“જ્ઞાનજ સાચું છે. તે વિના ક્રિયા-સંયમ બધું નકામું છે. જે માણસનું મન રૂપું લેવાતું છે, પરંતુ તે રૂપું જાળખતા જ નથી. તે કેખીને આ રૂપું પકડ્યું છે.” એમ બણીને રૂપાને બદલે છીપ તરફ દોરવાઈ જશે. તેથીતે રૂપું શી રીતે લઈ શકે? ન લઈ શક. માટે જ્ઞાન બેઈએ. ૬૬

ક્રિયાનયવાદી-સજ્જમવાદી કહે છે, કે:—

“ક્રિયાજ મોક્ષ આપનાર છે તે વિનાનું જ્ઞાન શું કરવાતું હતું?” વાગ. પાણીમાં પડ્યા પછી તરીયો માણસ હાથ પગ ન લઢાવે, તો શું તે પાણી તરી શકશે? ન તરી શકે” આ સ્થળે એક એક નયનો પક્ષપાત કરીને ચર્ચા કરવામાં- પોત પોતાના તરફથી ઘણા ઘણા દાવદા અને સામા પક્ષ તરફના ઘણા ઘણા નુકસાન બતાવવામાં આવે છે.

પરંતુ જે જ્ઞાની અને અપ્રમાદી-મંચમી કે ન તત તત્ત્વના મિદ્ધાના વલસેથી જાગૃતો હશે, તે બન્નેય પક્ષને જે નય અને મનઝુને તેની માગફને યોગ્ય રીતે પોતાની નયના કરી શકશે.

સમજ હોવી, તેજ ચેતના. એ ચેતના જેમાં છે, તે આત્મા શરીરમાં હોવા છતાં, તે શરીરથી જુદો છે. આત્મા અને શરીરના ધર્મનું જુદું જુદું અનુભવ જ્ઞાન-બરાબર થાય, તો બંનેય કેવી રીતે જુદા છે? તે બરાબર સમજાઈ જાય તેમ છે. કીડી સાકર તરફ દોડે છે, અને અગ્નિ તરફથી ભાગે છે, તે દોડવાની અને ભાગવાની ક્રિયા શરીર કરે છે. પરંતુ સાકર તરફ જવાથી આવતું મંજરી, અને અગ્નિ પાસે જઈએ, તો બળી મરીશ એ સમજ ચેતના તેને આત્મા પૂરી પાડે છે. જીવો આખા જીવનમાં કષ્ટ, કષ્ટે ઘણી ઘણી પ્રવૃત્તિઓ કરે છે, તેમાં કેટલીક પ્રવૃત્તિ શરીરની અને કેટલીક આત્માની હોય છે. જરા શાંતિથી વિચાર કરવામાં આવે, તો તે બંનેયની હિલચાલ તે જુદી જુદી સમજી શકાય છે. માટે આત્મા છે? એવો સ્પષ્ટ અનુભવ થાય છે, અને તે શરીરવ્યાપિ છે. વાળના ઉપરના ભાગ નખના કાળા ભાગ. શરીરમાંના પોદાઓ હાંતના અગ્રભાગ વિગેરે સિવાય શરીરના તમામ ભાગમાં આત્મા રોવાનું પ્રત્યક્ષથી સમજી શકાય છે.

પરંતુ, આત્માજ ન હોય, તો બંધ કાને? મોક્ષ કાને? પછી સમકિતની જરૂર શી? પરંતુ આત્મા છે. માટે તેને પોતાને સમકિત શુભ રોવાનો જરૂર નોા હરે છે.

૩ બીજું સ્થાનક-આત્મા છે તો ખરો તે નાશવંત હોય, કણ બિનશી હોય, તો તેને માટે સાધના બધી નાજમી થાય. પરંતુ “આત્મા નિઃશ હો.”

આત્માનો આ ભવ-પૂર્વ ભવની તૈયારીનું પરિણામ છે. અને આ ભવની તૈયારીનું કળ અવસ્થા કળ કળે તૈયાર થાય છે. તેમને જેમ જેમ આવનો ભવ મળે તે પ્રપત્ત કર્યા વિના કળ પૂર્વ ગણાય. અને આ ભવ પૂર્વભવનું કળ નહોય તો પૂર્વભવમાં કળ પ્રવર્તે. નિઃકળ ગયા ગણાય.

જો કે આત્મા નિત્ય છતાં—તે દેવ, નારક માનવ તિર્થંચ પુરૂષ સ્ત્રી વિગેરે જુદાં જુદાં રૂપો કરે છે. પરંતુ તે દરેકમાં તે પોતે તો અખંડજ રહે છે. જેમ, એકમટ જુદાં જુદાં વેશ ભજવે, છતાં બધાયમાં તે એકનો એક માણસ કાયમજ રહે તો હોય છે. બાહ્ય દૃષ્ટિથી ફરતો દેખાય છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તે એકજ માણસ હોય છે. તે પ્રમાણે એકજ આત્મા જુદા જુદા ભવ કરે છે. પરંતુ આંતર દૃષ્ટિએ જોઈએ તો—એ પોતે પોતાનાજ ગુણો આચરી રહ્યો છે. આપણને જે તેના રૂપાંતરો દેખાય છે. તે પણ ખરી રીતે આત્માના ગુણોજ છે. આત્મામાં રહેલા વૈભાવિક ગુણો એ રીતે પ્રગટ થાય છે. આત્મા દ્રવ્ય કદી ઉત્પન્ન થયું નથી, અને કદી નાશ પણ પામવાનું નથી.

પ્રશ્ન—જો આત્મા અનાદિ અનંત કાળ તક રહેવાનો છે? તો પછી ધર્મની આટલી બધી સાધના શા માટે કરવો હો?

ઉત્તર—આત્માની બે અવસ્થા છે. એક મેલી, અને બીજી શુદ્ધ પોતાનીજ મેલી અવસ્થામાંથી નીકળી. પોતાની શુદ્ધ અવસ્થામાં જવા માટેની એ સઘળી મહેનત છે. સમક્ષિતની પણ એટલા માટેજ જરૂર છે. પરંતુ આત્મ દ્રવ્ય પરિણામિ નિત્ય છે. આત્મા નિત્ય હોવાની સાબિતી ગીતામાં પણ આપી છે,

નાસ્તો વિચિત્રે ભાવો નાઽમાર્થીવિચિત્રે સત : ॥

“અસદ્ પદાર્થની વિદ્યમાનતા હોય નહીં. અને વિદ્યમાન પદાર્થને કદી અભાવ ન હોય.”

“આત્મા કર્તા છે.”

જો તેમ ન હોય, તો કર્મ કરવાનાં ન હોય. કર્મને બંધ ન થાય. અને તેથી છુટકા રૂપ મેલની જરૂર ન ઉભી થાય. પછી તો સમક્ષિતનીયે જરૂરીઆતજ ક્યાં ઉભી રહે! આત્મા કર્મ કરીને બંધાય છે. માટે મુક્ત થવા સમક્ષિતની જરૂર પડે છે નય જ્ઞાન અને તેની ઘટનાને લગતી ઘણી ચર્ચા છે પરંતુ સામાન્ય રીતે

૭ મોક્ષ મેળવવાનો ઉપાય જગતમાં ન હોય, તો પણ તેભાટેની મહેનત નકામી નથી. પણ સમ્યગ દર્શનઃ સમ્યગ જ્ઞાનઃ અને સંન્યક ચારિત્રઃ એ ત્રણેયનો એક સામટો મેળ મોક્ષ મેળવવાનો એક અસાધારણ ઉપાય છે. જો ઉપાય વિના દરેક કામ થતું હોય, તો તે પ્રમાણે બધાંયે કામો થવા જોઈએ. અને જો એમ થાય, તો આખી કારણ—કાર્યની વ્યવસ્થાજ નકામી ઠરી જાય. માટે, સદ્ગુણો, નીતિ, પરોપકાર, ક્ષમા, સરળતા, પ્રહસ્યર્થ વિગેરે ગુણોનું કાંઈ ફળ હોવું જોઈએ. તેનું જે ફળ, તે મોક્ષ છે, જો તે ગુણો નકામા હોય, કે, તે ગુણો વિના મોક્ષ મેળવતો હોય, તો, ગુણો નકામા અને મોક્ષ-એમને એમ મળી જાય. અને તેમ બનતું હોય, તો વાવ્યા વિના—ખેતર વિના—પાણી વિના ખાન્યનો પાક ઉતરવો જોઈએ—મહેનત વિના—કશાયે પ્રયત્ન વિના—અને કશીયે સામગ્રી વિના મકાન ચણાઈ જવું જોઈએ. પરંતુ તેમ બનતું નથી. કારણથી જ કાર્ય નિપજે છે. માટે, મોક્ષ છે.—અને તે મેળવવાના—સમ્યગ દર્શનાદિક ત્રણ રત્નઃ

તેના ઉપાયો છે કારણો છે. તે કારણો વિદ્યમાન છે. માટે તેનું કાર્ય પણ હોવું જોઈએ. માટે સમાક્રિત ગુણ તરીકે જીવનમાં જરૂર છે જ, અને તેનું મોક્ષ રૂપ ફળ પણ અવશ્ય છે જ.

૮ હવે—મોક્ષ માનનારા જગતમાં છે. અને “ તેના ઉપાયો પણ છે.” એમ માનનારા પણ છે. છતાં તેમાં જુદા જુદા મતભેદ છે.

એક કહે છે કે.—“એકલા જ્ઞાનથી મોક્ષ મળે છે.”

બીજા કહે છે કે—“એકલા સંયમ-ક્રિયાથી મોક્ષ મળે છે.”

પરંતુ આ બંનેયની વાત એક તરફી છે તેથી જુદી દરેક છે

કેમકે—એકલા જ્ઞાનથી પણ મોક્ષ ન મળે

અને એન્ત્રી ક્રિયાથી પણ મોક્ષ ન મળે

પણ બંનેયને યથાયોગ સ્થાને યથાયોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરવાથી મોક્ષ મળે. કેટલે જ ન પૂરેક સંયમ કે સંયમ સાથેનું જ્ઞાન એ મોક્ષનું કારણ છે.

આ સાચો સિદ્ધાંત છે.

આંધળો માણસ જંગલમાંથી શહેરમાં ન જઈ શકે. દેખતો પણ લંગડો હોય તો તે પણ શહેરમાં ન જઈ શકે પરંતુ જો આંધળો લંગડાને ખેલે એસાડીને દેખતો લંગડો દેખાડે તે માર્ગે તે આંધળો દોડે, તો પાછળ વનમાં લાગેલી આગમાંથી બચીને શહેરમાં તે બન્નેય પહોંચી જાય, નહિંતર બન્નેય રખડતા થઈ રહી કદાચ આગમાં બળી જાય.

માટે દેખતા અને દોડતાની જરૂર છે એટલે જ્ઞાનવંત એટલે જ્ઞાની અને અપ્રમાદી એટલે સંયમી ક્રિયાવાળો: સિદ્ધાંતનો જ્ઞાતા એ બન્નેય પક્ષ આધીને મોક્ષ મેળવી શકે છે.

જૈન શાસ્ત્રમાં જ્યાં જ્યાં મોક્ષના કારણમાં જ્ઞાનનું જ વર્ણન કર્યું હોય, ત્યાં ત્યાં તત્ત્વ સંવેદન રૂપ જ્ઞાન સમજવું. એટલે કે-જ્ઞાનથી જાણેલી વાતનો અમલ કરવાથી જે આચરણનો અમલ થાય. તેનું નામ તત્ત્વ સંવેદન જ્ઞાન છે એટલે તે જ્ઞાનમાં ચારિત્ર સાધેજ ગર્ભિત રીતે સૂચવ્યું હોય છે. એમ સમજવું.

જ્યાં જ્યાં ચારિત્રનું વર્ણન મોક્ષના કારણ તરીકે જણાવ્યું હોય છે, ત્યાં ત્યાં પણ ત્યાગ બુદ્ધિ સાથે વિવેક બુદ્ધિ વાળું સમ્યક્ જ્ઞાન સાધેજ સમજી લેવું

એટલે જૈન શાસનમાં-ધોરીમાર્ગમાં-જ્ઞાન અને ક્રિયાનો વિસંવાદ નથી.

આ છ સ્થાનકો ઉપર ગ્રંથોના ગ્રંથો લખાય એટલી ચર્ચા છે. બીજા દર્શન વાળાની ઘણી અપૂર્ણ અને અવ્યવસ્થિત માન્યતા-ઓનું આમ છ સ્થાનના સ્વીકારમાં આઠકતરે ઘણી બાતનું ખંડન આવી જાય છે.

જેમકે-ખૌદ્ય લોકો:-“ હુઃખ છે. હુઃખના કારણ છે અને તેથી મોક્ષ છે. મોક્ષના કારણ છે.” એમ માને છે. છતાં આત્મા માનતા નથી, આત્મા નિત્ય માનતા નથી. દષ્ટિક માને છે

મોક્ષને એક શૂન્ય રૂપ માને છે. તેમાં સુખ માનતા નથી. તો કોનો મોક્ષ? મોક્ષમાં શું સુખ? સુખ ન હોય તો શા માટે તે મેળવવો?

શા માટે મોક્ષ? અને એ મોક્ષ ક્યાં સુધી ટકવાનો? બધું હવાઈ મહેલ જેવું થાય છે

આ દાખલા ઉપરથી બીજા દરેક ધર્મોમાં કાંઈ ને કાંઈ ખામી હોવાથી તે ધર્મો મોક્ષમાં ખરાબર ઉપયોગી થઈ શકતા નથી. આ છ સ્થાનની ગોઠવણ: એજ જૈનદર્શનની અજબ ખુબી છે. આ છ સ્થાનક જે કોઈ ધર્મ વાળાઓના શાસ્ત્રમાં વ્યવસ્થિત નથી, કે ન હોય, તે ધર્મ મોક્ષ પ્રાપ્તિમાં ઉપયોગી ન થઈ શકે. પછી તે પ્રાદ્યલોનો, મુસલમાનોનો, પારસીઓનો, ખ્રીસ્તી પાદરીઓનો, બૌદ્ધોનો, કે 'સત્યાગ્રહીઓનો, કે કોઈનોય માનેલો ધર્મ' લ્યો. પણ જેમાં આ છ સ્થાનકોનું ખરાબર ઠેકાણું ન હોય, તે ધર્મ ધર્મને લાયકના બંધા ગુણો ધરાવતો નથી. એમ નક્કી માનવું.

જૈન ધર્મમાં—શુદ્ધ પાંચ આચારનું નિરૂપણ છે અને યથા યોગ્ય પાત્ર પ્રમાણે તેના પાલનની વ્યવસ્થા સમજાવી છે. ક્ષમા, સરળતા, નિર્લોભીપણ, તપ, સંયમ સત્ય, શૌચ, અકિંચનપણ, પ્રદાયય આ વિગેરે ગુણોને ધર્મ કહ્યો છે. કોઈ પણ ધર્મવાળાથી ધર્મને લાયકનો એકેય ગુણ આમાંથી કાઢી નાખી શકાય તેમ છે?

આ રીતે જૈનધર્મ સોનાની માફક કસા છેલ્લું અને તાપ: એ ત્રણેય કમોટીમાંથી પસાર થઈ શકે છે.

બીજા ધર્મવાળાઓ પણ કદાચ આ દશ ધર્મો પોતાના શાસ્ત્રમાંથી જરૂર કાઢીને બનાવે, પરંતુ તેને અમલમાં મૂકવાની ઉંમર તથા અપનાવની વ્યવસ્થા દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ વગેરે મંજેગો પ્રમાણની મંપૂર્ણ વ્યવસ્થા કે જેની મદદથી મનુષ્યની મનની તીર્થંકર સુધીના જીવો દરેક કાંઈ અને દરેક મંજેગોમાં ધર્મનું પાલન કરીને પોતાના અન્ધારને વિનાશ કરી શકે. તે નહીં બનાવી શકે, ત્યારે જૈનદર્શનમાં અસ્તિત્વનું યોગ્ય ગુણોમાં મંપૂર્ણ વિગતવાર વ્યવસ્થા પાલન છે. આનેની કોઈગુદિ છે અને છ સ્થાનકની તત્ત્વ

વ્યવસ્થા એ તેની તાપ શુદ્ધિ છે. માટે જૈન ધર્મ કસ છેઃ તાપ થી શુદ્ધ છે. તેવો કોઈપણ ધર્મ સાંગોપાંગ શુદ્ધ હજી નોવામાં આવ્યો નથી, ધર્મનો અને મોક્ષ રૂપ કૃણનો પરસ્પર અચૂક સંબંધ, ન જોડી શકે, તો તે ધર્મજ તેટલો નબળો ગણવો જોઈએ.

વેદાંતીઓ તો એકલા વિચારોજ કર્યા કરે અને મીમાંસકો યજ્ઞોની ક્રિયાઓજ કર્યા કરે, તેથી થોડો મોક્ષ મળી શકે ? શુદ્ધ જ્ઞાન અને શુદ્ધ ક્રિયા બન્નેય જોઈએ. ક્રિયાનો અર્થ અહીં અધ્યાત્મ સાધક યોગ છે.

યોગ દર્શન વાળા પ્રાણાયામાદિક કરે, પણ તે હજી યોગ છે, ત્યારે જૈનધર્મની ક્રિયાઓ શુદ્ધ અધ્યાત્મ યોગ છે. તેથી આત્મા જલદી શુદ્ધ થાય. અને તેથી શરીર અને મનતો સહેજે તેને લીધે શુદ્ધ થતાં જાય છે. તેને માટે જુદા પ્રયત્નની જરૂર પડતી નથી. એટલે-જૈન દર્શનઃ મોક્ષ રૂપ નિશ્ચય સર કરવામા રામ. બાણુ તરીકે છે.

ભારત જેવા ધર્મ પ્રધાન દેશના મોટા મોટા ધર્મોની આ દશા છે. તો પછી ભારત બહારના બીજા ધર્મોનું જૈન ધર્મની હરિકાષમાં ગળું જ શું હોઈ શકે !

આ વાતનો અનુભવ જેમ જેમ આમાં ઉંડા ઉતરવામાં આવે, તેમ તેમ થાય તેમ છે.

હાલના વિજ્ઞાનના પાયા ઉપર નવો ધર્મ રચીને; તેનો જગતમાં ફેલાવો કરીને, હાલમાં આવતા બધા ધર્મો બંધ કરી દેવાનો પ્રયાસ હાલમા કેટલાક યુરોપના લોકો કરી રહ્યા છે. તેમને મોટી મોટી સરકારો ટેકો આપી રહી છે. અને આપણા દેશના વિદ્વાન ગણાતા કેટલાક લોકો પણ ટેકો આપી રહ્યા છે. અને સરકારી સંસ્થાઓ વિગેરે તરફની કેટલીક સંસ્થાઓમા પણ તેની તરફ વિદ્યાર્થીઓનું અને લોકોનું મન આકર્ષવા પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે. પરંતુ આજનું વિજ્ઞાન ગમે તેટલું વધ્યું હોય, એમ માનવામા આવે, તો પણ હજી સ્થાનકમાંના કોઈપણ એક સ્થાનકનું હજી દેહલું નથી, પછી તેમાં ધર્મની લાયકાત જ શી રીતે આવવાની હતી ?

અધિકાર ૧૩ મો

ઉપસંહાર—સમકિતના તાત્કાલીન અને
અને છેવટે થતા ફાયદા.

- ૧ રાગ દ્વેષ ઘટે.
- ૨ સાચી શાન્તિ મળે
- ૩ મન શુદ્ધ બને.
- ૪ સમભાવનું મુળ પ્રાપ્ત થાય.
- ૫ દુનિયામાં તેની દરિદ્રાઈ કોઈ ન કરી શકે:

ઠાળ ૧૨ મા ચાલુ

ધર્મિપરે સડસઠ બોલ વિચારી, જે સમકિત આંરાહે રે,
 રાગ-દ્વેષ ટાલેલી. મનવાંલો, તે સમ-સુખ અવગાહે રે.
 જેહનું મન સમકિતમાં નિર્ધન, કોઈ નહિ તસ તોલે રે.
 શ્રી નય-વિજય વિંધુધ-પય સેવક-વાચક-જશ ધમ ધોલેરે.

ગાથાર્થ

શ્રી નયવિજય વાચકના ચરણ કમલોની સેવા કરનાર
શ્રી મદપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ
કહે છે, કે- એ પ્રભાણે સકસઠ બોલનો ખરાખર વિચાર કરી,
સમજી અને જાણી સમકિત ગુણની આરાધના કરશે, તે
રાગ દ્વેષનો નાશ કરી શકશે સાચી શાંતિ મેળવી શકશે. મનને
વશ કરી શકશે

“સમભાવનું સુખ મેળવી શકશે.”

“જેનું મન સમકિતમાં દૃઢ હશે, તેની તોલે ઘાઈ નહિ
આવી શકે.”

સમજ

સમકિત શુષ્ક મોક્ષનું અનન્ય આદિ કારણ છે. માટે જેવી ઈચ્છા સમકિત મેળવવાની કે મળેલું ટકાવી રાખવાની હોય, તેમણે આ સહ સહ બોલ પોતાની સામે બરાબર રાખીને દરેક પ્રસંગે ત્યારે ત્યારે તક મળે ત્યારે તેને વળગી રહેવું તેનો અમલ કરવામાં દૃઢ બનવું તેથી સમકિત નહીં હોય, તો ઉત્પન્ન થયે, અને હશે તો ટકી રહેશે.

સૌરાષ્ટ્રાન્તર્ગત—રાજકોટ વાસ્તવ્ય પારેલાન્વજાત વેચરાત્મજ પ્રભુદાસ
વિરચિત સમ્યક્ત્વ સપ્તપષ્ઠિ વક્તવ્યતાકં શબ્દાર્થ—ગાઘ્યાર્થ—સદ્વિક્ષપ્ત
વોધ સ્વરૂપં વિવેચનં—

। સમાપ્તમ્ ।

સમકલિતના સહસ્રક બોલની સજ્જાયના છૂટા બોલો

૧ ચાર પ્રકારની શ્રદ્ધા. ૪

૧ તત્ત્વ શ્રદ્ધા—નવતત્ત્વો ઉપર શ્રદ્ધા

૨ ગીતાર્થ શુભની એવા.

૩ શુભરહિત જૈન શુભનો પણ
અપરિચય.

૪ અન્ય દર્શન વાળા સાથે
સંબંધ ન રાખવો.

૨ ત્રણ કિલ્લોગ.—૩

૧ ધર્મ સાંભળવાની તીવ્ર ઈચ્છા

૨ ધર્મ ઉપર દૃઢ રાગ

૩ વૈયાઘ્રત્ય-દેવ, રાગ, ધનની એવા

૩ દશ વિનય-૧૦

૧ અરિહત ભગવતોનો વિનય.

૨ સિદ્ધ ભગવતોનો વિનય,

૩ જિન પ્રતિમા અને જિન
મંદિરનો વિનય.

૪ જૈન સિદ્ધાંતોરૂપ શાસ્ત્રોનો
વિનય.

૫ દશ પ્રકારના મુનિધર્મનો
વિનય.

૬ તે ધર્મ પાળનારા સાધુ
મહાત્માઓનો વિનય

૭ આચાર્ય મહારાજનો વિનય

૮ ઉપાધ્યાયજી મહારાજનો વિનય.

૯ ચતુર્વિધ સંધનો વિનય

૧૦ સમ્યક્ ચતુર્વિધ શુભની
વિનય

૪. ત્રણ શુદ્ધિ. ૩.

૧ મનનુદ્ધિ—જિનો પદેશજી સાથે
છે” એવો વિચાર

૨ વચન શુદ્ધિ—જિનબક્ષોનીજી
હોય છે, તે વિશિષ્ટતા બોલવી

૩ કાયા શુદ્ધિ—શાસન મારે ખરીરના
સંપૂર્ણ ત્યાગની તયારી

૫ પાત્ર દૂપણ: ૫

૧ મહા—જૈન ધર્મમાં અવિશ્વાસ

૨ આકાંક્ષા—બીજા ધર્મની દૃષ્ટિ
કરવી. દુષ્ટોને અવિશ્વાસ

૩ વિવેચકિત્તા—ધર્મના દુષ્ટોને
અવિશ્વાસ અથવા જૈનધર્મિઓ
માનાઓ તરફ અણગમો

૪ ચિદયા મતિ શુભ વર્ણના—
તેઓના વખાણ

૫ મિથ્યા મતિ ન સ્તવ—તેઓને
પરિચય કરવો.

૬. આઠ પ્રભાવકો. ૮

૧ પ્રાવચાનક—સંપૂર્ણ ૬ જાત.

૨ ધર્મકૃદ્ધી—ઉપદેશ કરના

૩ વાદી—વાદ કરના

૪ નૈમિત્તિક—નિમિત્ત રાત્રિ પુરના

૫ તપસ્વી—નિશ્ચય વાં

૬ વિદ્યારંજક—વિદ્યા—જ્ઞાન—વેદ—
અદ્

૭ તાંત્રક-અંજન-ચૂર્ણના જાણ
૮ મહાકવિ-અર્થગમીર કાવ્ય
કરનાર

૭. પાંચ ભૂષણ. ૫

૧ ધર્માનુષ્ઠાન કુશળતા:
૨ તીર્થ સેવા-ગીતાય મુનિની
મવા.
૩ ધર્મમાં દૃઢતા-ધર્મથી ચલિત
ન થયુ
૪ દેવ ગુરુની ભક્તિ-
૫ શામનની પ્રભાવન-અથ
લોકો જૈન ધર્મની પ્રશંસા કરે
તેવા મહત્ કામો કરવા.

૮. પાંચ લક્ષણો. ૫

૧ ઉપશમ-કામોની શાંતિ
૨ સદેગ-મેદાના સુખની દૃષ્ટિ
૩ નિર્દોષ-અમાર તરફ અંગમો
૪ અનુકંપા-દુઃખી તથા ધર્મ
રહિત તરફ દયાળુ
૫ આશ્વિન-૧-૭ રથ નકની પ્રદા

૯. છ જ્ઞાપણો. ૬

અન્ય દર્શનાત્રે-

૧ વદન ન કંતુ-દય જેહિને
વદન ન કંતુ
૨ નમન ન કંતુ.-મનન
નમન
૩ હાન ન કંતુ-અહિંસા, અજીવિ
નમન
૪ આનુદન ન કંતુ-અનુદન
હાન ન કંતુ

૫ અભાવ ન કરવો-વાત ચીત
ન કરવી

૬ અભાવ ન કરવો-વતર
એ કાળે વરવાર વાત ચીત
ન કરવી.

૧૦. છ આગામો ૬

૧ રાજાભિયોગ-રાજાના દયાણ
૨ ગણાભિયોગ-સમૂહનુ દયાણ
૩ બલાર્થ યોગ-બળવાન નિષ્ઠ
તુ દયાણ

૪ દેવાભિયોગ-દેવ શક્તિનું
દયાણ

૫ ગુરુભિયોગ-વહિણીની
અશાનું દયાણ

૬ ભાષણ કાન્તાર
વૃત્તિ અ યોગ-ભયંર
પરિચિત્તિમા અથવા અનુચીતની
મુશ્કેલીમાં કસામણ

૧૧. છ ભાવનાઓ. ૬

સમકેત-

૧ ધર્મનું મૂળ છે.
૨ ધર્મનગરનું દ્રવ્ય છે.
૩ ધર્મ મહાદેવના પાશ છે.
૪ ધર્મ ૧૧ ગુણોનો ભગાર છે.
૫ ધર્મનો આચાર છે.
૬ ધર્મનું પાત્ર છે.

૧૨. છ સંશાનકો. ૬

૧ આત્મા છે નહ—
૨ આત્મા નથી છે
૩ આત્મા ક્યાં છે
૪ આત્મા ક્યાં છે

૪. આત્મા ભોક્તા છે.
 ૫. આત્માનો મોક્ષ થાય છે.
 ૬. મોક્ષ મેળવવાના ઉપાયો
 આત્મા પાસે છે.

સમક્ષિત ગુણના ફાયદા

- ૧ રાગ દ્વેષ ઘટે છે
 ૨ નાશી શક્તિ મળવાની મજબૂત
 રસ્યાન થાય છે
 ૩ મન વિશુદ્ધ થાય છે
 ૪ સમજાવતું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે

૫ દુનિયામાં સમક્ષિતગુણની દરોક્ષાઈ
 દોષ ન કરી શકે

[સમક્ષિતીના ધ્યેય આદર્શઃ શુદ્ધ
 હોય, મોક્ષનો આદર્શ હોય, નવ
 તત્ત્વનો હોય. ઉપાર્જકઃ મેયની
 વહેચણીથી રૂઢામાં જે વિગ્નારથી
 તત્ત્વબોધ હોય, સુણવાન હોય, ધર્મ
 રક્ષક હોય, આત્મનિષ્ઠ હોય,
 જગત્ત સન્માર્ગ દર્શન કરાવવામાં
 આગેવાન હોય]

શુદ્ધિ પદ્યકું

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૪	ઉપ ૧૨	ઉપકાર
"	૫	શ તો	શકતો
૧૦	૧૩	શ ઓને	શાઓને
૧૩	૧૨	આઠ શુભો	જ્ઞાન, દર્શન, સુખ, ચારિત્ર. આદય સ્થિતિ, અદ્વિપિપ્પલું, અશુરુલ્લુ પલું, અને સાચું સંપૂર્ણ વીર્યઃ આ આઠ શુભો.
૧૬	૮	જયણ	જયાણ
"	"	છવિવહ	છવિવહા
૧૮	૨૨	૭ માત	૬ છ
૧૯	૨૧	ઉપાદય	ઉપાદેય
૨૧	૬	અવદરી	"અવદરી
"	૧૭	૧ જાણવો	૨ જાણવો
૨૮	૩૬	નિષે	નિષિ
૨૫	૧	જનાવતો.	જનાવતો.
"	૫	પરિણામથી	પરીણામથી
૨૫	૧૮	દય	દેવ
૩૬	૭	સાદુરુ	સાદુરુ
"	૨૫	જાણવત	જાણવત
૩૭	૧૧	મનુષ્યનાં	મનુષ્યનાં
"	૨૭	જાણવત	જાણવત
૩૮	૩	જાણવત	જાણવત

૧૫	પાંક્તિ	અમુદ્ધ	મુદ્ધ
૨૬	૪	પહેલો	પહેલું
"	૬	ચતુર	ચતુર
"	૧૫	વેયાવચ્ચ	વેયાવચ્ચ
"	૧૬	તણીપરે રે	પરે કરે રે
૩૧	૭	સંભાળવાની	સંભાળવાની
૩૨	૨૭	અર્પણ ક વાનું	અર્પણ કરવાનું
૩૪	૧૫	ખીલવાના	ખીલવવાના
"	૨૦	ધાય નો	ધાય છે
૩૫	૨૪	ત્યાગ	ત્યાગ. ૧૭ અમૃતરસ ૧૮. દાહનું મૂળ
૩૭	૭	કૃત-કૃત્ય છતાં	કૃત-કૃત્ય થવા છતાં
૩૬	૧૭	અનાશતના	અનાશાતના
૪૨	૫	જુઠ	જુઠ
"	૮	થયુ	થયું
"	૬	તેના	તે
૪૪	૨	એકવાર જેવું	જેવું એકવાર
૪૭	૧૭	અરવિહની	અરવિહની
૪૮	"	દાક્ષ	દાક્ષ
૫૧	૧૬	ઉદાસીન	ઉદાસીનતા
"	૧૮	સમયોક્તિ	સમયોચિત
"	૨૦	સદ્દહણ	સદ્દહણ
૫૫	૨૭	ઘણ્ટ રતલે	ઘણ્ટરતલો
૫૭	૧	મિથ્યા દયન	મિથ્યા દયન
"	૨	અવેલ	આવેલ
"	૬	અદરો	આદરો
"	૨૪	લનનીરે	લનની રે
૬૮	૧૪	રેલ રેલ	રેલ રેલ જાણે

૫૦૪	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
"	૧૩	ચ્યુતકરી	સાધકોને ચ્યુત કરી,
"	૧૪	જાહેરમાં લાવી	તેને જાહેરમાં પણ લાવવામાં આવે છે. જાહેરમાં લાવવાની ચોજના તેના ઉપર પછીથી
૬૦	૮	કથી: બીજે	કથી: તે બીજે
૬૧	૧	ભણી	ભણ્યો
"	૨	દારે	દારેરે
"	૭	ગોપ	ચગોપે
"	૮	૩૪તપસા:	૩૪તપસી.
"	૧૧	મદદ વાદીએ	મદદ વાદી ૭
"	૧૩	પછા રાજ્ય	પછા રાજ્યની પુર રાજ્ય-
૬૨	૨	તગા	તગો
"	૫	અથ-ભર્યા	અથ-ભર્યા
"	૫	કરે	કરે
"	૬	અદમ	અદમ
"	૨૫	પ્રા. ૧૩	પ્રા. ૧૩ કરનાર
"	૨૬	પ્રા. ૧૩	પ્રા. ૧૩
૬૩	૬	ધર્મ પદેશક	ધર્મ પદેશક અને તેના અર્થના પાઠગાઓ
"	૧૧	દારે	દારે
"	૨૨	દાર	દાર
૬૪	૩	ચુલ	ચુલ
"	૧૩	પ્રા. ૧૩	પ્રા. ૧૩
૬૫	૧	-	પ્રા. ૧૪
"	૨	નિદ્રા નિદ્રા	નિદ્રા નિદ્રા

પાઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
"	૮	ચાલવવા	ચલાવવા
"	૯	માર્ગ	માર્ગે
"	૧૦	સમાજને	સમાજમાં
"	૧૨	બળવામાં	બળવવામાં
"	૧૬	સંસારિક	સાંસારિક
"	૧૯	એને ખગે	એને જોવે
૬૭	૧૩	આ ભરાણુ દેહ	આભરાણુ દેહ
"	૧૩-૧૪	સખી	સખિ
"	૧૪	નાહ	નાહિ
૬૭	૧૬	હોળે	હં જોરે
૬૮	૨-૩ ૬-૭	સખા	સખિ
"	૨	પરચખાણુ	પરચખાણુ
"	૭	જે	તે
"	૧૦	કુણુ	કિણુ
૭૦	૪	બહ	બ્રહ્
"	૯	સમિકત	સમકિત
"	૨૧	લાખ લોક	લખલેક
"	૨૪	જિન પ્રસાદ	જિન પ્રાસાદ
૭૦	૨૪	ઉદાટ	ઉદાર
"	"	તીહાં	તિહાં
"	"	ધાયે	ધાપે
"	"	મનોહર	મનોહાર
૭૧	૭	દદતા	દદતા
"	૧૦	શુદ્ધ	શુદ્ધ
"	૪	સમ્યક્ત્વ	સમ્યક્ત્વ
"	૧૯	ચ	ચે
"	૨૬	સમ્યક્તી	સમ્યક્તી

ખંઠ	પંક્તિ	આશુદેષ	શુદેષ
૭૨	૨૧	અને	લેઈ
"	૨૬	હમાડોળ	હામાડોળ
૭૨	૨	મોટી	મોટી
૭૩	૭	વિવેકને અભાવ	વિવેક
"	૬	કરજનો	કરનારની
૭૪	૭	દહ	દહ
"	૧૩	તણારે	તણા
"	૧૬	પ્રતિકૂળ	પ્રતિકૂળ
"	૧૬	સગુણ	સુગુણ
૭૫	૧૧	૨	૨ે
"	૧૬	૧૫	૧૪
૭૬	૨૦	૨૮ મોહું	૨૮ ખોહું, ફેરફાર વિનાનું
૭૭	૧૨	ઐષ્ટ	ઐષઠ
૭૮	૭	તેની કડ્ડણ	તેની ઉપર પણ કરુણ
૭૮	૧૬	રાગ	રાગ
૭૮	૨૧	તે હુ ખ દુર	તેનું હુ ખ દુર
૭૯	૩	અમાજિઠ	સામાજિઠ
"	૧૬	ગથી	નથી
"	૨૨	મિશ્રામ	વિશ્વાસ
૮૧	૧૦	પ	૬
૮૨	૩	કરવું	કરવું
"	૬	કર	ને કર
"	૧૫	૪	૫
"	૧૭	મંગલ	મંગલ
૮૩	૭	બોલાવું	બોલાવું
૮૪	૧૭	મદી	મદી દોગ
૮૫	૩	૨૫	૨૫

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
„	„	સંયથી	સંયમથી-ઈન્દ્રયદમનથી
૯૬	૨	ભાવનો રસ	ભાવના-રસ
„	૨	મુંદર તણો	સંવરતણો
„	૭	પરમાર્થ ૪	પરમાર્થ ૭ વનના
૯૭	૧૭	પાટા	પાયા
૯૮	૧	સર્વ ગુણો	સર્વભૂગ ગુણો
૯૯	૨	વિના	પૂર્વક
„	૬	અમુનબંધકની	અપુનર્બંધકની
„	૭	હે તે	હે શીરીતે તે
૧૦૦	૧૫	એછેછ	એ છ છે
૧૦૧	૧૨	નારડા	નરડા
૧૦૨	૨	તણો છે યોગે તણે	સંયોગે
„	૫	પ્રકાર	પ્રકારે
„	૯	નવદંટિ	નય-દંટો
„	૧૦	અમલ ^{૪૦}	અચલ ^{૪૦}
૧૦૩	૫	સીપ	સીપ
„	૯	તારા	તારુ
„	૧૦	ભાષ	ભૂષ
„	૧૦	નવ યોક યોકને	નવ યોકેકને
„	૧૧	સમ તરફ	સીપ-ગીપ તરફ
૧૦૪	૧૦ ૧૧-૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭	પુનઃપુનઃ	પુનઃપુનઃ
૧૦૫	૨૩	આત્મા દુઃખ	આત્મા બનમાં દુઃખ
„	૨૪	તે	તો
૧૦૬	૧૨	ન દાનવા	નાદાનવા
„	૨૦	સાધ	સાધ
૧૦૭	૨૩	સાધ	સાધ

૧૫	૧૬	અનુક્રમ	અનુક્રમ
"	૨૨	હેય	હોય
૧૧૨	૩	અન્યદ્	અમ્યદ્
"	૨૩	મેદ્ય	મેદ્ય
૧૧૩	૨૩	આડકતરે	આડકતરી રીતે
૧૧૭	૨	અડઅડ	અડઅડ
"	૮	શત્ર	શત્ર
૧૧૮	૩	શ્રીમદ્યા	શ્રીમદુપાધ્યાયજી
૧૧૯	૨	જેવી	જેની
૧૧૯	૮-૯-૧૦	સૌરાષ્ટ્ર-દેશા-ડન્ટર્ગત-રાજકોટ-વાન્તવ્ય -પારંચા-ડન્વય-જાત-વેન્નરાત્મ-જ- પ્રમુદાન્ત-વિરવિત-સમ્યક્ત્વ-સત્-પણિ- પ્રસ્તવ્યતાક્ષં શબ્દા-ડર્થ-ગાથા-ડર્થ- મ દિપ્ત-વેપ-ન્વત્પ વિવેચનમ્	

ઉપરાંત-ગુરુવ-દીર્ઘની, ટાઇપ હડી જવાની, શબ્દો છુટા પડી જવાની, શબ્દો ભેગા છપાઈ જવાની, ભેદાદરો બરાબર ન ભેદાય્યાની, નબળા શુદ્ધિ તથા વાક્ય રચનાની કે એવી નાની નોટી બીજી જુદા વાગદોએ અંબંધ અને અનુભવથી સુધારી લેવી.

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
"	"	સંયથી	સંયમથી-ઇન્દ્રયદમનથી
૯૬	૨	ભાવનો રસ	ભાવના-રસ
"	૨	મુઠર તણો	સંવરતણો
"	૭	પરમાર્થ ૪	પરમાર્થ જીવનના
૯૭	૧૭	પાટા	પાયા
૯૮	૧	સર્વ ગુણો	સર્વભૂજ ગુણો
૯૯	૨	વિના	પૂર્વક
"	૬	અમુનબંધકની	અપુનર્બંધકની
"	૭	છે ને	છે ગીરીતે તે
૧૦૦	૧૫	એછેછે	એ છ છે
૧૦૧	૧૨	નારકા	નરકા
૧૦૨	૨	તણો છે યોગે તણો	અયોગે
"	૫	અકાર	અકારે
"	૯	નવદંટિ	નય-દંટો
"	૧૦	અમલ ^{૪૦}	અચલ ^{૪૦}
૧૦૩	૫	સીંગ	સીપ
"	૯	તારા	તારુ
"	૧૦	ભાષ	ભૂષ
"	૧૦	નવ ઝોડે ઝોડેને	નય ઝોડેકેને
"	૧૫	સમ તરફ	સીપ-ટીપ તરફ
૧૦૪	૧૦ ૧૧-૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭	સુદગાળ	સુદગાળ
૧૦૫	૨૩	આવના કાળ	આવના નવમાં કાળ
"	૨૪	તે	તો
૧૦૬	૧૨	ગાંડનાં	ગાંડનાં
"	૨૦	સાગર	સાગર
૧૦૭	૧૩	સાગર	સાગર

૧૫૬	પાંક્તિ	અનુષ્ટુપ	અનુષ્ટુપ
"	૨૨	હૃય	હૃય
૧૧૨	૭	સમ્યક્	સમ્યક્
"	૨૩	મેદ	મેદ
૧૧૩	૨૩	આડકતરે	આડકતરી રીતે
૧૧૭	૨	મહમદ	મહમદ
"	૮	શત્ર	શત્ર
૧૧૮	૩	શ્રીમદ્યા	શ્રીમદુપાધ્યાયછ
૧૧૯	૨	નેવી	નેવી
૧૧૯	૮-૯-૧૦	સૌરાષ્ટ્ર-કેળા-ડન્નગત-રાજકોટ-ચાન્દણ -ચૌરસા-ડન્નવ-જાત-વેચરા-મ-ગ- પ્રમુદાન્ત-વિરચિત-મમ્યકાન્ત-સત-વર્ણ- વત્તવ્યનાકં શબ્દા-ડર્થ-ગાથા-ડર્થ- મદિપ્ત-વૌષ-વલ્લ-વિવેચનમ્	

ઉપરાંત-હુશ-દીર્ઘની, ટાઇપ ઉડી જવાની, શબ્દો છૂટા પડી જવાની, શબ્દો ભેગા છપાઇ જવાની, ભેદભેદો બરાબર ન લેવાયની, વધા ભાષા મુદ્ધિ તથા વાક્ય રચનાની કે એવી નાની નોટી બીજી ખૂંટી વગરોએ સંબંધ અને અનુભવથી સુધારી લેવી.

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
"	"	સંયથી	સંયમથી-ઇન્દ્રયદમનથી
૯૬	૨	ભાવનો રસ	ભાવના-રસ
"	૨	મુંઠર તણો	સંવરતણો
"	૭	પરમાર્થ ૪	પરમાર્થ જીવનના
૯૭	૧૭	પાટા	પાયા
૯૮	૧	સર્વ ગુણો	સર્વભૂળ ગુણો
૯૯	૨	વિના	પૂર્વક
"	૬	અમુનળાંધકની	અપુનળાંધકની
"	૭	છે તે	છે શીરીતે તે
૧૦૦	૧૫	એછેછે	એ છ છે
૧૦૧	૧૨	નારકા	નરકા
૧૦૨	૨	તણો છે યોગે તણે	અયોગે
"	૫	પ્રકાર	પ્રકારે
"	૯	નવદષ્ટિ	નય-દષ્ટે
"	૧૦	અમદા ^{૪૦}	અચદા ^{૪૦}
૧૦૩	૫	સીપા	સીપ
"	૯	તારા	તારુ
"	૧૦	ભાષા	ભૂષ
"	૧૦	નવચોકેકે	નવચોકેકે
"	૧૫	સગ તરફ	સીપ-છીપ તરફ
૧૦૪	૧૦ ૧૧-૧૪-૧૫	પુત્રા	પુત્રા
૧૦૬	૨૩	સ્વતંત્ર કળ	સ્વતંત્ર ભવમાં કળ
"	૨૪	તે	તો
૧૦૮	૧૨	ગાંધારી	ગાંધારી
"	૨૦	અમ	અમુ
૧૧૦	૧૩	અમ	અમ

૧૬૬	પાંક્તિ	સંસ્કૃત	ગુર્જર
"	૨૨	હેય	હોય
૧૧૨	૩	સમ્યક્	સમ્યક્
"	૨૩	મેદા	મેદા
૧૧૩	૨૩	આહુતરે	આહુતરી રીતે
૧૧૭	૨	સહસ્રહ	સહસ્રહ
"	૮	શત્ર	શત્ર
૧૧૮	૩	શ્રીમદ્ધ્યા	શ્રીમદ્ધ્યાધ્યાય
૧૧૯	૨	જેવી	જેની
૧૧૯	૮-૯-૧૦	સૌરાષ્ટ્ર-વેશા-અન્તર્ગત-રાજકોટ-નાસ્તબ્ધ -ચારેશ્વા-અન્વય-જાત-વેચરાન્મ-અ- પ્રમુદાન્ન-વિરચિત-સમ્યક્-સત્ત-વર્ણિ- વક્તવ્યતાફં શબ્દા-અર્થ-ગાથા-અર્થ- વર્ણિત-દોષ-નવલ્પ વિવેચનમ્	

ઉપરાત-હુસ્વ-દીર્ઘની, ટાઇપ ઉડી જવાની, શબ્દો હુટા પડી જવાની. શબ્દો ભેગા છપાઈ જવાની, ભેદાદરો બરાબર ન ભેદાયાની, તથા ભાષા શુદ્ધિ તથા વાક્ય રચનાની કે એવી નાની મોટી બીજી બૃહદા ભચકોએ સંબંધ અને સહભવથી સુધારી લેવી.